

**Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування**



Актуальні дослідження правової та історичної науки

Випуск 4

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

www.lex-line.com.ua
Юридична лінія

14 червня 2018 р.

**УКРАЇНА
Тернопіль
2018**

Актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 4): матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / Збірник тез доповідей: випуск 4 (м. Тернопіль, 14 червня 2018 р.). - Тернопіль, 2018.- 147 с.

УДК 340 (063)
ББК 67.0я43

В роботі зібрані кращі доповіді з юридичних та історичних питань, які оприлюднені на інтернет-сторінці www.lex-line.com.ua.

Збірник матеріалів науково-практичної інтернет-конференції включаються до наукометричної бази даних "PIHC/RSCI".

Адреса оргкомітету:
46010, м. Тернопіль, а/с 1079
тел. +380979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Оргкомітет міжнародної науково-практичної інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерело є обов'язкове.

**ПРАВО НА ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ В КОНТЕКСТІ РОЗГЛЯДУ
СПРАВ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СУДОМ З ПРАВ ЛЮДИНИ**

Козакевич Олеся Миколаївна

*аспірант кафедри загальнотеоретичної юриспруденції Національного
Університету «Одеська юридична академія»*

Відповідно до ст. 3 Конституції України: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1].

Право на доступ до правосуддя є одним із найважливіших прав людини, оскільки втілює в собі механізм захисту всіх інших прав. Від можливості реалізації права на доступ до правосуддя, багато в чому, залежить існування всієї правової системи. Зазначені аспекти актуалізують необхідність всебічного вивчення права на доступ до правосуддя, визначають важливість зазначеної проблематики, в тому числі у загальнотеоретичному ракурсі.

В юриспруденції право на правосуддя розглядається як комплекс найважливіших і в силу цього конституційно закріплених процесуальних прав, покликаних гарантувати захист основних матеріальних прав та свобод людини [2, с. 36].

Доступність до правосуддя передбачає не лише, право особи на звернення особи до суду, а й інші елементи, які дозволяють реалізувати доступність правосуддя. До таких елементів слід віднести: незалежність та неупередженість суду, створеного на основі закону; розумність строку судового розгляду; справедливість судового розгляду; публічний розгляд справи, тощо

Європейський суд з прав людини, розглянувши справу «Голдер проти Сполученого Королівства» у 1975 р., вперше дійшов висновку, що сама будова ст. 6 була би неефективною, якби вона не захищала право на те, що справа взагалі розглядатиметься. Як наслідок, суд визначив, що ч. 1 ст. 6 Конвенції містить невід'ємне право особи на доступ до суду, це означає, що кожна особа має право на звернення до суду з метою розгляду її справи [3, с. 45].

Незалежний та неупереджений суд, створений на основі закону, є основним елементом права на справедливий суд. Це право включає в себе три взаємопов'язані вимоги до судового органа. У своїх рішеннях ЄСПЛ

визначив: 1) «суд, створений на основі закону» стосується питання, чи має орган, який вирішує справу, характеристики «суду» в значенні ст. 6, а також як законність складу суду на національному рівні (Лавентас проти Латвії, 2002 р.); Поняття «суд, встановлений законом» у ст. 6 ЄКПЛ спрямоване на гарантування того, що судова гілка влади в демократичному суспільстві не залежить від органів виконавчої влади, а керується законом, який ухвалює парламент. У літературі наявні різні класифікації складових частин поняття «суд, встановлений законом». Можна виділити організаційну та компетенційну складові частини цього поняття. До організаційної складової слід відносити такі вимоги, як законодавча підстава існування суду, дотримання порядку призначення суддів у конкретній справі, належна їх кількість та повноваження. Компетенційна складова частина цього поняття пов'язана з наявністю юрисдикції для розгляду справ і правильним використанням судами функціональних повноважень за результатами розгляду справи. ЄСПЛ вважає, що фраза «встановлений законом» поширюється не лише на правову основу існування суду, але й на дотримання таким судом певних норм, які регулюють його діяльність[4, с. 312].

Незалежність — визначається як існування процесуальних механізмів захисту для відокремлення судової влади від інших гілок влади, передовсім від виконавчої (Кларк проти Сполученого Королівства, 2005 р.). Встановлюючи критерій відповідності суду вимогам незалежності, має враховуватися спосіб призначення його членів, строк їх перебування на посаді, наявність гарантій відсутності зовнішнього тиску та питання про те, чи властиві органу зовнішні ознаки незалежності. Крім того, практика ЄСПЛ дозволяє говорити про різні модуси незалежності судді. По-перше, йдеться про незалежність від законодавчої та виконавчої гілки влади. Суддя має бути незалежним від інших суддів, а також суддів, що займають адміністративні посади в судах.

Неупередженість — визначається як відсутність упередженості та інтересу стосовно сторін конкретного спору, а також незалежність від впливу сторін спору (П'ерсак проти Бельгії, 1982 р.).

Розумність строку судового розгляду визначається, незалежно від того, як національний порядок судочинства визначає тривалість процесуальних дій. Як впливає з аналізу практики ЄСПЛ, розумний строк визначається в результаті сукупної перевірки, яка ґрунтується на таких критеріях: характер спору (Мартінс Морейра проти Португалії, 1990 р.), важкість спору (Де Клерк проти Бельгії, 2007 р.), поведінка сторін (Циммерманн і Штайнер проти Швейцарії, 1983 р.), поведінка влади (Претто проти Італії, 1983 р.). У цивільних справах період, який має оцінюватися з точки зору розумності, починається, як правило, з моменту ініціювання розгляду справи в суді, тобто з моменту подачі позовної заяви

до суда, однак у деяких випадках до уваги може братися і більш ранній період, наприклад коли попередній адміністративний розгляд справи є обов'язковим та виступає передумовою звернення до суда. Завершення строку розгляду справи пов'язується з набранням рішенням статусу остаточного, включаючи процедури перегляду, а у випадках, коли таке рішення підлягає примусовому виконанню, – і виконання такого рішення [4, с. 517].

Справедливість судового розгляду визначається тим, наскільки об'єктивним та істинним був розгляд певного спору на всіх етапах. «Справедливість», залежить від того, чи було надано заявникам можливості для того, щоб викласти свою позицію в справі і заперечити докази, які, на їхню думку, є помилковими. Крім того, в деяких рішеннях ЄСПЛ можна віднайти позицію, що «справедливий розгляд» включає в себе такі аспекти правосуддя, як змагальний характер процесу (Роу Девіс проти Сполученого Королівства, 2000 р.), рівність сторін (Брандштеттер проти Австрії, 1991 р.), що означає справедливий баланс, відсутність обмежень чи привілеїв, рівність процесуальних можливостей; особиста присутність (Екбатані проти Швеції, 1988 р.) [13, с.582,] і право на публічний розгляд (Кембелл і Фелл проти Сполученого Королівства, 1984 р.) [4, с. 550].

Право на публічний розгляд справи засноване на концепції відкритого і прозорого здійснення правосуддя, яка служить важливою гарантією інтересів окремих осіб і суспільства в цілому. Публічний характер судочинства є одним із засобів підтримання суспільної довіри до судів.

Вищезазначені елементи зумовлюють право кожної особи на доступ до правосуддя, стають підґрунтям при його здійсненні що безумовно відповідає вимогам громадянського суспільства. Судова влада оцінюється населенням як справедлива тоді, коли вона застосовує закони, що сприймаються як справедливі, вирішує справи, встановивши істину, достовірно дослідивши фактичні обставини справи, приймає рішення відповідно до з'ясованих у процесі розгляду фактів.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст.141.
2. Гуренко М. М. Деякі аспекти розуміння гарантій прав і свобод людини та громадянина // Вісн. Луган. акад. внутр. справ МВС України. – Луганськ: Луган. акад. внутр. справ МВС України, 2002. – Вип. 3. – С. 33–41.

3. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / За ред. О. Л. Жуковської. – К.: ЗАТ «ВПОЛ», 2004. – 960 с.

Науковий керівник: Скуріхін Сергій Миколайович, кандидат юридичних наук, доцент, Національний університет «Одеська юридична академія»

ОНТОЛОГІЧНИЙ ТА АНТРОПОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ РОЗУМІННЯ ПОМИЛОК У ПРАВІ

Міневич Олена Іванівна

аспірант кафедри загальнотеоретичної юриспруденції Національного університету «Одеська юридична академія»

Проблематика помилок – предмет вивчення багатьох наук, галузей знань – філософії, соціології, педагогіки, медицини, теорії управління, права та ін.

На помилку як невід’ємну якість людської діяльності, звертали увагу багато філософів з найдавніших часів. Поширене висловлювання: «Людині властиво помилятися» (лат. «Errare humanum est»), авторство якого співвідносять з римським оратором Марком Анею Сенекою. Грецький поет Феогнід, який жив за 500 років до н. е., висловив думку, що неможливо зберегти будь з ким тісні дружні стосунки, якщо сердитися на будь-яку помилку друзів, «оскільки помилки є неминучими між смертними».

Можна навести безліч висловлювань, цитат із творів відомих людей про помилки: «Ніколи не помиляється лише той, хто нічого не робить» (Т. Рузвельт); «Коли не робиш помилок, перестаєш удосконалюватися» (Дж. Мартін); «Той, хто правильно вказує на мої помилки – мій учитель» (Сян-цзи); «Помилка дає можливість почати все з початку, тільки більш розумно» (Г. Форд). Мудрістю пронизані віршовані рядки О. С. Пушкіна: «О сколько нам открытий чудных, готовят просвещения дух. И опыт, сын ошибок трудных, и гений, парадоксов друг», у яких вказується на діалектичну зв’язок помилок і досвіду.

Якщо звернутися до джерела народної мудрості, у стислій формі сконцентрованої в прислів’ях і приказках, то й тут існує безліч прикладів зазначеної вище дидактичної властивості помилок, наприклад: «Не помиляється той, хто нічого не робить»; «Помилився, що забився: наперед буде наука»; «Хто не усвідомлює помилку – робить іншу».

Звернення до лінгвістичного тлумачення слова «помилка» вказує на його зв’язок з такими явищами, як похибка (старослов’янська мова), промах (іврит), те, що не потрапило у ціль (грецька мова). Слово «помилка» зустрічається в найдавніших пам’ятках української мови (XVI-

XVIII) ст.: «Лексікон славеноросскій» (П. Берында, 1627 р.), «Ключ разуменія» (І. Галятовскій, 1659), словники П. Білецького-Носенка, М. Левченка, Б. Грінченка, С. Караванського. Здебільшого його пояснення означає неправильність, похибку, прогріх, хибу [1].

На думку сучасного філософа А. М. Сафіна, «процес антропосоціогенезу ще до свого початку вже містив у собі феномен помилки. Чи мало відхилення від природних норм сакральньо-санкціонований характер, або ж воно сприймалося в утилітарно-негативному світлі – питання другорядне. Феномен людської помилки з'являється тоді, коли людина вперше починає здійснювати рефлексію над процесом своєї діяльності. Таким чином, людська праця у конкретному втіленні стає осмисленою, усвідомленою. У той же час, це осмислення неможливо без усвідомлення помилки як небажаного чи альтернативного від наміченого варіанту розвитку подій» [2].

Філософське трактування феномена помилки пов'язане із самою природою світу, це є природним явищем у житті людини. Важливим є принцип фаллібілізма, тобто можливої або фактичної помилковості результатів пізнання. Це передбачає готовність до визнання помилки у пізнанні в результаті, наприклад, нових відкриттів або нових методів пізнання. Це не означає, що все наше знання є помилковим. Це означає, як зазначав Чарльз Пірс, що усе наше знання плаває в океані незнання або помилок [3].

З позицій формальної логіки помилка – це неправильний умовивід, міркування, викликане порушенням законів мислення [4].

З позицій теорії управління, помилка характеризується наступним чином: «Система управління зі зворотним зв'язком має ... два стани: заданий і дійсний (чи наявний). Крім того, є засіб для порівняння (вимірювання) двох станів і відмінність між ними – помилка. На дійсний стан системи (виконавчий орган) впливають перешкоди, які прагнуть відхилити систему від заданого стану» [5].

У юриспруденції поняття «помилка» присутнє з давніх-давен і розумілося як «неправильне уявлення про юридично істотну обставину, протиріччя між поданням та реальністю, розбіжність волі та її виявлення. Помилка стосується безпосередньо волевиявлення особи, відноситься до обставин фактичних або юридичних» [6]. Саме у наведеній інтерпретації поняття «помилка» яскраво простежується відображення людського фактора на результаті діяльності, яким і є безпосередньо сама помилка. Остання не виникає сама по собі, помилка – це наслідок неправильного людського тлумачення і розуміння в свідомості, невірна форма закріплення інформації в ній, а як наслідок - прояв у невірних діях. У теоретико-правовому сенсі помилка визначається як різного роду випадкові та ненавмисні дії у рішеннях суб'єктів правовідносин [7].

Ф. О. Селіванов пропонує виділити науковий напрям – загальну теорію помилок – ерологію (від лат. *erro* – помилка): «Поняття помилки може бути вироблено на основі узагальнення матеріалу спеціальних наук, теоретичного осмислення цього матеріалу. Такий підхід виключає сліпе перенесення будь-якого визначення в ерологію, оскільки у спеціальних теоріях помилки розглядаються відповідно до визначених (специфічних) завдань». Він визначає оману як помилку у мисленні на рівні суджень та їх зв'язків: «Помилка виникає від того, що суб'єкт приймає хибну думку за справжню, а справжню – за неправдиву» [8; 9].

Отже, феномен помилки має важливе значення у процесі еволюційного історичного формування людини. Помилку слід розглядати як процес і результат людської діяльності. З аналізу літератури випливає, що помилка в юридичному контексті є дуже значущою, оскільки в цій галузі діяльності вона несе у собі особливе значення, зміст і пов'язана, доволі часто, із несприятливими наслідками.

Література:

1. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови / С. Караванський. – 5-те вид., доповн. – Львів : БаК, 2014. – 530 с.
2. Сафин А. М. Феномен ошибки в структуре человеческой деятельности / А. М. Сафин // Ученые записки Казанского университета. – 2013. – Т. 133, кн. 1: Гуманитарные науки. – С. 159.
3. Ошибка, заблуждение, обман [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.humanism.ru/education/cours/thinking/172-thinking4.html>
4. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник / Н. И. Кондаков. – М. : Наука, 1975. – 721 с.
5. Петрушенко Л. А. Принцип обратной связи / Л. А. Петрушенко. – М. : Мысль, 1967. – С. 96.
6. Бартошек М. Римское право: понятия, термины, определения / М. Бартошек. – М. : Юрид. лит., 1989. – С. 122.
7. Лисюткин А. Б. Ошибка как категория правоведения: теоретико-методологический аспект : дис. ... д-ра. юрид. наук : спец. 12.00.01 / А. Б. Лисюткин. – Саратов, 2002. – 414 с.
8. Селиванов Ф. А. Истина и заблуждение / Ф. А. Селиванов. – М. : Политиздат, 1972. – 72 с.
9. Селиванов Ф. А. Проблемы теории ошибок / А. Ф. Селиванов // Проблемы методологии и логики наук. Учен. записки – Томск, 1970. – Вып. 85. – С. 35–41.

Науковий керівник: Завальнюк Володимир Васильович, професор, кандидат юридичних наук, Національний університет «Одеська юридична академія»

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне
та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

**ЗАКОННІ ІНТЕРЕСИ ОСОБИ ПРИ РОЗГЛЯДІ ЗВЕРНЕНЬ
ГРОМАДЯН ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ У
ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

Буряк Ярослав Ярославович

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри цивільного права та
процесу Навчально-наукового Інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

Розгляд письмових звернень громадян у Львівській обласній державній адміністрації здійснюється відповідно до Закону України «Про звернення громадян» [1], Указу Президента України «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування» [2], та Інструкції з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади та місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях, незалежно від форми власності, в засобах масової інформації, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 року № 348 (зі змінами) [3].

Звернення, зареєстровані у відділі роботи із зверненнями громадян Львівської облдержадміністрації, попередньо розглядаються спеціалістами відділу та передаються на доповідь керівництву облдержадміністрації відповідно до розподілу функціональних обов'язків, який затверджений розпорядженням голови облдержадміністрації [4].

Відповідно до Регламенту Львівської обласної державної адміністрації звернення громадян розглядаються і вирішуються у термін не більше одного місяця від дня їх надходження, а ті, які не потребують додаткового вивчення, - невідкладно, але не пізніше п'ятнадцяти днів від дня їх отримання [5].

02 липня 2015 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян» щодо електронного звернення та електронної петиції» [6].

Відповідно до внесених змін передбачено, що письмове звернення може бути надіслане з використанням мережі Інтернет, засобів електронного зв'язку (електронне звернення).

У такому зверненні має бути зазначено прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання громадянина, викладено суть порушеного питання,

зауваження, пропозиції, заяви чи скарги, прохання чи вимоги. Письмове звернення повинно бути підписано заявником (заявниками) із зазначенням дати. В електронному зверненні також має бути зазначено електронну поштову адресу, на яку заявнику може бути надіслано відповідь, або відомості про інші засоби зв'язку з ним. Застосування електронного цифрового підпису при надсиланні електронного звернення не вимагається.

Аналізуючи стан розгляду звернень громадян у Львівській облдержадміністрації варто звернути увагу на Інформацію про роботу із зверненнями громадян у Львівській обласній державній адміністрації у 2015 році (на даний час найсвіжіша інформація) [7].

Протягом січня - грудня 2015 року до Львівської облдержадміністрації надійшло 7386 звернень громадян.

У структурі звернень домінували заяви - 6904 (93,5%), пропозиції - 43 (1,2%), скарги - 119 (5,3%).

Результати розгляду 7386 звернень громадян, які надійшли до облдержадміністрації - позитивно вирішено 1283, що становить 17,3%; - надано роз'яснення 3077 (41,6%); - скеровано за належністю 2180 (29,5%); - повернуто авторові та не підлягає розгляду 133 (1,8 %); - перебувало в процесі розгляду 713 (9,6 %) [7].

Результати аналізу звернень громадян за характером порушених у них питань стосуються здебільшого соціального захисту, земельних відносин, соціальних виплат та субсидій, забезпечення інвалідів автотранспортом, вирішення житлових проблем, дотримання законності та правопорядку. Найбільша кількість звернень (2880) стосується надання одноразової грошової допомоги малозабезпеченим верствам населення та учасникам АТО.

Кількісна характеристика звернень з питань, з яких найчастіше звертаються громадяни, наступна: соціальний захист 2871; земельні відносини 1350; комунальне господарство 648; транспорт і зв'язок 420; дотримання законності 321; житлова політика 269 [7].

Показники за якими оцінюється рівень організації роботи із зверненнями громадян в Львівській обласній державній адміністрації затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 2009 р. № 630 [8].

Як зазначено у Концепції створення Національної системи опрацювання звернень до органів виконавчої влади, з метою спрощення умов подання звернень заявників та підвищення оперативності їх розгляду окремі органи виконавчої влади почали використовувати такі інформаційно-комунікаційні технології, як телефонні «гарячі лінії» [9].

Враховуючи положення цієї Концепції, у 2015 році розпорядженням голови Львівської облдержадміністрації було організовано роботу «Гарячої лінії області» [10].

Література:

1. Закон України «Про звернення громадян» від 2.10. 1996 року № 393/96 (із змінами). - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування» від 7.02. 2008 року № 109/2008. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/109/2008>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Інструкції з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади та місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях, незалежно від форми власності, в засобах масової інформації», від 14.04.1997 року № 348 (зі змінами). - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/348-97-%D0%BF/print1510817626076526>.
4. Порядок розгляду письмових звернень громадян в обласній державній адміністрації. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://loda.gov.ua/organizacija_robotu_zi_zvernennjamu_gromadjan.
5. Розпорядження голови Львівської облдержадміністрації «Про затвердження Регламенту Львівської обласної державної адміністрації» від 07.02.2018 року № 71/0/5-18. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://loda.gov.ua/rozporyadchi-dokumenty>.
6. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян» щодо електронного звернення та електронної петиції» від 02.07 2015 року № 577-VIII. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/577-19>.
7. Інформація про роботу із зверненнями громадян у Львівській обласній державній адміністрації у 2015 році. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://loda.gov.ua/pidsymku_robotu.
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Методики оцінювання рівня організації роботи із зверненнями громадян в органах виконавчої влади» - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/630-2009-%D0%BF>.
9. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції створення Національної системи опрацювання звернень до органів виконавчої влади» від 09.06.2011 р. № 589-р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/589-2011-%D1%80>.
10. Розпорядження голови Львівської облдержадміністрації «Про створення «Гарячої лінії області» від 4.03. 2015 року № 67/0/5-15. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://loda.gov.ua/rozporyadchi-dokumenty>.

КОНТИНЕНТАЛЬНА МОДЕЛЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Гаврисюк Діана Василівна

студент, юридичний факультет, Тернопільський національний економічний університет

Адміністративна юстиція як один з найважливіших інститутів правової держави – це ефективний засіб контролю діяльності органів виконавчої влади. Основним завданням цього інституту є захист від свавілля органів державної та муніципальної служби, гарантування прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

Україна відноситься до країн континентальної правової системи. Класичними представниками країн континентальної правової системи у сфері адміністративної юстиції виступають Франція та Німеччина.

Так, французька адміністративна юстиція – це самостійна гілка влади правосуддя, мета якої – регулювати конфлікти між громадянами й органами державного управління або між самими органами і відомствами, а також приймати рішення, що базуються на нормах адміністративного права.

Особливістю французької моделі адміністративної юстиції є те, що вона сформувалась всередині виконавчої влади. Незалежність адміністративних судів тут досягається їх відокремленням від органів, які беруть пряму участь у державному управлінні. Сучасній французькій моделі адміністративної юстиції притаманна трьох ланкова структура: Державна рада, яка по суті є Вищим адміністративним судом Франції; вісім апеляційних адміністративних судів; територіальні адміністративні суди (адміністративні суди загального права (компетенції), що підпорядковані Державній раді в порядку апеляційного оскарження). Цікавим є те, що Державна рада виконує роль радника уряду з питань підготовки проектів розпоряджень і деяких указів, відповідає на звернення уряду про підготовку висновків з юридичних питань, здійснює підготовку звітів з адміністративних питань або стосовно державної політики на запит уряду чи із власної ініціативи. Висновки Державної Ради не мають обов'язкового характеру, за винятком окремих із них, хоча насправді в більшості випадків уряд дотримується цих висновків, адже вони покликані сприяти приймати такі закони, які надалі допомагатимуть державним органам здійснювати свої правові й управлінські функції не порушуючи прав підвладних їм осіб [5].

Судами другої ланки системи адміністративних судів є адміністративні апеляційні суди, які виступають в якості апеляційної інстанції на судові рішення, винесені адміністративними трибуналами, які

виступають в якості суду першої інстанції. У Франції налічується вісім адміністративних апеляційних судів.

Судами першої ланки системи адміністративних судів виступають адміністративні трибунали. Вони є судами першої інстанції і розглядають адміністративні суперечки, підсудні системі адміністративних судів. Адміністративні трибунали діють в юрисдикції судового округу, який охоплює кілька департаментів. В даний час у Франції налічується 36 адміністративних трибуналів.

У систему адміністративних судів Франції входять спеціалізовані адміністративні суди. В якості спеціалізованого адміністративного суду виступає Рахункова палата. Вона займає особливе місце в судовій системі - є судовим органом, перевіряючим рахунки публічних фінансових служб.

Основну роль в системі правосуддя відіграють суди загальної юрисдикції. За своєю правовою природою суди загальної юрисдикції Франції мають триступеневу систему побудови, яка включає в себе Касаційний суд, апеляційні суди, суди, які розглядають різні категорії справ в першій інстанції.

Низову щабель в системі судів загальної юрисдикції займають суди, які розглядають різні категорії справ. Такими судами є трибунали малої інстанції і поліцейські суди (трибунали поліції). Дані судові органи Франції відносяться до спеціалізованих судів, але за своєю компетенцією входять в систему судів загальної юрисдикції [6].

Ще одним класичним представником континентальної моделі адміністративної юстиції виступає Німеччина. Німецька модель адміністративної юстиції являє собою систему спеціалізованих адміністративних судів, утворених на принципах спеціалізації та територіальності. Як зауважує авторський колектив навчального посібника «Адміністративна юстиція в Україні», вищенаведеної моделі адміністративної юстиції з усіх наявних найбільше відповідає модель адміністративної юстиції України [3, с.57-62].

Порівнюючи між собою французьку та німецьку моделі адміністративної юстиції, можна помітити, що принципова їх відмінність полягає в тому, що французька модель, на відміну від німецької, не позбавлена впливу з боку органів виконавчої влади.

В основі німецького адміністративного процесу лежить ідея захисту прав індивіда. Це право реалізується в німецькому Кодексі адміністративного судочинства (далі – КАС) через вимогу щодо права на позов: позов проти адміністративного акта, якщо закон не передбачає нічого іншого, допускається тільки тоді, коли заявник стверджує про порушення його прав цим адміністративним актом, його відхиленням чи бездіяльністю. Слід відмітити те, що німецька модель, єдина із наявних

типів адміністративної юстиції, повністю утворена зі спеціалізованих судових органів [1, с. 80-83].

Найхарактернішими ознаками німецької моделі адміністративної юстиції є створення в єдиній судовій системі трьохланкової системи адміністративних судів. Розподіл справ у німецькій моделі правосуддя здійснюється залежно від предметної юрисдикції тих чи інших судів. При цьому адміністративні суди приймають до розгляду не тільки позови громадян до державних органів, а й деякі суперечки між адміністративними органами й органами місцевого самоврядування, а також всі суперечки про права державних службовців. Аналогічна ситуація існує й в Україні, тобто адміністративні суди розглядають і вирішують публічно-правові спори не тільки між приватними особами й суб'єктами владних повноважень, а й між самими суб'єктами владних повноважень і навіть за зверненням таких суб'єктів проти приватних осіб.

Слід звернути увагу на те, що на відміну від французької моделі адміністративної юстиції, німецька передбачає, що подання протесту за загальним правилом припиняє дію акта в його опротестованій частині. При цьому не допускається зміна акта в гіршу сторону для особи, яка внесла протест [2, с.194-198].

Інакше кажучи, перед тим як звернутися з адміністративним позовом до адміністративного суду, заінтересована особа має оскаржити адміністративний акт у так званому адміністративному порядку.

На нашу думку, наявність обов'язкового механізму досудового оскарження адміністративного акта є позитивним аспектом функціонування німецької моделі адміністративної юстиції. Насамперед це дозволяє значно розвантажити адміністративні суди від розгляду та вирішення публічно-правових спорів щодо оскарження рішень, дій і бездіяльності суб'єктів владних повноважень, де має місце очевидність допущених таким суб'єктом помилок. У такому разі суб'єкт владних повноважень може самостійно виправити допущені у прийнятті рішень помилки, а також відновити права, свободи й інтереси особи [4, с. 154-160].

Наявність обов'язкового механізму досудового оскарження позитивно впливає як на оперативність процесу вирішення справи, так і на його економічність. До того ж це дозволяє суб'єктам владних повноважень на власному практичному прикладі звернути увагу на недоліки його роботи.

В Україні також можна було б запровадити аналогічний механізм, хоча б за деякими, найбільш численними, категоріями публічно-правових спорів. Наприклад, перед тим як оскаржити рішення суб'єкта владних повноважень із приводу притягнення особи до адміністративної відповідальності, така особа, перед тим як звернутися із відповідним

позовом до адміністративного суду, мала б оскаржити рішення в адміністративному (позасудовому порядку). Вищенаведений механізм можна було б реалізувати на практиці як експеримент у межах окремих регіонів України [4, с. 154-160].

Таким чином, проведений аналіз зарубіжних моделей адміністративної юстиції свідчить про те, що функціонування тієї чи іншої моделі обумовлено підходом відповідної країни до сприйняття принципу стосовно функціонування різних гілок влади.

Література:

1. Бідей О. Інститут адміністративної юстиції в іноземних країнах / О. Бідей // Підприємництво, господарство і право. - 2013. - N 6. - С. 80-83.т
2. Ільков В. В. Розвиток системи адміністративного судочинства в Україні з урахуванням джерел права зарубіжних країн під час здійснення конституційної реформи в Україні / В. В. Ільков // Право.ua. - 2015. - № 3. - С. 194-198.
3. Кузьменко В. А. Особливості застосування заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві зарубіжних країн / В. А. Кузьменко // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. - 2016. - № 4. - С. 57-62.
4. Малихіна В. В. Особливості організації адміністративного судочинства в зарубіжних країнах [/ В. В. Малихіна // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2016. - № 3. - С. 154-160.
5. Французький досвід побудови адміністративних судів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-10026.html>.
6. Судові органи Франції [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://stud.com.ua/80441/pravo/sudovi_organ_i_frantsiyi.

Науковий керівник: Жукорська Ярина Михайлівна, доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права, Тернопільський національний економічний університет

НОВАЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Гордєєва Ольга Іллівна

викладач вищої категорії, викладач-методист, Харківський Державний автомобільно-дорожній коледж

Косміна Ірина Анатоліївна

викладач першої категорії, Харківський Державний автомобільно-дорожній коледж

Набрала чинності нова редакція Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС) від 13.03.2018.

Оновлений Кодекс адміністративного судочинства України містить зміни до більшості статей.

Так, відповідно до вимог ст. 20 КАС України, адміністративному суду за предметом підсудні:

1) адміністративні справи з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності;

2) адміністративні справи, пов'язані з виборчим процесом чи процесом референдуму, в тому числі щодо уточнення списку виборців;

3) адміністративні справи, пов'язані з перебуванням іноземців та осіб без громадянства на території України, в тому числі щодо: примусового повернення в країну походження або третю країну іноземців та осіб без громадянства; примусового видворення іноземців та осіб без громадянства за межі України;

4) адміністративні справи з приводу рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби щодо виконання ними рішень судів у справах, визначених пунктами 1-3 частини першої цієї статті.

Таким чином, маючи намір оскаржити, наприклад постанову інспектора патрульної служби (чи інше рішення суб'єкта, наділеного владними повноваженнями) щодо притягнення до адміністративної відповідальності, а ця категорія справ найчисленніша, особа, яку було притягнуто до адміністративної відповідальності, має право звернутися до адміністративного суду першої інстанції. Однак, такий адміністративний позов повинен бути поданий до суду з урахуванням особливостей територіальної підсудності, викладених у ст.ст. 25-26 КАС України.

Звертаємо увагу на ряд новел, які в попередній редакції Кодексу були взагалі відсутні.

Так, п. 2 ч. 1 ст. 29 КАС України визначено, що суд передає справу на розгляд іншого адміністративного суду, якщо при відкритті

провадження у справі суд встановить, що справа належить до територіальної юрисдикції (підсудності) іншого суду.

Крім того, ч. 8 вказаної статті передбачає, що передача адміністративної справи з одного суду до іншого відбувається на підставі відповідної ухвали, яка підлягає оскарженню, та здійснюється не пізніше наступного дня після закінчення строку на оскарження такої ухвали, а в разі подання апеляційної скарги - після залишення її без задоволення.

Тобто, позивачам слід бути уважними щодо вибору адміністративного суду у тому випадку, коли Закон надає можливість звернутися до адміністративного суду за вибором позивача (територіальна підсудність).

Однак, ч. 3 ст. 30 КАС України визначає, що справа, прийнята адміністративним судом до свого провадження з додержанням правил підсудності, повинна бути ним розглянута і в тому випадку, коли в процесі розгляду справи вона стала підсудною іншому адміністративному суду.

У КАС України законодавець визначив, що учасники справи повинні письмово викладати свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення, міркування щодо предмету спору та виключно в заявах по суті справи (ст. 159).

Заявами по суті позову Закон визначає:

позовну заяву (ст. 160);

відзив на позовну заяву (відзив) (ст. 162);

відповідь на відзив (ст. 163);

заперечення (ст. 164);

пояснення третьої особи щодо позову або відзиву (ст. 165).

Підстави, час та черговість подання заяв по суті справи визначаються цим Кодексом або судом у визначених Кодексом випадках.

Законодавець поклав на позивача обов'язок зазначити в позовній заяві відомі номери засобів зв'язку, офіційної електронної адреси або адреси електронної пошти сторін (п. 2 ч. 5 ст. 160).

Частиною 2 статті 269 КАС України законодавець встановив, що копії позовної заяви та доданих до неї документів в окремих категоріях адміністративних справ направляються відповідачу й іншим учасникам справи на офіційну електронну адресу, а за її відсутності - електронною поштою, якщо така відома суду, або надаються для ознайомлення в судовому засіданні у справах в тому числі щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної відповідальності, адміністративних справ пов'язаних з виборчим процесом, пов'язаних з перебуванням іноземців та осіб без громадянства на території України, тощо.

Слід звернути увагу, що у п. 13 ч. 1 ст. 4 КАС України законодавець визначив, що судовим рішенням суду першої інстанції, в якому вирішуються позовні вимоги – є рішення суду, а не постанова, як було в попередній редакції Кодексу.

Також Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури реабілітації жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років» до Кодексу додано нові статті:

- 1-¹. Примусове виселення особи з місця її проживання;
- 1-². Визнання реабілітованих осіб;
- 1-³. Визначення потерпілими від репресій;
- 1-⁴. визнання реабілітованими, потерпілими від репресій.

Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку примусового стягнення заборгованості зі сплати аліментів» додано статті:

- 31-¹. Суспільно корисні роботи;

За новим законодавством впроваджено нові засоби стягнень аліментів, зокрема шляхом притягнення до виконання «суспільно корисних робіт». Однак не всіх неплатників аліментів можна притягнути до виконання таких робіт.

Відповідно до Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку примусового стягнення заборгованості зі сплати аліментів», що набув чинності 6 лютого цього року, визначено нові способи притягнення до відповідальності боржників, які мають заборгованість зі сплати аліментів у розмірі, що перевищує суму, яка мала бути сплачена за 6 місяців.

Документ передбачає нове адміністративне стягнення для неплатника аліментів – «суспільно корисні роботи» (ст.31-1 КУпАП). Так, боржники примусово притягуються до виконання суспільно корисних робіт тривалістю від 120 до 240 год. (ст. 183-1 КУпАП).

Та є низка законодавчих обмежень. Зокрема, виконання зазначених робіт не має перевищувати 8 годин, а для неповнолітніх – 2 години на день. Відповідно до ст.31-1 КУпАП суспільно корисні роботи не призначаються особам з інвалідністю I або II групи, вагітним жінкам та чоловікам, старшим 60 років, жінкам від 55 років.

На відміну від громадських, суспільно корисні роботи мають на меті зробити оплатним видом адміністративного стягнення. Кошти, отримані боржником за виконання таких робіт, будуть спрямовуватися саме на погашення боргу за аліментами (ст.325-1 КУпАП). У разі ухилення неплатника від виконання суспільно корисних робіт їх встановлений строк

може бути замінений адміністративним арештом із розрахунку одна доба арешту – 15 год. невиконаних суспільно корисних робіт, однак такий арешт не може перевищувати 15 діб.

Крім того, Закон передбачає й інші шляхи притягнення до відповідальності неплатників, а саме встановлюється тимчасове обмеження таких осіб у праві виїзду за межі України, у праві керування автомобілем, користуванні вогнепальною мисливською, пневматичною зброєю, у праві на полювання. Ці важелі впливу передбачені

притягуються до виконання суспільно корисних робіт тривалістю від 120 до 240 год. (ст. 183-1 КУпАП).

Та є низка законодавчих обмежень. Зокрема, виконання зазначених робіт не має перевищувати 8 годин, а для неповнолітніх – 2 години на день. Відповідно до ст.31-1 КУпАП суспільно корисні роботи не призначаються особам з інвалідністю I або II групи, вагітним жінкам та чоловікам, старшим 60 років, жінкам від 55 років.

На відміну від громадських, суспільно корисні роботи мають на меті зробити оплатним видом адміністративного стягнення. Кошти, отримані боржником за виконання таких робіт, будуть спрямовуватися саме на погашення боргу за аліментами (ст.325-1 КУпАП). У разі ухилення неплатника від виконання суспільно корисних робіт їх встановлений строк може бути замінений адміністративним арештом із розрахунку одна доба арешту – 15 год. невиконаних суспільно корисних робіт, однак такий арешт не може перевищувати 15 діб.

Крім того, Закон передбачає й інші шляхи притягнення до відповідальності неплатників, а саме встановлюється тимчасове обмеження таких осіб у праві виїзду за межі України, у праві керування автомобілем, користуванні вогнепальною мисливською, пневматичною зброєю, у праві на полювання. Ці важелі впливу передбачені

183-¹. Несплата аліментів;

Варто відзначити, що ставиться питання про посилення відповідальності не лише за несплату аліментів на дітей, а й на утримання одного з подружжя, батьків або інших членів сім'ї.

Несплата аліментів, що призвела до виникнення заборгованості понад шість місяців з дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання, тягне за собою накладення адміністративного стягнення у вигляді виконання суспільно корисних робіт на строк від 120 до 240 годин. При наявності такої заборгованості державний виконавець складає протокол про вчинення боржником адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 183¹ Кодексу про адміністративні правопорушення України, та надсилає його для розгляду до суду за місцезнаходженням органу державної виконавчої служби.

Таким чином, Закон впроваджує новий вид адміністративного стягнення у вигляді суспільно корисних робіт, які боржник виконуватиме у вільний від роботи чи навчання час. Вид таких робіт визначатимуть органи місцевого самоврядування. Водночас, суспільно корисні роботи не призначаються особам, визнаним інвалідами I або II групи, вагітним жінкам, жінкам старше 55 років та чоловікам старше 60 років.

325-¹. Виконання постанови про накладення адміністративного стягнення у вигляді суспільно корисних робіт;

325-⁴. Наслідки ухилення особи від виконання суспільно корисних робіт,

та інш.

Змінились, збільшилися строки апеляційного оскарження судових рішень.

Так ч. 1 ст. 295 КАС України визначено, що апеляційна скарга на рішення суду подається протягом тридцяти днів, а на ухвалу суду - протягом п'ятнадцяти днів з дня його (її) проголошення.

Якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частину рішення (ухвали) суду, або розгляду справи в порядку письмового провадження, зазначений строк обчислюється з дня складення повного судового рішення.

Література:

1. Кодекс адміністративного судочинства України. Закон від 06.07.2005 № 2747-IV, поточна редакція від 05.05.2018.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ БОРОТЬБИ З ТІНЬОВОЮ ЗАЙНЯТІСТЮ В УКРАЇНІ

Грибовська Юлія Русланівна

*студентка 2го курсу групи МП-21, спеціальність «Міжнародне право»,
юридичний факультет, Тернопільський національний економічний
університет*

Високий рівень тіньової зайнятості на ринку праці вже багато років залишається однією з головних загроз соціальній безпеці, що актуалізується в умовах перебудови економіки, вставлення європейських стандартів у галузі оплати та охорони праці. Тривала трансформація трудових правовідносин викликає серйозні економічні та соціальні наслідки. Збільшується розрив між трудовими доходами і продуктивністю, причому в більшій частині країн світу продуктивність зростає швидше, ніж зарплата. У свою чергу, це призводить до дефіциту

сукупного попиту, який незмінно виникає протягом багатьох років із початку кризи. Падіння світового попиту оцінюється в 3,7 трлн дол. США, що стало результатом безробіття і скорочення трудових доходів, а також їх впливу на споживання, інвестиції та державні доходи. Незважаючи на неоднозначність даних із різних країн світу, праця в рамках стандартної форми зайнятості в середньому оплачується вище, ніж у рамках інших форм; протягом останнього десятиліття цей розрив має тенденцію до розширення. Тимчасові й неформальні працівники, працівники, зайняті на умовах неповного робочого дня, і неоплачувані працівники сімейних підприємств, багато з яких жінки, також непропорційно страждають від бідності та соціальної ізоляції.

Тіньова зайнятість в Україні в останні роки трансформаційних змін стрімко поширюється, охоплюючи значну кількість робочих місць на підприємствах та організаціях, яка призводить до суттєвого зменшення надходжень до дохідної частини державного бюджету, зниження рівня соціальної захищеності економічно активного населення, незаконного звільнення працівників, несвоєчасної виплати заробітної плати, порушення умов праці, що підтверджує важливість дослідження [1]. Саме тому необхідним є корегування державної політики в напрямі співвідношення попиту та пропозиції на ринку праці, досягнення балансу між захищеністю зайнятості доходів та гнучкістю ринку праці, удосконалення інфраструктури ринку праці з урахуванням впливу інноваційних чинників розвитку, посилення дієвості соціального діалогу щодо узгодження інтересів усіх суб'єктів ринку праці.

За даними Держслужби зайнятості початку 2018 року, яка посилюється на результати оцінки рівня тіньової економіки МОП, близько 50% працівників в Україні від офіційно зайнятого числа людей працюють у тіні, а зайнятих у нас близько 10-12 мільйонів. Тобто, близько 5 мільйонів, або кожен третій працює нелегально. За словами голови Міністерства соціальної політики України, рівень тіньової зайнятості в Україні у 2017 році скоротився на 8% - до 3,7 млн з 4 млн людей, що працювали нелегально[2].

Представники різних контролюючих органів знаходять порушення трудового законодавства майже на всіх перевірених підприємствах. До недавнього часу питаннями перевірки трудового законодавства займалися різні органи. Адже стаття 259 Кодексу законів про працю України [3], яка діяла до 2015 року визначала, що центральні органи виконавчої влади здійснюють контроль за додержанням законодавства про працю на підприємствах, установах і організаціях, що перебувають у їх функціональному підпорядкуванні, крім податкових органів, які мають право з метою перевірки дотримання податкового законодавства здійснювати такий контроль на всіх підприємствах, установах та

організаціях незалежно від форми власності та підпорядкування. На жаль, контроль тіньових схем Державною фіскальною службою України не був ефективним, оскільки більшість видів перевірок податкові органи мали право проводити після повідомлення про них структурам, що перевіряються, не пізніше, ніж за 10 календарних днів до початку перевірки.

Але таке правило порушує міжнародну практику раптовості, яка встановлена Конвенціями Міжнародної організації праці, у яких зазначається, що державні інспектори мають право безперешкодного проходу без попереднього повідомлення в будь-яку годину на будь-яке підприємство, яке підпадає під їх контроль. Тому нова редакція статті 259 Кодексу законів про працю стверджує, що державний нагляд та контроль за додержанням законодавства про працю юридичними особами незалежно від форми власності, виду діяльності, господарювання, фізичними особами-підприємцями, які використовують найману працю, здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю [4]. Таким органом центральної влади є Державна служба України з питань праці, Положенням про яку було затверджено постановою КМУ у лютому 2015 року. Відповідно до цього Положення представники Держпраці для виконання покладених на неї завдань мають право безперешкодно проводити відповідно до вимог закону без попереднього повідомлення в будь-яку робочу годину доби перевірки виробничих, службових, адміністративних приміщень та об'єктів виробництва фізичних та юридичних осіб, які використовують найману працю та працю фізичних осіб, експлуатують машини, механізми, устаткування підвищеної небезпеки, та у разі виявлення фіксувати факти порушення норм законодавства, здійснення нагляду та контролю за додержанням яких віднесено до повноважень Держпраці [5].

Критеріями, за якими оцінювався ступінь ризику від провадження господарської діяльності суб'єктами господарювання у частині додержання вимог законодавства про працю та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю), були:

- 1) наявність заборгованості з виплати заробітної плати;
- 2) виплата працівникам заробітної плати на рівні або нижче законодавчо встановленого розміру мінімальної заробітної плати;
- 3) невідповідність кількості працівників суб'єкта господарювання обсягам виробництва (виконаних робіт, наданих послуг);
- 4) порушення вимог законодавства про працю;
- 5) наявність розбіжностей між фактичними показниками чисельності працюючих і заробітної плати та показниками звітності, поданої до

органів державної влади. Проте, ці критерії визнані такими, що втратили чинність, оскільки постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2010 р. №1059 “Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності суб’єктами господарювання у частині додержання вимог законодавства про працю та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю)” (Офіційний вісник України, 2010 р., № 88, ст. 3099) втратила чинність. 24.04.2018 року оприлюднено проект Критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності суб’єктами господарювання в частині дотримання вимог законодавства про зайнятість населення, зайнятість та працевлаштування осіб з інвалідністю, з питань гігієни праці, визначається періодичність здійснення Держпраці планових заходів державного нагляду (контролю) [6].

Положенням про Державну службу України з питань праці також передбачено, що у випадках передбачених законом, посадові особи Державної служби з питань праці можуть складати протоколи і про адміністративні правопорушення та накладати адміністративні стягнення. Так, статтею 41 Кодексу України про адміністративні правопорушення, передбачено, що фактичний допуск працівника до роботи без оформлення трудового договору (контракту), допуск до роботи іноземця або особи без громадянства та осіб, стосовно яких прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо надання статусу біженця, на умовах трудового договору (контракту) без дозволу на застосування праці іноземця або особи без громадянства, – тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності, фізичних осіб-підприємців, які використовують найману працю від п’ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Повторне вчинене протягом року таке порушення, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, – тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб в розмірі від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів громадян [7].

Важливо зазначити, що з-поміж країн Європи Україна має найменші штрафні санкції (навіть після їх значного підвищення у 2015 році) за нелегальне працевлаштування. А в країнах Східної Європи, наших найближчих сусідів, мінімальні штрафні санкції за неоформлення трудового договору складають від 1030 дол. США (Болгарія) до 12500 дол. США (Чехія), а максимальні – від 10300 дол. США (Болгарія) до 250000 дол. США (Словаччина). У Франції за нелегальну зайнятість взагалі встановлено кримінальну відповідальність.

Таким чином, одним з дієвих напрямків протидії випадкам нелегального працевлаштування є посилення адміністративно-правових

санкцій за порушення норм трудового законодавства. Крім того, у таких умовах актуальним є формування політики стабілізації економіки, а саме: забезпечення повної зайнятості ресурсів, ефективне їх використання та відтворення, стабільний рівень цін; оновлення системи формування державного та місцевих бюджетів; досягнення високого рівня використання матеріальних і людських ресурсів; відродження економіки на інноваційних засадах та приведення трудового потенціалу у відповідність до нових потреб, оскільки в Україні рівень тіньової зайнятості населення суттєво впливає на економічну безпеку держави.

Література:

1. Шаульська Л. Проблеми тіньової зайнятості в контексті структурних трансформації ринку праці / Л. Шаульська, Н. Якимова. // СХІД. – 2017. – №2. – С. 28–35.
2. Останні новини [Електронний ресурс] // Вголос. – 2018. – Режим доступу до ресурсу:
http://vgolos.com.ua/news/blyzko_50_ukraintsiv_pratsyuyut_v_tini_304448.html.
3. Кодекс законів про працю України : закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці: закон України від 28.12.2014 р. № 77-VIII // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/77-19>
5. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці: постанова Кабінету Міністрів України від 11.02.2015 р. № 96 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-п>
6. Деякі питання реалізації статті 259 Кодексу законів про працю України та статті 34 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”: постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2017 р. № 295 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/295-2017-%D0%BF/paran12#n12>
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/page2>
8. Геєць В. М. Бар'єри на шляху розвитку промисловості на інноваційній основі та можливості їх подолання / В. М. Геєць // Економіка України. - 2015. - № 1. - С. 4-25.

9. Дяченко О. П. Зарубіжний досвід щодо державних механізмів детінізації економіки країн Європейського Союзу / О. П. Дяченко. // Державне управління. – 2017. – С. 55–60.
10. Стратегія національної безпеки України: указ Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015/para7#n7>
11. Сучасні проблеми адміністративного права та процесу : тези доп. учасників Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 черв. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, каф. адмін. права і процесу ф-ту № 3. – Харків, 2017. – 295 с.

Науковий керівник: Жукорська Ярина Михайлівна, доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права, Тернопільський національний економічний університет

СИСТЕМА ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Дубінчин Василь Васильович
студент, Тернопільський національний економічний університет

Процес розвитку та становлення Української держави переконливо свідчить, що одна з актуальних проблем, яка постає на сьогодні – це забезпечення належної охорони прав, свобод і законних інтересів громадян, верховенства права в усіх сферах суспільного життя за допомогою розгалуженої системи органів публічної адміністрації. Постає питання про ефективність діяльності адміністративного апарату і, як наслідок, забезпечення якісної реалізації функцій по відношенню до суспільства.

На сьогодні в організації та діяльності державної влади України відбуваються зміни, викликані проведенням триваючої адміністративної реформи. Зокрема, це стосується і питання побудови системи органів публічної адміністрації.

У словнику термінів і понять з державного управління визначено, що публічна адміністрація - це сукупність державних і недержавних суб'єктів публічної влади, ключовими структурними елементами якої є а) органи виконавчої влади; б) виконавчі органи місцевого самоврядування [1].

Систему органів публічної влади складають взаємодіючі між собою органи публічної адміністрації, які діють на трьох рівнях місцевому, регіональному і державному.

На даний момент в Україні влада є досить централізованою, більшість питань публічної сфери вирішуються не місцевим самоврядуванням, а органами (виконавчої) державної влади.

Виходячи з Основного Закону держави – Конституції України, органи публічної адміністрації в Україні складаються з вищого органу виконавчої влади – Кабінету Міністрів України, центральні органи виконавчої влади (ЦОВВ) - міністерства та інші центральні органи, державних комітетів, місцевих державних адміністрацій - місцеві органи державної виконавчої влади [2].

Коло функцій і повноважень Кабінету Міністрів визначається Конституцією України. Йому властиві такі функції як бюджетно-фінансова, виконавча, державного планування розвитку України, організаційна, державного контролю. Крім того Кабінет Міністрів України забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, стежить за виконанням Конституції і законів України; вживає заходи щодо реалізації прав і свобод людини і громадянина, має повноваження щодо забезпечення проведення фінансової, інвестиційної, цінової та податкової політики; політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування; забезпечує рівні умови розвитку всіх форм власності, здійснює управління об'єктами державної власності [2].

Роботою Кабінету Міністрів керує Прем'єр-міністр. Він спрямовує її на виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів, схваленої Верховною Радою України та інших завдань, покладених на Кабінет Міністрів, координує діяльність міністрів, керівників інших центральних та місцевих органів виконавчої влади.

Міністерства реалізують державну політику та забезпечують її формування в конкретній сфері, а їх повноваження, повноваження інших центральних органів виконавчої влади поширюються на всю територію держави.

На законодавчому рівні закріплено визначальну роль міністерств і надано широке коло повноважень міністрам, та важливим залишається питання надання якісних адміністративних послуг; здійснення неупередженого державного контролю ; внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної політики на розгляд міністрів; здійснення завдань, визначених законами України, більше того важливого значення набуває існування ефективної системи центральних органів виконавчої влади, що утворюються для виконання окремих функцій з реалізації державної політики, та поділяються на: служби, агентства та інспекції [4].

Центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом це органи виконавчої влади, що мають визначені Конституцією та законодавством України особливі повноваження й завдання, щодо них встановлюється спеціальний порядок утворення, реорганізації, підконтрольності, підзвітності а також призначення і звільнення керівників. Дані органи очолюють голови. В Україні на даний момент діє 7 центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом . Прикладом яких є Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України, Державний комітет телебачення і радіомовлення України та інші [6].

Щодо місцевого самоврядування то його сутність визначається Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні" і полягає в гарантованому державою праві територіальної громади, громадян та їх органів розв'язувати значну частину місцевих справ самостійно і керувати ними, діючи в межах закону, під свою відповідальність та в інтересах населення [5].

Місцеве самоврядування побудоване за своєю системою, що складається з територіальної громади, сільської, селищної та міської ради, сільського, селищного і міського голови, виконавчих органів сільської, селищної, міської ради, районних і обласних рад.

Головною функцією виконавчих органів та самих рад – є в першу чергу забезпечення оптимального соціального, економічного та культурного розвитку відповідних територіальних громад.

В той же час існує низка специфічних державних органів, які тією чи іншою мірою здійснюють права й обов'язки у сфері адміністративно-правового регулювання , оскільки вони наділені правом приймати рішення, які обов'язкові для виконання певними органами виконавчої влади, місцевого самоврядування і вони є носіями певних обов'язків у сфері державного управління.

До таких органів належать Національний банк України, Рада національної безпеки і оборони України, Центральна виборча комісія.

Тому, для забезпечення ефективної реалізації повноважень та функцій усіма органами публічної адміністрації створена підвідомчість цих органів.

Підвідомчість - взаємозв'язки на засадах субординації, яка означає співпідпорядкованість між органами вищого і нижчого рівнів. Оскільки Кабінет Міністрів очолює систему органів виконавчої влади, то усі інші органи підпорядковані й підзвітні Кабінету Міністрів [3].

В Україні з 2014 року розпочато процес децентралізації . Основною метою даної реформи є створення умов для динамічного розвитку регіонів і надання якісних та доступних суспільних послуг громадянам. Крім цього дана реформа торкається підзвітності, зокрема передбачає

відповідальність органів місцевого самоврядування перед виборцями – за ефективність своєї роботи, а перед державою – за її законність.

Реформа децентралізації складається з трьох етапів.. Перший дозволяє формувати відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування значний дієвий і спроможний інститут місцевого самоврядування на базовому рівні – об'єднані територіальні громади базового рівня (ОТГ). Другий – створення нових районів, які вирішуватимуть лише те, що відноситься до компетенції району: комунальна власність, вторинна медицина, школи-інтернати і т.д. Решта повноважень районів перейде до компетенції об'єднаних громад. Третій напрямок – заключний, це області. По суті межі областей мінятися не будуть, кількість обласних центрів така ж і залишиться. Змін зазнає лише форма управління. Основною територіальною одиницею стає громада. Громада має голову та виконком, який виконує всі функції з управління громадою. Села, які ввійшли до об'єднаної громади обирають старост, які входять до виконкому об'єднаної громади і виконують ті ж функції, які були в сільраді [7].

Підсумовуючи все вище згадане варто зауважити, що саме децентралізована виконавча влада з сильними інститутами місцевого самоврядування є найбільш ефективною формою організації публічної влади.

Література:

1. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Кравцова Т. М. Поняття та принципи діяльності публічної адміністрації / Т. М. Кравцова, А. В. Солонар // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 522–525 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10ktmdpa.pdf>
4. Козак В. Стратегічні аспекти реформування публічного управління в Україні в умовах децентралізації [Електронний ресурс] / В. Козак. – 2017. – Режим доступу : [www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2017/2017_01\(32\)/6.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2017/2017_01(32)/6.pdf)
5. Про місцеве самоврядування : Закон України від 21.05.1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 280.
6. Центральні та місцеві органи виконавчої влади [Електронний ресурс] // Урядовий портал – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/catalog>.
7. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету

Науковий керівник: Жукорська Ярина Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, Тернопільський національний економічний університет

МОДЕЛІ ЦЕНТРАЛЬНИХ ВИКОНАВЧИХ ОРГАНІВ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Жукорська Ярина

кандидат юридичних наук, доцент, Тернопільський національний економічний університет

Перцак Уляна

студентка, юридичний факультет, Тернопільський національний економічний університет

Виконавча влада — одна з трьох гілок державної влади відповідно до принципу поділу влади, яка розробляє і втілює державну політику спрямовану на забезпечення виконання законів та управляє сферами суспільного життя

Виконавчу владу в демократичних країнах здійснюють відповідні органи й установи, що діють у сфері вузько визначеного державного управління. Для їх позначення, як правило, використовуються терміни "адміністративний апарат" або "апарат державного управління". Вершиною системи органів виконавчої влади є уряд.

В країнах з парламентарною (парламентарно-республіканською та парламентарно-монархічною) і змішаною республіканською формами державного правління уряд є одним з вищих органів держави. Зокрема, у відповідних країнах уряд конституційне визначається вищим органом виконавчої влади.

У президентських республіках виконавчу владу очолює президент, який сприймається як її уособлення й безпосередній носій. У США взагалі не виділяють поняття уряду, а використовують для відповідних цілей терміни виконавча влада та президентська адміністрація.

Інша картина щодо ролі глави держави спостерігається в країнах з парламентарною формою державного правління, а також у частині республік із змішаною формою. Тут глава державу не може бути включений до системи органів виконавчої влади. Він насамперед наділений повноваженнями, природа яких впливає саме зі статусу глави держави [4, с. 49 - 50].

З іншого боку, компетенція такого глави держави все ж включає певні повноваження, що стосуються сфери виконавчої влади, хоча переважна більшість з них може бути реалізована главою держави через уряд або з його санкції (контрасигнування).

Стосовно ряду країн зі змішаною формою державного правління (Польща, Росія, Румунія, Франція тощо), то тут становище глави держави — президента відносно системи органів виконавчої влади має значні особливості. У цих країнах взаємовідносини між президентом, урядом в цілому і його главою прийнято визначати як дуалізм виконавчої влади.

У країнах з парламентською та змішаною формами державного правління застосовується так званий парламентський спосіб (порядок) утворення уряду. Суть його полягає в тому, що парламент безпосередньо здійснює відповідні процедури. При цьому в конституціях, де визначений спосіб утворення уряду, нерідко не уточнюється питання про правосуб'єктність при формуванні уряду та, зокрема, призначені його глави.

Інший підхід застосовано в основних законах Болгарії, Греції, Македонії, Молдови, Португалії та деяких інших держав. Наприклад, в ст. 37 Конституції Греції записано, що "прем'єр-міністром призначається керівник політичної партії, яка має абсолютну більшість місць в палаті депутатів (парламенті)" [1]. Близьке за змістом положення містить Конституція Болгарії: "Президент після консультацій з парламентськими групами пропонує сформувати уряд кандидату, який рекомендований найбільшою за чисельністю парламентською групою" [2].

Першою слід назвати процедуру формування уряду, яка історично склалася у Великобританії і тривалий час з певними особливостями щодо окремих країн була майже загальноприйнятою. Відповідно до цієї процедури глава держави формально на свій розсуд призначає прем'єр-міністра та за пропозицією останнього — інших членів уряду. Парламент у цій процедурі ніякої участі не бере [3, с. 17-18].

Вважається, що уряд має підтримку парламенту (звичайно тільки його нижньої палати) доти, доки представницький орган не проголосує проти урядової пропозиції з принципово важливого питання або прямо не висловить урядові недовір'я шляхом прийняття спеціальної резолюції. І хоч теоретично прем'єр-міністр і очолюваний ним уряд можуть існувати та діяти проти волі парламенту, практично ж їх дії, як свідчить практика, будуть швидко паралізовані через парламентську обструкцію.

За цією процедурою роль парламенту, залишаючись пасивною на початковій стадії процесу формування уряду, на наступних стадіях зовні стає вирішальною. Зокрема, глава уряду після його призначення главою держави має у встановлений основним законом строк представити

парламенту склад уряду або подати урядову програму, чи зробити разом і перше, і друге.

Інвеститура уряду за своєю суттю є вираженням парламентської довіри його діяльності на перспективу. В Італії таку довіру уряду має виразити кожна з палат парламенту, а в Румунії рішення про довіру приймається на спільному засіданні палат більшістю голосів від складу кожної з них [6, с. 31-32].

Другою процедурою формування урядів треба вважати ту, яка передбачає більш активну участь у ній парламенту, починаючи вже з початкової стадії відповідного процесу. Проте говорити про якусь одну, навіть узагальнену процедуру можна лише з огляду на потреби класифікації для цілей пізнання.

На відміну від законодавчих органів, «кількісна» доля виконавчих органів у державному механізмі набагато більше. З-поміж них інтерес представляють інститут глави держави, урядові структури та правоохоронні (поліцейські) органи.

В Англії за короткий термін (з кінця XIX ст. - до початку XX ст.) створюється кілька нових міністерств і відомств: освіти, авіації, землеробства, праці тощо. До середини 60-х рр. загальна кількість міністерств і центральних відомств перевищила 100. Після того, як наприкінці XIX ст. був створений інститут професійної цивільної служби, бюрократичний апарат став швидко зростати: кількість чиновників цієї служби у період з 1914 по 1923 рр. подвоїлася, а в наступні 50 років збільшилася залежно від профілю міністерств в 10—20 разів [6, с. 82-83].

Важливе місце у системі виконавчих органів влади посідають правоохоронні органи, насамперед поліцейські. Поліція, як про це було зазначено у попередніх розділах посібника, існувала на усіх етапах розвитку держави, де її організація та діяльність зумовлювалися насамперед сутністю держави, яка повинна була захищати інтереси пануючої частини суспільства. В епоху громадянського суспільства поліцейські органи структурно-організаційно та функціонально зазнали суттєвих змін, про що свідчить досвід таких розвинутих країн, як Великобританія, США, Франція та Німеччина.

Поліцейські органи в державному механізмі Великобританії. Консервативність англійської буржуазної революції, яка знайшла свій прояв у збереженні багатьох інститутів феодальної держави, певним чином позначилася також на організації та діяльності поліцейського апарату, де, наприклад, зберігалися старі феодальні інститути констебля і шерифа. У той же час створювалися установи, характерні для буржуазної держави: військова поліція, котра з'явилася в роки революції, а після неї,

наприкінці XVIII ст. — патрульна варта, яка і виконувала охоронні, а також деякі розшукові функції [3, с. 24-26].

Поліцейські органи в державному механізмі США. До утворення США як незалежної держави поліція в колоніальний період була побудована на англійський зразок. Серед поліцейських чинів головну роль відігравав констебль, який призначався представниками колоніальної адміністрації. Його становище визначалося нормами англійського неписаного права ще феодального періоду. Головні функції констебля полягали в охороні порядку, боротьбі з дрібними злочинами, наданні допомоги колоніальній адміністрації під час збору податків тощо. Поліція графства очолювалася шерифом.

Поліцейські органи у державному механізмі Франції. Особливе місце в поліцейській системі Франції посідала поліція Парижа та департаменту Сени. На чолі поліції Парижа був поставлений префект, призначений імператором за поданням міністра внутрішніх справ.

Поліцейські органи в державному механізмі Німеччини. Санкціонувавши політичний лад німецької імперії як єдиної держави, Конституція 1871 р. водночас не передбачала створення федерального уряду (єдиним федеральним міністром було названо імперського канцлера), і відповідно, єдиних для всієї Німеччини органів поліції. Вони продовжували існувати в межах тих німецьких державах, що увійшли до складу імперії. Найбільш досконалою була поліцейська система Прусії. Її структурними підрозділами, залежно від об'єкта діяльності, були: загальна поліція безпеки, судова поліція, адміністративна поліція [7, с. 77-78].

Таким чином, історичний досвід розвитку держави показує, що в усі часи її існування опорою державного управління й важливою складовою частиною державного механізму була поліція. Виникнувши у країнах стародавніх цивілізацій й набувши з часом більш витончених організаційних форм і досвіду роботи, вона, виконуючи правоохоронну функцію, відтворювала класову сутність держави. У станово-кастових суспільствах спрямовувала свою діяльність на захист інтересів правлячої верхівки, охорону приватної власності, придушення опору безправної немайнової частини населення.

Література:

1. Конституція Греції [Електронний ресурс]. – 1975. – Режим доступу: <https://legalns.com/компетентные-юристы/правовая-библиотека/конституции-стран-мира/конституция-греции>.
2. Конституція Болгарії [Електронний ресурс]. – 1991. – Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=238908

3. Бостан Л. М., Бостан С. К.. Історія держави і права зарубіжних країн. 2-е вид. перероб. й доп.: Навч. посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2008— 730 с.
4. Дунаєва Л. М. Влада і самоврядування: еволюція діалогу : [Монографія] / Лариса Миколаївна Дунаєва / Одеський нац. університет ім. І. І. Мечникова. – О. : Поліграф, 2009. – 356 с.
5. Кравченко С. О. Світові тенденції розвитку міст і зарубіжних досвід вирішення проблем міського соціально-економічного розвитку / С. О. Кравченко // Держава та регіони. – 2011. – С. 135-141.
6. Кравченко С. О. Роль державно-управлінських реформ у процесах суспільного розвитку / С. О. Кравченко // Науково-інформ. Вісник з держ. упр. – 2010. – Вип. 4. – С. – 9.
7. Пухтинський М. О. Проблеми децентралізації: національний та міжнародний досвід. Збірник матеріалів та документів / М. О. Пухтинський. – К. : Атіка – Н, 2006. – 744 с.

ПРОЦЕДУРА ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТІВ В РАМКАХ ЛІГИ НАЦІЙ

Іванов Артем Геннадійович

*аспірант Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*

З прадавніх часів основним засобом розв'язання конфліктів, що виникали між державами була війна. Однак в кінці ХІХ-початку ХХ століть людство усвідомило необхідність вирішення таких конфліктів мирним шляхом, без застосування збройних сил. На міжнародному рівні робилися спроби покласти на держави обов'язок звертатися до мирних засобів розв'язання суперечок шляхом укладення міжнародно-правових актів, основними з яких стали Конвенції про мирне врегулювання міжнародних спорів 1899 та 1907 років. Конвенції виділили ряд засобів мирного розв'язання міжнародних спорів, серед яких мала місце і процедура встановлення фактів. Даний засіб мирного врегулювання суперечок використовується, коли сторони розходяться в оцінці фактичних обставин, що призвели до спору. На думку Е.А. Пушміна, процедура встановлення фактів, як міжнародно-правовий засіб мирного врегулювання, полягає у розслідуванні конкретних обставин і фактичних даних, що лежать в основі міждержавних суперечок, та наданні відповідних доповідей державам, що сперечаються. Таке розслідування може здійснюватися сторонами безпосередньо чи спільно з третіми державами

Після завершення Першої світової війни були зроблені спроби перетворити заборону агресивної війни з політичної ідеї на міжнародно-правову норму. Однією з держав, що були найбільше заінтересовані в розповсюдженні ідеї мирного вирішення спорів, був СРСР, ініціативи якого мали величезне значення для розвитку принципу розв'язання спорів мирними засобами. На II Всеросійському з'їзді Рад робітничих, селянських і солдатських депутатів, 26 жовтня (8 листопада) було прийнято Декрет про мир, який став першим зовнішньополітичним актом Радянського Союзу. В Декреті пропонувалось всім воюючим народам та їх урядам негайно розпочати переговори про справедливий демократичний світ, негайному мирі без анексій і контрибуцій, тобто без захоплень чужих територій і без насильницького стягнення з переможених матеріальних або грошових відшкодувань. Продовження війни розглядалось як найбільший злочин проти людства. Жодна чесна дипломатія, якщо вона не хоче обманювати народи, не може скільки-небудь серйозно говорити про мир, відмовляючись від принципу мирного вирішення спорів. Окрім цього, Декрет містив заклик усім воюючим країнам негайно укласти перемир'я для проведення переговорів про мир і остаточне затвердження умов миру. Також слід згадати ініціативи СРСР на Женевській конференції з роззброєння 1932-1935 рр, що була скликана за рішенням Ради Ліги Націй. СРСР запропонував покласти в основу роботи конференції принцип загального і повного роззброєння, і вніс на її розгляд два проекти: Конвенцію про загальне, повне і негайне роззброєння і Конвенцію про прогресивно-пропорційне скорочення збройних сил. Однак вони так і не були прийняті конференцією. Разом із тим, радянська делегація розробила проект декларації, в якому містилось визначення агресії і внесла пропозицію про встановлення ознак агресії, яку також прийнято не було.

Значну роль у процесі розвитку ідеї відмови від агресивної війни та встановлення принципу мирного вирішення спорів відіграла Ліга Націй, яка, окрім забезпечення миру, територіальної цілісності і політичної незалежності своїх членів, мала на меті надання допомоги у врегулюванні міждержавних конфліктів. Статут Ліги Націй передбачав право Ліги робити пропозиції про порядок врегулювання суперечок у випадку війни чи її загрози. В своєму Статуті Ліга намагалась, в деякій мірі, обмежити право на війну, хоча відмови від війни, як засобу вирішення спорів не було. Відповідно до ст. 12 Статуту, члени Ліги погоджувались, у випадку виникнення спору, що може привести до розриву, звертатися до третейського або судового розгляду, або ж поставити спірне питання перед Радою Ліги Націй.

Не дивлячись на те, що процедура встановлення фактів не виділялась Статутом як один із засобів вирішення спорів, очевидним

залишається те, що питанню встановлення факту надавалось велике значення. Так, ст. 15 Статуту покладає на Сторони спору обов'язок в найкоротший термін повідомити Раді Ліги виклад справи з усіма фактами та документами, що мають до неї відношення. Окрім цього, необхідність проведення розслідування про обставини спору передбачає ст. 17 Статуту Ліги Націй.

Норми щодо необхідності звернення до мирних засобів вирішення суперечок були також передбачені у низці міжнародно-правових актів, таких як Протокол про мирне розв'язання міжнародних спорів 1924 року, Паризький акт 1928 року, які доповнювали та розвивали положення Статуту Ліги Націй з цього питання.

Однак, положення саме щодо процедури встановлення фактів найбільш детально були закріплені в Загальному акті про мирне вирішення міжнародних спорів від 26 вересня 1928 року. Погоджувальній процедурі, яка включала в себе встановлення фактів, було присвячено першу главу, що містила 16 статей. Акт регулював питання щодо порядку передання спорів на розгляд комісій, формування таких комісій, порушення ними справ і процедури їх розгляду, порядку прийняття рішень та ін. Стаття 11 Акту, що стосується проведення слідчої процедури, відсилала до Розділу III Гаазької конвенції про мирне вирішення спорів 1907 року. Стаття ж 15 Акту передбачала, що завданням комісії є з'ясування спірних питань, збір для цієї мети всіх необхідних матеріалів за допомогою розслідування чи іншими шляхами та намагання привести сторони до згоди. Багато в чому, норми Загального акту стосовно процедури встановлення фактів повторювали положення Гаазьких конвенцій 1899 та 1907 років.

В період діяльності Ліги Націй мала місце практика звернення до процедури встановлення фактів організацією. Можна навести приклади направлення слідчих комісій до Ліберії та Маньчжурії.

В 1927 році Ліга Націй отримала інформацію про те, що Ліберія залучена до скандалу, пов'язаного з примусовою працею, що була подібна умовам рабства, яке на той час було заборонено. Реакцією Ліги було направлення слідчої комісії до Ліберії, яка мала встановити, чи дійсно та постачала рабів для Іспанії. У своїй доповіді, опублікованій у 1930 році, комісія звинуватила високопоставлених ліберійських урядовців в співучасті у забезпеченні примусової праці, незаконної відповідно до норм міжнародного права. В результаті цього король Ліберії Чарльз Д.Б. Кінг був змушений піти у відставку, а в країні було введено новий уряд.

Іншим прикладом є діяльність слідчої комісії в Маньчжурії. В ніч на 18 вересня 1931 року антияпонські активісти здійснили вибухи на приналежній японцям Південно-Маньчжурській залізниці. Японська армія використала цей інцидент як привід для вторгнення в Маньчжурію. Китай

звернувся до міжнародної спільноти за допомогою. Рада Ліги Націй, підтримана Сполученими Штатами Америки, прагнула мирного врегулювання конфлікту. На початку 1932 року Рада направила до Китаю слідчу комісію під керівництвом британського дипломата, графа Літтона. На той час, коли комісія Літтона прибула до Китаю, японська армія вже створила маньчжурську маріонеткову державу Маньчжоу-Го. Комісія Літтона опублікувала свою доповідь у вересні 1932 року. Відповідно до висновків доповіді Ліга Націй відмовилася визнати Маньчжоу-Го і запропонувала заходи по відновленню статусу-кво. У доповіді відображались недавні події, проблеми між Японією і Китаєм, економічні інтереси та умови для врегулювання ситуації, а також містилися рекомендації Раді.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що Ліга Націй приділяла значної уваги мирному вирішенню міжнародних спорів, але основні її зусилля було зосереджено на розвитку такого засобу як міжнародні судові установи. В той же час, нормативні акти Ліги містять положення щодо міжнародної слідчої процедури, важливе значення якої підтверджується практикою звернення до такого засобу мирного вирішення міжнародних спорів як процедура встановлення фактів.

Науковий керівник: Щокін Юрій Вадимович, доктор юридичних наук, доцент, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВА ПРИРОДА ІНСТИТУТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОМБУДСМЕНА

*Ковальчук Ірина Миколаївна
студентка Факультету Права та Адміністрації Ягеллонського
Університету, м. Краків, Польща*

Одним з провідних органів Європейського Союзу (надалі – ЄС), діяльність яких спрямована на захист прав людини і основоположних свобод, є Європейський омбудсмен (надалі – Омбудсмен, Європейський омбудсмен). Посаду Омбудсмена було формально запроваджено Маастрихтським договором, підписаним 02 лютого 1992 року. Іншими правовими підставами діяльності цього органу ЄС є Регламент Європейського парламенту та Статут Європейського омбудсмена від 09 березня 1994 року. При цьому, першого Омбудсмена на цю посаду було призначено в 1995 році, яким став відомий політичний та державний діяч Фінляндії - Якоб Седерман [1; 100].

Європейський омбудсмен обирається Європейським парламентом на строк каденції парламенту, тобто на 5 років. Омбудсмен повинен відповідати наступним вимогам: мати громадянство ЄС, тобто бути громадянином однієї з держав-членів ЄС; відсутність обмежень в політичних і громадянських правах;

відповідати критеріям, що висувуються до кандидатів на обіймання найвищих посад у судових органах їх країни, або ж мати загально визнану компетентність та досвід для виконання обов'язків омбудсмена; бути повністю незалежним [2].

Повноваження омбудсмена припиняються у нижче вказаних випадках: закінчення строку повноваження (закінчення каденції), відставка, відкликання з посади [3; 79].

Пункт 2 статті 7 Статуту Омбудсмена передбачає той факт, що у випадку відставки або спливу строку повноважень, від продовжує здійснювати свої повноваження до моменту призначення його наступника. Якщо ж Омбудсмен відмовиться від продовження виконання своїх повноважень, його наступник призначається протягом 3 місяців і діє до закінчення каденції Європейського парламенту [2].

При цьому, пункт 3 статті 228 Договору про функціонування ЄС закріплює заборону поєднувати виконання повноважень Омбудсмена з іншою професійною діяльністю, як оплатною, так і не оплатною. Більше того, йому забороняється виконувати інші політичні чи адміністративні функції [4].

Європейський омбудсмен уповноважений приймати скарги на незадовільну, так би мовити «злу» діяльність (адміністрування) всіх інституцій та установ ЄС, за виключенням Суду справедливості ЄС при виконанні його судових повноважень. Поза компетенцією Омбудсмена також залишаються скарги на внутрішні органи держав-членів ЄС, навіть якщо їх діяльність стосується справ пов'язаних з ЄС, в тому числі внутрішньодержавних судів та уповноважених з прав людини [3; 82].

Як вбачається із статті 228 Договору про функціонування ЄС Європейський омбудсмен уповноважений приймати скарги не тільки від громадян ЄС, а також від фізичних та юридичних осіб, які мають місце проживання чи місцезнаходження на території однієї з держав-членів ЄС [4].

Скарга, що подається до Омбудсмена повинна відповідати ряду вимог, а саме: повинна бути зазначена особа, яка подає скаргу, тобто не допускаються анонімні скарги; окреслений предмет скарги; перед зверненням до Омбудсмена скаржник повинен попередньо звернутися до відповідної для справи інституції чи органу; скарга повинна бути подана протягом двох років від моменту виникнення дії чи бездіяльності, яка є предметом оскарження.

Така скарга може бути надіслана факсом, поштою, електронною поштою чи іншими засобами зв'язку. При цьому, скарга може бути подана як безпосередньо до Європейського омбудсмена, так і при посередництві депутата Європейського парламенту, також Омбудсмен може діяти з власної ініціативи [5; 94].

Відтак, з метою захисту основоположних прав людини та забезпечення права на добре адміністрування зі сторони органів та інституцій ЄС Маастрихтський договір запровадив новий орган – посаду Європейського омбудсмена. Завдання Омбудсмена полягають на захисті громадян ЄС, а також фізичних та юридичних осіб, що мають місце проживання чи місцезнаходження на території ЄС, від «злого» адміністрування органів та інституцій ЄС.

Література:

1. Paul J. Rola i znaczenie Rzecznika Praw Obywatelskich Unii Europejskiej / J.Paul // Studenckie Zeszyty Naukowe. – 2006. – Numer 14 . – s. 100-105
2. Decyzji Parlamentu Europejskiego nr 94/262 z 09.03.1994 r. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:o10005&from=PL>
3. Ślusarczyk Z. Rzecznik praw obywatelskich unii europejskiej jako organ ochrony prawnej obywateli / Z. Ślusarczyk // Kwartalnik Naukowy Uczelni Vistula. - 2016, nr 2, s.76-88
4. Treaty of Lisbon amending the Treaty of European Union and the Treaty establishing the European Community // Official Journal of the European Union. Series C. – 2007. – Vol. 50. – №306. – 271 с.
5. Hołda J. Prawa człowieka: zarys wykładu / J. Hołda, Z. Hołda, D. Ostrowska, J.A. Rybczyńska. – Kraków: Zakamycze, 2004. – 171 с.

ПРАВО ГРОМАДЯН НА ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ АБО БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

*Кучарська Христина Анатоліївна
студентка групи МП-21, юридичний факультет, Тернопільський
національний економічний університет*

Сьогодні актуальним постає питання про право громадян на оскарження результатів адміністративних процедур та захист цього права. Бездіяльність та дії державного органу або державного службовця може оскаржити особа, яка вважає, що її права порушено. Дане питання регулюється окремим законом «Про звернення громадян» від 02.10.1996 та Конституцією України.

Відповідно до статті 55 Конституції України, кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [3].

Як наслідок, однією із форм правового захисту особи у відносинах з органами публічної адміністрації є інститут адміністративного оскарження, призначення якого полягає в своєчасному і повному усуненні будь-яких порушень законності в діяльності суб'єктів державної влади.

Процедура щодо вирішення адміністративних справ за скаргами громадян проходить певні стадії провадження:

а) подання громадянином скарги та прийняття її до розгляду органом (службовою особою), що виконує провадження;

б) розгляд справи (встановлення та дослідження фактичних обставин);

в) ухвалення рішення;

г) перегляд рішення у зв'язку з його оскарженням або опротестуванням;

д) виконання рішення [1].

Відповідно до статті 23 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» накази центрального органу виконавчої влади або їх окремі положення можуть бути оскаржені фізичними та юридичними особами до адміністративного суду в порядку, встановленому законом. Громадянин може подати скаргу на рішення, дії або бездіяльність органу виконавчої влади чи місцевого самоврядування у порядку підлеглості вищому органу особисто або через уповноважену ним особу. Скарга в інтересах неповнолітніх і недієздатних осіб подається їх законними представниками [6].

Для забезпечення реалізації права громадян на оскарження дій публічної адміністрації є державні гарантії:

– дане право скарги в нашій країні забезпечується актом найвищої юридичної сили – Конституцією;

– по-друге, відсутність будь-яких обмежень на дії органів (посадових осіб), які можуть бути оскаржені;

– по-третє, держава зобов'язана забезпечувати безпеку особи і її недоторканність, яка звертається зі скаргою, а законодавство забороняє використання будь-яких адміністративних впливів за подачу скарги [1].

Дане питання регулюється частиною 1 статті 6 КАСУ, яка регламентує право особи на судовий захист у разі, якщо рішенням, дією або бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушено її права, свободи чи інтереси [2].

Відповідно до статті 19 Кодексу адміністративного судочинства України юрисдикція адміністративних судів поширюється на правовідносини, що виникають у зв'язку зі здійсненням суб'єктом

владних повноважень владних управлінських функцій, а також у зв'язку з публічним формуванням суб'єкта владних повноважень шляхом виборів або референдуму [2].

Юрисдикція адміністративних судів поширюється на публічно-правові спори, зокрема:

1) фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності;

2) з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби;

3) між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень;

4) що виникають з приводу укладання, виконання, припинення, скасування чи визнання не чинними адміністративних договорів;

5) за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, встановлених Конституцією та законами України;

6) щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму;

7) фізичних чи юридичних осіб із розпорядником публічної інформації щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності у частині доступу до публічної інформації [2].

Рішення, дії чи бездіяльність органів публічної влади, що стосуються порушення трудових, цивільних, сімейних, житлових прав особи, можуть бути оскаржені до судів загальної юрисдикції. Таким чином у разі необхідності і бажанні звернутись до суду необхідно правильно визначити характер спору та судовий орган, до юрисдикції якого входить розгляд даних питань.

На жаль у чинному законодавстві існують певні розбіжності щодо строків розгляду скарг громадян.

Зокрема, у ст. 292 Кодексу України про адміністративні правопорушення зазначено, що скарга на постанову по справі про адміністративне правопорушення розглядаються правомочними органами (посадовими особами) в десятиденний строк із дня їх надходження, якщо інше не встановлено законами України [2].

Водночас у Законі України «Про звернення громадян» зазначено, що «звернення розглядаються і вирішуються у термін не більше одного місяця від дня їх надходження, а ті, які не потребують додаткового вивчення, – невідкладно, але не пізніше п'ятнадцяти днів від дня їх отримання. Якщо в місячний термін вирішити порушені у зверненні питання неможливо, керівник відповідного органу, підприємства, установи, організації або його заступник встановлюють необхідний термін для його розгляду, про що повідомляється особі, яка подала звернення.

При цьому загальний термін вирішення питань, порушених у зверненні, не може перевищувати сорока п'яти днів» [5].

На сьогоднішній час оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів публічної адміністрації в Україні потребує удосконалення, однак адміністративно-правовий захист громадян у відносинах із державними органами реалізовується на тлі встановлених законами норм і у відповідних процесуальних формах, а держава виступає гарантом забезпечення повноцінної реалізації прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина в Україні.

Література:

1. Власенко Д. О. Правові засади оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів публічної адміністрації з надання адміністративних послуг [Електронний ресурс] / Д. О. Власенко. – 2015. – Режим доступу до ресурсу:
http://www.vestnikpravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc16/part_1/31.pdf.
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36, № 37. – Ст. 446.
3. Конституція України від 28 червня 1996 року / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 32. – Ст. 409.
5. Про звернення громадян : Закон України від 2 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 257.
6. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 3166.

Науковий керівник: Жукорська Ярина Михайлівна, доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права, Тернопільський національний економічний університет

СТАТУС ПУБЛІЧНОГО СЛУЖБОВЦЯ В УКРАЇНІ І ПОЛЬЩІ

Митохір Наталія Володимирівна
студентка, Тернопільський національний економічний університет

Інтеграція України до світового співтовариства, розвиток і перехід до постіндустріальної та інформаційної епохи вбачають урахування основних векторів розвитку сучасних держав, впровадження нових інституційних форм та інноваційних технологій, необхідних для реалізації

актуальних завдань, викликаних сьогоденням. Зважаючи на вище викладене, можна говорити про те, що важливого значення набуває теоретичне та методологічне розуміння процесів удосконалення діяльності української влади, пристосування сучасної системи публічного управління до українських реалій.

У цьому процесі значну роль повинне відігравати ознайомлення із досягненнями світової управлінської культури, вивчення та впровадження різноманітного досвіду країн західної демократії, оптимальна інтеграція його у вітчизняні напрацювання.

Для України надзвичайно цікавим є досвід реформ, які Польща проводила в останні два десятиліття. Успіхи в реалізації цих реформ, безперечно, цікавлять український політикум. Проголошений шлях про наближення України до Європейського Союзу передбачає не тільки адаптацію національного законодавства до норм ЄС, а й забезпечує дотримання Європейських стандартів державної служби, яка полягає насамперед в об'єктивності, справедливості та неупередженості, відданості інтересам суспільства [5, с. 45-51].

Традиційно розкриття питання статусу державних службовців з позиції адміністративного права передбачає наявність таких елементів, як права, обов'язки, обмеження, гарантії, заохочення, відповідальність. Завдяки цим елементам забезпечується діяльність державного службовця, його функціонування в системі державної служби, професійний та особистісний розвиток, розкриття професійного, творчого та особистісного потенціалу.

Державна служба – урегульована законодавством професійна діяльність осіб, котрі обіймають посади в державних органах, підприємствах, установах щодо практичного виконання завдань і функцій держави.

Державний службовець – особа, котра обіймає посаду в державному органі та організації, здійснює в установленому законом порядку трудові функції на професійних засадах на основі трудового договору (контракту), одержує заробітну плату за рахунок коштів з державного бюджету відповідно до займаної посади і підпорядковується службовій дисципліні.

Відповідно до ст. 16 Закону України «Про державну службу»[1] державні службовці не можуть брати участь у страйках і вчиняти інші дії, що перешкоджають нормальному функціонуванню державного органу. А також державному службовцю забороняється розголошувати довірену йому державну таємницю, іншу інформацію з обмеженим доступом, установлену законами України «Про інформацію»[2], «Про державну таємницю»[3], та інформацію, яка стала йому відома з огляду на виконання своїх службових обов'язків, зокрема й після залишення ним державної служби, а також використовувати таку інформацію для

власного інтересу або інтересу інших осіб у формі порад чи рекомендацій. Обмеження загального порядку полягають у тому, що державні службовці не можуть чинити дії, що перешкоджають нормальному функціонуванню державного органу. Окрім зазначених, нормативно-правовими актами можуть бути встановлені інші обмеження щодо прийняття на державну службу [4, с. 113-116].

Державна служба Польщі має свої історичні традиції. Польща була першою серед країн центральної та східної Європи, що увійшла в перехідний період після вільних парламентських виборів 1989 р.

Досвід сусідньої Польщі підтверджує цю тезу. Сформована система мотивації для працівника державної служби складається з:

а) основної винагороди, передбаченої для даної посади, її розмір встановлюється із застосуванням шкали, визначеної для працівника генеральним директором установи у рамках межі, окресленої розпорядженням Голови Ради Міністрів, або так званої базової квоти, визначеної щороку в законі про бюджет;

б) надбавки за багаторічну працю, тобто надбавки за стаж, які призначаються працівниками згідно положень Кодексу законів про працю;

в) до складу винагороди урядовця державної служби входить крім того, надбавка державної служби з визначеним титулом заслуженого службового рівня (рангу) [5, с. 113-116].

Враховуючи це, а також важливе значення матеріального забезпечення в системі мотивації, було б корисним для України реформувати систему оплати праці. Необхідним є посилення посадової диференціації зарплати при цьому врахувавши рівень відповідальності управлінців.

Для покращення якості державної служби, а також для пристосування до стандартів ЄС, такі потреби в професійному навчанні, а отже і пріоритети розвитку професійного потенціалу вийшли на перше місце в Польщі:

- володіння іноземними мовами;
- навички відкритого спілкування та роботи з інформацією в електронному форматі;
- командна робота в державній службі;
- навички роботи в мережі Інтернет;
- високий рівень професійної етики;
- гарні знання польського законодавства та законодавчої бази ЄС [6, с. 95-99].

Отже, можна зробити висновок про те, що на сучасному етапі розвитку Україні та для подальшої її інтеграції в Європу важливим є досвід зарубіжних країн. Адже запровадження передових елементів розбудови

державної служби в Україні є важливою складовою формування професійного, відданого своїй справі сучасного державного службовця.

Враховуючи, наведені вище аргументи, варто сказати, що Україні сьогодні потрібні якісно нові зміни в організації навчання, функціонування та удосконалення діяльності державних службовців. Усе це є фундаментом переходу державної служби на якісно новий рівень діяльності.

Література:

1. Закон України «Про державну службу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
2. Закон України «Про інформацію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
3. Закон України «Про державну таємницю» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>.
4. Гребеношко Є. П. Досвід західного та східного інституту державного управління у формуванні моделі державної служби України (на прикладі Німеччини та Польщі) / Є. П. Гребеношко // Інвестиції: практика та досвід. - 2017. - № 18. - С. 113-116.
5. Жиденко Н. А. Реформування сфери професійного навчання державних службовців в Україні: досвід Республіки Польща / Н. А. Жиденко // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. Серія : Державне управління. - 2018. - № 1. - С. 45-51.
6. Чаркіна А. О. Принципи державної служби в країнах європейського союзу (на прикладі Польщі та Німеччини) / А. О. Чаркіна // Інвестиції: практика та досвід. - 2016. - № 16. - С. 95-99.

Науковий керівник: Жукорська Ярина Михайлівна, доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права, Тернопільський національний економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ

Паряк Тетяна Дмитрівна

студентка, Тернопільський національний економічний університет

Адміністративне законодавство служить правовою основою побудови і функціонування виконавчої гілки влади. Адміністративне право закріплює права і обов'язки громадян і юридичних осіб, які не мають владних повноважень, у відносинах з представниками виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, з адміністрацією підприємств, організацій і установ, визначає систему, структуру, повноваження,

принципи, форми та методи діяльності виконавчих органів та їх посадових осіб. Норми адміністративного права містяться в численних законодавчих та інших нормативних правових актах, які видані державними органами виконавчої влади РФ [1].

Слід зазначити, що Президент РФ виконує найважливіші державні функції та не входить в систему гілок влади. Він приймає участь в організації діяльності федеральних органів державної влади, але не являється головою жодної з трьох гілок влади. Конституція РФ визначає статус Президента як «Голови держави». За рівнем знаходження органів в системі органів виконавчої влади в РФ вони поділяються на федеральні органи виконавчої влади (уряд РФ, федеральні міністерства, федеральні служби, федеральні агентства); органи виконавчої влади суб'єктів РФ: республік, країв, областей, міст республіканського значення (Москва, Санкт-Петербург), автономних областей та автономних округів [3, с.61-62].

Форми управління в РФ поділяються на правові та не правові. Серед правових виділяють: видання нормативно-правових актів, видання ненормативних та індивідуальних правових актів, укладення публічно-правових договорів, здійснення юридично-значимих дій. До не правових форм управління належать здійснення організаційних дій, виконання матеріально-технічної діяльності. Методами управління суб'єктів адміністративного права в РФ є: адміністративні та економічні. Адміністративні поділяються на: правові та організаційні; нормативні та індивідуальні; імперативні, уповноважуючі та заохочувально-рекомендаційні [5, с.41].

Згідно з положеннями Конституції РФ (ч. 2 ст. 118), судова влада в державі здійснюється за допомогою конституційного, цивільного, адміністративного та кримінального судочинства.

Що стосується адміністративного судочинства, то в Росії відсутня конкретизація його діяльності, оскільки Кодекс про адміністративні правопорушення Російської Федерації встановлює поняття «провадження у справах про адміністративні правопорушення», завдання якого істотно відрізняються від завдань адміністративного судочинства [3, с.62-65].

Конституцією РФ адміністративне судочинство передбачено в якості самостійної форми здійснення судової влади, проте до сьогодні воно не тільки не врегульовано уніфікованим нормативно-правовим актом, але і залишається предметом багаторічних гострих дискусій. Про адміністративний процес, його поняття, структуру, види, критерії класифікації вченими написано безліч наукових праць. Проте, до теперішнього часу не вироблено однакового теоретичного пояснення змісту адміністративно-процесуальної діяльності та єдиного підходу до визначення поняття «адміністративний процес» [3, с.59-60].

Судова система визначена в Конституції РФ та Федеральним конституційним законом «О судебной системе Российской Федерации». Адміністративне покарання за скоєння адміністративного правопорушення призначається в межах норм, встановлених КоАП РФ чи законом суб'єкта РФ про адміністративні правопорушення, яке передбачає відповідальність за дане діяння [2].

Єдність судової системи Російської Федерації забезпечується шляхом:

закріплення судової системи Російської Федерації Конституцією Російської Федерації і чинним Федеральним конституційним законом;

дотримання усіма федеральними судами і мировими судьями встановлених федеральних законів і правил судочинства;

застосування всіма судами Конституції Російської Федерації, федеральних конституційних законів, федеральних законів, загально визнаних принципів і норм міжнародного права і міжнародних договорів Російської Федерації, а також конституцій та законів суб'єктів Російської Федерації;

визнання обов'язковості виконання на всій території Російської Федерації судових постанов, що вступили в законну силу;

законодавчого закріплення єдності статусу суддів;

фінансування федеральних судів і світових суддів з федерального бюджету [2, ст.3].

Спеціалізовані федеральні суди з розгляду цивільних і адміністративних справ, що підсудні судам загальної юрисдикції, а також економічних суперечок та інших справ, що розглядаються арбітражними судами, створюються шляхом внесення змін і доповнень до Федеральний конституційного закону.

Повноваження, порядок утворення та діяльності спеціалізованих федеральних судів встановлюються також федеральним конституційним законом.[2, ст.26].

Мировий суддя в межах своєї компетенції розглядає цивільні, адміністративні та кримінальні справи в якості суду першої інстанції. Повноваження і порядок діяльності мирового судді встановлюються федеральним законом і законом суб'єкта Російської Федерації [2, ст.28].

Література:

1. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях от 30.12.2001 № 195-ФЗ (ред. от 23.04.2018) // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34661/
2. О судебной системе Российской Федерации: Федеральный конституционный закон от 31.12.1996 № 1-ФКЗ (ред. от 05.02.2014) //

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_12834/

3. Каннуникова Н. Г. Проблемы и перспективы административного судопроизводства в России / Н. Г. Каннуникова // Актуальные проблемы российского права. – 2012. - № 4. – С. 59-68.

4. Кхасрави О. З. Развитие административного права Российской Федерации / О. З. Кхасрави // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. - 2013. - Вип. 6-2(1). - С. 122-124.

5. Россинский Б. В. Административное право: учебник / Б. В. Россинский, Ю. Н. Стариков. – 6-е изд., пересмотр. и доп. – М.: Норма, 2016. – 983 с.

Науковий керівник: Жукорська Ярина Михайлівна, доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права, Тернопільський національний економічний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

Федус Вікторія Ігорівна

студентка, Тернопільський національний економічний університет

Реформування адміністративного законодавства України передбачає безліч можливостей для створення дійсно демократичної та незалежної судової системи, загальним завданням якої, є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на підставі законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень [1]. А також, не менш важливим завданням адміністративного судочинства є забезпечення дотримання принципу верховенства права у відносинах між публічними органами державної влади та місцевого самоврядування з людиною і громадянином, при цьому враховуючи міжнародні зобов'язання України та практику Європейського суду з прав людини.

Варто зазначити, що основним суб'єктом, на якого покладено здійснення організації адміністративного судочинства, виступає Державна судова адміністрація. Державну судову адміністрацію України очолює Голова Державної судової адміністрації України, який керує діяльністю та організовує роботу Державної судової адміністрації України. Посадові особи Державної судової адміністрації України, її територіальних управлінь є державними службовцями [2].

Держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів відповідно до Конституції України. Забезпечення функціонування судової влади передбачає: окреме визначення у Державному бюджеті України видатків на утримання судів не нижче рівня, що забезпечує можливість повного і незалежного здійснення правосуддя відповідно до закону; законодавче гарантування повного і своєчасного фінансування судів; гарантування достатнього рівня соціального забезпечення суддів [2].

Система адміністративного судочинства побудована наступним чином. Суди першої інстанції є місцеві загальні суди (районні, міські, районні у містах та міськрайонні суди) і окружні адміністративні суди, які не підпорядковані одне одному. Апеляційною інстанцією (тобто інстанцією, яка переглядає судові рішення, які не набрали законної сили) для місцевих загальних судів та окружних адміністративних судів є апеляційні адміністративні суди. Вони створюються на територіях, що складаються з декількох областей. Вищою судовою інстанцією в адміністративних справах (касаційною інстанцією), яка переглядає судові рішення адміністративних судів першої інстанції та апеляційних адміністративних судів, в адміністративних справах є Вищий адміністративний суд України. Також, законодавством передбачена можливість у виняткових випадках перегляду судових рішень Верховним Судом України [3].

Юрисдикція адміністративних судів поширюється на всі публічноправові спори, крім тих, для яких законом встановлено інший порядок судового провадження [1]. Загалом, до їх компетенції віднесено спори із суб'єктами владних повноважень з приводу оскарження їх рішень, дій чи бездіяльності.

До різновидів повноважень Державної судової адміністрації слід віднести: представництва судових органів у відносинах з фізичними і юридичними особами; інформаційно-аналітичного забезпечення; документообіг суду; кадрового забезпечення; організаційно-управлінські повноваження; матеріально-технічного забезпечення; фінансове забезпечення; та соціального забезпечення [4].

Питання шляхів реформування адміністративного судочинства в Україні набуває особливої ваги під час здійснення судової реформи в Україні та підготовки проекту внесення змін до Конституції України в частині правосуддя. Так, 3 жовтня 2017 року Верховна Рада України ухвалила законопроект «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу, Цивільного процесуального кодексу, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів». Оновлений Кодекс адміністративного судочинства містить зміни більш ніж до 80% існуючих статей, здебільшого розширюючи і конкретизуючи вже наявні норми, проте є і велика кількість нововведень.

Варто згадати і про те, що модель системи адміністративного судочинства в Україні була започаткована за зразками країн Європейського Співтовариств, тому особливо цінним є практичний досвід роботи таких судів у системі органів державної влади для побудови ефективного механізму стримування та противаг у органах державної влади та побудови європейської системи захисту прав, свобод та інтересів особи від порушень з боку органів державної влади [5].

Прямуючи в напрямку євроінтеграції необхідно дотримуватися належного рівня виконання основних функцій держави, пов'язаних із здійсненням судової влади. Від безпосереднього виконання свої завдань та функцій Державною судовою адміністрацією залежить якість роботи місцевих судів та усіх органів судової системи України. Адже саме адміністративні суди в Україні покликані реалізовувати принцип верховенства права, який визнається і діє в Україні [6].

Література:

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, 37. – Ст. 446.
2. Проект Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року №1402-ВІІ [Електронний ресурс] // ВРУ: офіційний веб-портал. - 2016. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
3. Адміністративне судочинство України: навч. посіб. [для студентів, викл. ВНЗ України] / Н. П. Бортник, О. І. Остапенко, У. М. Парпан та ін. ; за ред. О. І. Остапенка ; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т "Львів. політехніка". – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2016. – 236 с. : іл. – Режим доступу: . – Бібліогр.: с. 202-212 (89 назв) та в кінці тем. – ISBN 978-617-607-873-9
4. Бойко В. Роль і місце державної судової адміністрації України у забезпеченні діяльності місцевих судів: адміністративно-правові аспекти / В. Бойко // Наукові записки [Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Право. - 2017.- Вип. 2.- С. 145-150.
5. Історія створення ДСА України: [Електронний ресурс] // Судова гілка влади: офіційний веб-портал. - 2013. - Режим доступу: <http://bt.mk.court.gov.ua/sud1405/information/jhuydf> HYPERLINK "<http://bt.mk.court.gov.ua/sud1405/information/jhuydfx/48813/>" HYPERLINK "[http://bt.mk.court.gov.ua/sud1405/information/jhuydfx/48813/"x/48813/](http://bt.mk.court.gov.ua/sud1405/information/jhuydfx/48813/)
6. Адміністративне право України: Підручник / За заг. ред. Ю.П. Битяк, – К.: Юрінком, 2010. – 2005 – 544 с.

Науковий керівник: Жукорська Ярина Михайлівна, доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права, Тернопільський національний економічний університет

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

СФЕРИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН

Гуйван Оксана Петрівна

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

За напрямками інформаційної діяльності суб'єктів відповідних відносин міжнародне законодавство напрацювало окремі нормативно правові акти вузької спеціалізації. Вони спрямовані на забезпечення умов для розвитку й охорони всіх форм власності на інформаційні ресурси, створення та вдосконалення регіональних і національних систем і мереж, забезпечення їхньої взаємодії в інформаційному просторі, запровадження умов для інформаційного забезпечення юридичних і фізичних осіб та інших споживачів інформації на основі використання національних інформаційних ресурсів, гарантування інформаційної безпеки. Так, отримали відповідне спеціальне забезпечення такі інститути інформаційного права, які регулюють питання державної таємниці, обігу програмних продуктів, купівлі та продажу інформаційних продуктів і послуг, телекомунікацій і зв'язку, використання штучних космічних об'єктів, інформаційної інтелектуальної власності, інформаційної безпеки тощо [1, 10-11].

Приміром, право на доступ до інформації розглядається в якості одного з процесуальних екологічних прав за Оргуською конвенцією, прийнятою Європейською Економічною Комісією ООН про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля. Згідно з ч. 3 ст. 3 цього міжнародного акту Кожна зі Сторін сприяє екологічній просвіті та підвищенню рівня поінформованості громадськості з проблем навколишнього середовища, особливо стосовно одержання доступу до інформації, участі в процесі прийняття рішень і доступу до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища [2]. Слід зазначити, що екологічні проблеми кидають виклики традиційному міжнародному правопорядку, при цьому виникає протиріччя між принципом невід'ємного державного суверенітету над природними ресурсами (включаючи право держави визначати основи природоохоронної політики) і принципом взаємозалежності компонентів навколишнього середовища, яка не визнає державних кордонів і державного суверенітету [3, с. 10]. Аби врегулювати вказані суперечності у принципі № 10

Декларації по навколишньому середовищу і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р) було проголошено право кожної людини на інформацію щодо довкілля. На національному рівні кожна людина повинна мати відповідний доступ до інформації, що стосується довкілля, яка є в розпорядженні державних органів, включаючи інформацію про небезпечні матеріали і діяльності в їх громадах, і можливість брати участь в процесах прийняття рішень. Держави розвивають і заохочують інформованість і участь населення шляхом широкого надання інформації [4].

У міжнародно-правовий спосіб регламентовані і окремі аспекти технічного характеру стосовно інформаційного обороту. Це стосується, передовсім, поширення нових технологій та їх ефективної експлуатації, врегулювання транскордонних інформаційних потоків у Європі, встановлення тарифів і стандартів на передачу інформаційних ресурсів, розподілу і використання радіочастот, штучних космічних об'єктів. Такими регулюючими актами є Резолюція № 37/92 Генеральної Асамблеї ООН «Принципи використання державами штучних супутників Землі для міжнародного безпосереднього телевізійного мовлення» від 10 грудня 1982 року [5], Меморандум Європейської асоціації кабельного зв'язку «Інформаційне суспільство – розвиток телекомунікацій», Конвенція, що засновує Європейську Організацію Супутникового Зв'язку "EUTELSAT" від 15 липня 1982 року [6]. В цьому контексті значна увага приділяється організаційній та технічній пересторозі для зловживання інформаційними правами та поширення заборонених ресурсів і використання для цього незаконних інформаційних технологій. До прикладу, у 1974 році в Брюсселі була підписана Конвенція про розповсюдження несучих програми сигналів, що передаються через супутники. Мета Конвенції - запобігти несанкціонованій ретрансляції для населення телевізійних програм, що передаються через супутник і призначених тільки для прийому заздалегідь визначеними (фіксованими) станціями. Учасники Конвенції зобов'язалися запобігати поширенню на своїй території сигналів тими органами, для прийому якими сигнали не призначені [7]. У 1965 році в рамках Ради Європи було укладено Угоду про запобігання мовленню зі станцій за межами національних територій. Воно передбачає боротьбу з поширенням "піратської" недобросовісної реклами з борту морських суден, що перебувають у відкритому морі [8]. Важливими також є положення Окінавської Хартії глобального інформаційного суспільства, затвердженої лідерами країн "Великої Вісімки", які підкреслюють необхідність здійснення відповідної політики і розробки нормативної бази, що стимулюють конкуренцію і новаторство, раціональне використання цифрових технологій задля забезпечення економічної та фінансової стабільності, що сприяє оптимізації глобальних мереж, боротьбі зі зловживаннями, які підривають цілісність мережі, по

скороченню розриву в цифрових технологіях, інвестування в людей та забезпечення глобального доступу та участі в цьому процесі (ст. 6-9) [9].

Окреме місце в міжнародному інформаційному правовому регулюванні займає проблематика визначеності юридичних механізмів діяльності засобів масової інформації. Конвенція Ради Європи про транскордонне телебачення 1989 року визначає основні засади такого виду інформаційної діяльності як телерадіомовлення, його впливу на моральність і громадську думку, незалежно від того, як передається сигнал, кабельним телебаченням, наземним передавачем або супутником (стаття 3) [10]. У Заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року держави-учасниці його закріпили свої наміри сприяти поліпшенню поширення на їх території газет і друкованих видань (періодичних і неперіодичних) з інших держав на основі укладання між їх фірмами і компетентними організаціями відповідних угод і контрактів [11]. Основним принципом функціонування ЗМК у правовій державі є їхня свобода. Закони про інформацію та комунікацію повинні забезпечувати збалансованість і врівноваженість інтересів усіх суб'єктів правовідносин у цій сфері, надавати необхідні, можливі та достатні засоби для виявлення поглядів, обміну інформацією та ідеями і припинення зловживань свободою слова. В Європі інтенсивно створюються інформаційні кодекси для галузей і підгалузей інформаційного права, запроваджуються правові норми та принципи регіональних міжурядових організацій для забезпечення потреб інформаційного суспільства, для трансформації основних законів і чинного законодавства держав Європи [12, с. 114-115].

І все ж. головним напрямком руху світового комунікаційного законодавства є гарантування свободи слова та масової інформації, що стає визначальним чинником демократичного суспільства. Власне, свобода слова є засобом з'ясування істини, публічні обговорення різних суспільно важливих питань виступають як досить ефективний спосіб розвитку фундаментальних інформаційних ресурсів, визначає їхню корисність для функціонування демократії. Свобода вираження поглядів спирається на ідею про те, що вільна передача почуттів, думок та ідей є важливою ознакою розвитку особистості в суспільстві. Бажання переконувати, вражати, стверджувати чи надихати завжди було яскравою ознакою, що характеризувала та визначала кожен ситуацію в суспільстві. Так само й здатність людини сприймати заперечення, спонукання, заохочення може бути вкрай важливою для формування особистих переконань, що лежать в основі здатності до самовизначення. Втім, незаперечним є те, що певні висловлювання та ідеї можуть зашкодити суспільним інтересам, і держава має запобігати цьому.

Серед правового міжнародного інструментарію, призначеного для врегулювання юридичного статусу професійної діяльності ЗМК та журналістів, забезпечення їхньої свободи та незалежності, слід згадати Резолюцію Парламентської асамблеї Ради Європи 1003 від 1993 року «Про етичні принципи журналістики», у якій йдеться про вільний доступ до професії та професійної діяльності, невтручання у діяльність журналістів з боку органів державної влади. В цьому акті, зокрема, вказується, що основним принципом будь-якої етичної засади журналістики є те, що повідомлення та міркування слід чітко розділяти, змішувати їх недопустимо. Повідомлення — це інформація про факти й події, тоді як міркування — це вираження поглядів, ідей, вірувань або оціночних суджень з боку медіа-компаній, видавців і журналістів. Тож, поширення повідомлень має базуватися на принципі достовірності, що забезпечується відповідними засобами перевірки й доказів, а також на неупередженості подання, опису й розповіді. Чутки не повинні бути складовою повідомлень. Заголовки та виклад повідомлень мають відображати сутність представлених фактів і даних якомога точніше (п. 3, 4) [13].

Література:

1. Макаренко Є. А. Міжнародна інформаційна політика: структура, тенденції, перспективи/ Автореф. дис. ... докт. політ. наук. 23.00.04. – К.: Нац. Універ-т імені Т.Шевченка, 2002. – 22 с.
2. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля від 25.06.1998 року. Конвенцію ратифіковано Законом N 832-XIV від 06.07.99 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/994_015.
3. Задорожній О.В, Медведєва М.О.. Міжнародне право навколишнього середовища: Підручник. – К. Проміні., 2010. - 509 с.
4. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку. Прийнята Конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку, 3-14 червня 1992 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_455.
5. Резолюція 37/92 Генеральної Асамблеї ООН "Принципи використання державами штучних супутників Землі для міжнародного безпосереднього телевізійного мовлення" від 10 грудня 1982 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_595.
6. Конвенція, що засновує Європейську Організацію Супутникового Зв'язку "EUTELSAT" від 15 липня 1982 року. Рада Європи. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_578.

7. Конвенція ООН про розповсюдження несучих програми сигналів, що передаються через супутник від 21 травня 1974 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_250.
8. European Agreement for the Prevention of Broadcasts transmitted from Stations outside National Territories, Strasbourg, 22.I.1965 / / CETS №053.URL: <https://rm.coe.int/168006ff50>.
9. Окінавская Хартія глобального інформаційного суспільства від 22 липня 2000 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_163.
10. Європейська конвенція про транскордонне телебачення від 05 травня 1989 року, Страсбург, (із змінами 2002 р.) Конвенцію ратифіковано із заявою та застереженням Законом України № 687-VI від 17.12.2008 р.; URL: [/http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_444](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_444).
11. Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі від 1 серпня 1975 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_055.
12. Віленський Г. Л. Словник–довідник з інформаційного права та права у сфері культури– К.: Центр соціального розвитку освітянства, 2001. – 324 с.
13. Резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи 1003 від 1993 року «Про етичні принципи журналістики». URL: <http://cedem.org.ua/library/rezolyutsiya-1003-1993-pro-etychni-pryntsyru-zhurnalistyky/>

Науковий керівник: Сергієнко Валерій Вікторович, кандидат юридичних наук, професор, Харківський національний університет внутрішніх справ

ЗАКОНОДАВЧІ ТА ДОКТРИНАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРЕДМЕТУ СПІЛЬНОГО ЗАПОВІТУ ПОДРУЖЖЯ

Ковальчук Ярослав Вадимович

*юрисконсульт 1-ої категорії служби приміських пасажирських перевезень
Регіональної філії «Південно-Західна залізниця» Публічного акціонерного
товариства «Українська залізниця»*

Одним з очікуваних і закономірних наслідків структурного реформування приписів законодавства нашої держави стало введення в дію 1 січня 2004 року Сімейного кодексу України (надалі – СК України). Даним законодавчим актом було закріплено основоположні ознаки вітчизняного та зарубіжного досвіду правового регулювання шлюбно-сімейних відносин.

СК України передбачено чимало правових норм, зміст яких є дискусійним з доктринальної точки зору. Враховуючи сказане, предметом наукових праць нерідко стають проблемні положення вказаного

нормативно-правового акту, зокрема, майнові права та обов'язки подружжя.

Шлюб жінки й чоловіка, який був зареєстрований в державному органі реєстрації актів цивільного стану, обумовлює настання правових наслідків.

Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 36 СК України вказаний сімейний союз є підставою для виникнення прав та обов'язків подружжя [1].

Як свідчить нам юридична практика, між нормами шлюбно-сімейного права та нормами цивільного права існує тісний взаємозв'язок. Останній, зокрема, простежується у юридичній можливості подружжя розпорядитися майном, власником якого воно є, шляхом складення спільного заповіту.

Змістом приписів чинного законодавства нашої держави чітко передбачено правовий режим тих речей та прав, що може охоплювати вказаний правочин.

Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 1243 ЦК України чоловіку та жінці, які перебувають в зареєстрованому шлюбі, дозволено скласти спільний заповіт щодо майна, яке належить їм на праві спільної сумісної власності [2].

Проаналізувавши судову практику стосовно досліджуваного нами питання, можна дійти висновку, що станом на сьогоднішній день, нею не закріплено єдиної загально визнаної позиції щодо з'ясування правового режиму майна, яке може ставати предметом заповіту, що був спільно складений подружжям. Одним з переконливих підтверджень вищевказаного судження можуть стати такі рішення, що були ухвалені вітчизняними судами.

15 квітня 2008 року Криворізький районний суд Дніпропетровської області в справі № 2-357/2008, повністю задовольнивши позовні вимоги ОСОБИ__1, водночас визнав правомірність заповіту подружжя. Предметом цього правочину було майно, що на момент його вчинення належало дружині, а також чоловіку на праві спільної сумісної і приватної власності [3].

У свою чергу 27 січня 2010 року Жовтневий районний суд міста Запоріжжя в справі № 2-79/2010, повністю задовольнивши позовні вимоги ОСОБИ__1 та відмовивши в задоволенні позовних вимог ОСОБИ__2, водночас підтвердив нікчемність складеного подружжям заповіту. Предметом даного правочину було майно, що на момент його вчинення належало як дружині, так і чоловіку на праві особистої приватної власності [4].

Станом на сьогоднішній день, доктриною цивільного права не закріплено єдиного загально визнаного підходу щодо з'ясування правового режиму майна, яке жінка і чоловік, що перебувають в зареєстрованому

шлюбі, можуть заповідати. Зазначеному явищу притаманне своє обґрунтовуюче пояснення.

Погляди науковців, які досліджують вказану проблему, можна розподілити на дві групи. Зокрема, одні вчені вважають, що предмет заповіту подружжя характеризується одноманітністю, а інші – заперечують проти таких доводів. Ознайомимося зі змістом вказаних доктринальних підходів.

Як вважає, З. Ромовська, жінці й чоловіку, сімейний союз яких зареєстровано в державному органі реєстрації актів цивільного стану, дозволено заповідати майно, яке належить їм на праві спільної сумісної власності. Свою точку зору даний вчений намагається підтвердити за допомогою таких суджень.

Диспозицією статті 1243 ЦК України в прямій формі не зазначено про те, що подружжя не має права включати до тексту свого заповіту розпорядження, яке стосується того майна, що було набуто кожним з них у приватну власність. Але імперативність вказаної правової норми є очевидною [5, с. 141].

Науковий підхід З. Ромовської щодо з'ясування предмету вказаного заповіту в своїх наукових працях поділяють чимало дослідників. До складу останніх, зокрема, належать І. Жилінкова [6, с. 11-32] та інші вчені.

Але далеко не всі науковці поділяють вищевказаний доктринальний підхід. Зокрема, як вважає Є. Фурса, жінці й чоловіку, сімейний союз яких зареєстровано в державному органі реєстрації актів цивільного стану, дозволено заповідати майно, яке належить їм як на праві спільної сумісної, так і на праві приватної власності. Свою точку зору вказаний вчений намагається довести за допомогою таких суджень.

Статтею 1243 ЦК України не закріплено прямої заборони щодо включення до предмету спільного заповіту подружжя майна, яке належить кожному з них на праві приватної власності. А що не заборонено, те дозволено [7, с. 80].

Науковий підхід Є. Фурси щодо з'ясування предмету наведеного заповіту в своїх наукових працях поділяють чимало дослідників. До складу останніх, зокрема, належать Ю. Заїка [8, с. 93] та інші вчені.

На нашу думку, жінка і чоловік, які перебувають в шлюбі, що зареєстрований в державному органі реєстрації актів цивільного стану, можуть заповідати майно, яке належить їм тільки на праві спільної сумісної власності. Свою точку зору ми спробуємо підтвердити за допомогою таких суджень.

По-перше, приписами чинного законодавства нашої держави передбачено предмет спільного заповіту подружжя. Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 1243 ЦК України жінка й чоловік, які перебувають в зареєстрованому шлюбі,

можуть заповідати лише майно, яке належить їм на праві спільної сумісної власності.

По-друге, заповіт подружжя є не що іншим, як одностороннім правочином. Тобто, він повинен містити в собі спільне волевиявлення жінки та чоловіка, які перебувають в зареєстрованому шлюбі. Порушення вказаного правила призведе до настання певних юридичних наслідків. Зокрема даний правочин вже не можна буде називати заповітом, оскільки в ньому відобразатиметься волевиявлення не одного учасника цивільно-правових відносин (подружжя), а декількох таких учасників (подружжя, дружини і чоловіка).

Враховуючи сказане, вважаємо за доцільне приписи чинного законодавства нашої держави, які стосуються встановлення правового режиму того майна, що подружжя має право заповідати, залишити без змін. До їхнього складу, зокрема, належить ч. 1 ст. 1243 ЦК України.

Література:

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002р. // Відомості Верховної Ради України. - 2002. - № - 21-22. - Ст. 135.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 40-44. – Ст. 356.
3. Рішення Криворізького районного суду Дніпропетровської області від 15.04.2008р. в справі № 2-357/2008 // Єдиний державний реєстр судових рішень: Режим доступу – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/1780992>.
4. Рішення Жовтневого районного суду м. Запоріжжя від 27.01.2010р. в справі № 2-79/2010 // Єдиний державний реєстр судових рішень: Режим доступу - <http://reyestr.court.gov.ua/Review/7962327>.
5. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Спадкове право: Підручник. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. – 264 с.
6. Жилінкова І. В. Актуальні проблеми спадкового права України: матеріали до семінару. – Х.: Ксилон, 2009. – 400 с.
7. Спадкування за законодавством України. Коментар. Судова практика. – К., 2008. – 352 с.
8. Ю. Заїка. Заповіт подружжя // Право України. – 2004. - № 4. – С. 91-93.

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ПРАВА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Пелих Роман Романович

студент, Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара

У 2017 – 2018 рр., я мав можливість перебувати з робочим візитом у країнах ЄС- Німеччина, Франція. Я був захоплений і вражений високим рівнем культури, бізнесу та правосуддя у країнах ЄС.

Також я подорожував країною, яка не входить до ЄС, а є його партнером. Європейський союз і єврейську державу пов'язує спільна історія, зазначена зростанням співробітництва і взаємної допомоги. Поділяючи спільні цінності — демократію, повагу свобод, верховенство закону, — ЄС та Ізраїль виступають за створення міжнародних відкритих економічних систем, заснованих на принципах вільного ринку. Більше п'яти десятиліть торгового і культурного обміну, політичного співробітництва плюс розвинена система угод надійно скріпили ці відносини. Як повідомляють ізраїльські ЗМІ, сьогодні Європейський союз — найбільший торговий партнер Ізраїлю.

Щодо структури і джерел європейського права, слід зауважити наступне. Право Європейського Союзу є унікальною правовою системою, що функціонує паралельно із законодавством держав-членів ЄС. Норми права ЄС мають пряму дію в межах правових систем його держав-членів і в багатьох сферах регулюють питання, врегульовані національним законодавством. Особливо це стосується економічної та соціальної політики. ЄС засновує новий правовий порядок в рамках міжнародного права з метою взаємного соціального та економічного зростання держав-членів.

Склад джерел права ЄС заведено розділяти на дві групи, перша з яких дістала назву «первинне право», а друга -- «вторинне право». Такий поділ джерел є не просто їх класифікацією, а характеристикою ієрархії їх відносин. Первинне право має пріоритет, вищу юридичну силу порівняно з актами вторинного права, яке створюється і діє на основі первинного і не може йому суперечити [1, с. 53].

Поняття «первинне право» охоплює також міжнародні договори союзу і джерела, які належать до так званого неписаного права. Останніми є загальновізані принципи і норми, що належать до звичаєвого міжнародного права, а також загальні принципи права, закріплені в конституціях держав-членів.

Під вторинним правом ЄС розуміється сукупність правових актів, які приймаються інститутами й іншими органами Союзу. Відповідно до ст. 89 Договору про ЄС загалом таких актів існує п'ять: регламент, директива, рішення, рекомендації та висновки.

Регламент призначений для загального застосування. Він є обов'язковим в усіх його частинах і підлягає прямому застосуванню в усіх державах-членах. Регламенти вирішують головні питання діяльності спільноти, служать основою правового регулювання їхньої діяльності. Оскільки регламентами регулюються найважливіші питання політики ЄС, вони відрізняються від інших актів досить загальним характером викладених у них положень.

Наступним за юридичною силою документом вторинного права є директива. Вона також є обов'язковим актом, але містить положення, заходи щодо виконання яких держави встановлюють самостійно. Саме директиви відіграють головну роль у процесі гармонізації права спільнот, тому їх положенням необхідно приділити особливу увагу в процесі адаптації законодавства України до права ЄС [2, с. 42]. При цьому, однак, слід враховувати, що директива може бути адресована як державам-членам у цілому, так і окремим із них, унаслідок чого джерелом узгодження мають обиратись директиви загального характеру. Останнім джерелом вторинного права ЄС є рішення Суду ЄС, які мають силу прецеденту.

Право ЄС, як і будь-яка інша система права, має у своєму складі нормативні акти різної юридичної сили. Відповідно до Лісабонського договору ієрархія нормативних актів у ЄС має шість рівнів:

- 1) установчі акти;
- 2) загальні принципи;
- 3) міжнародні договори;
- 4) вторинне право співтовариств;
- 5) між інституційні угоди і подібні акти;
- 6) угоди між державами-членами [3, с. 37].

Специфічною частиною системи права ЄС становить конкурентне право Європейського Союзу, котре значною мірою формують рішення Європейського Суду Справедливості (ЄСС). В цілому можна стверджувати, що європейське право тлумачиться та оформлюється саме Європейським Судом Справедливості.

Існує три основні види джерел європейського права, що регулюють конкурентну політику в ЄС. По-перше, це норми міждержавних договорів, які були укладені державами-засновниками ЄС і до яких пізніше приєдналися нові держави-члени ЄС. Говорячи мовою класичного міжнародного публічного права, право ЄС можна прирівняти до міждержавних договорів, якими засновуються міжнародні організації [4, с. 78].

Натомість рішення самих органів Європейського Союзу в галузі конкурентного права є похідними стосовно первинних норм. Їх називають "секундарним правом ЄС".

Існує чотири основні види рішень органів ЄС (актів секундарного права ЄС), які різняться між собою за юридичною силою і за формальними наслідками для сторін.

Регламент - нормативний акт загального характеру, який є загальнообов'язковим в усіх своїх частинах для всіх держав-членів ЄС, їх громадян та юридичних осіб. Регламент є нормою прямої дії і не потребує подальшої імплементації державами-членами ЄС для набрання чинності на їх території.

Директива - нормативний акт обов'язкового характеру, що адресований конкретним державам-членам ЄС при вирішенні окремих індивідуальних чи групових питань. Директива за своєю юридичною природою не є нормою прямої дії, але є радше вимогою до держави-члена ЄС здійснити заходи щодо досягнення певної мети. Як правило, норми директиви застосовуються для гармонізації європейського законодавства в усіх державах-членах ЄС. При цьому немає обов'язкової вимоги щодо форми їх закріплення в національній системі права. Важливим є лише кінцевий результат.

Рішення - це індивідуально визначений акт, який є обов'язковим до виконання виключно для тих, кому він скеровується. Суб'єктом рішення може бути і держава-член ЄС, і підприємство, і фізична особа. Всіма зазначеними вище видами секундарного права Європейського Союзу, в міру необхідності, здійснюється регулювання конкурентної політики. Вибір конкретної форми припису, природно, залежить від важливості й актуальності предмета правового регулювання. Варто зазначити, однак, що найбільш поширеним джерелом секундарного права, яким регулюється європейська конкурентна політика, є регламенти й директиви [5 с. 154].

Основні положення європейської конкурентної політики містяться в нормах міждержавних договорів права ЄС. Саме ці норми покликані встановити загальні, базові правила, за якими має розвиватися конкурентна політика в ЄС. В Договорі про створення Європейського Співтовариства існує низка положень, які тією чи іншою мірою стосуються конкурентного права. Безпосередньо цим питанням присвячено розділ VI документа.

Горизонтальними називають угоди між підприємствами, що у звичайних економічних обставинах можуть і мають виступати як безпосередні конкуренти на ринку Співтовариства. Як правило, сторонами таких угод виступають підприємства з однаковим видом діяльності. Найбільш поширеним типом горизонтальних угод є домовленості підприємств про розподіл ринків збуту або інших економічних сфер впливу.

За ступенем шкоди для конкуренції на ринку ЄС горизонтальні угоди переважають над вертикальними. Адже угода про відмову від конкуренції між двома прямими конкурентами є найтяжчим порушенням картельного права ЄС. Саме з цих міркувань санкції за укладення горизонтальних анти конкурентних угод з боку комунітарних органів є значно суворішими [6, с. 52].

Право спільноти охоплює велику кількість різних джерел, що віддзеркалюють різноманітні правові традиції, на яких вони базуються. Незважаючи на те, що за останні декілька років значно поширився вплив англосаксонських правових систем. І все ж очевидним є посилення наголосу на дотриманні загальних принципів права, які становлять частину „некодифікованого права” співтовариств. Щодо загальних принципів права, то для спільноти було б корисним прийняти підсумкову заяву, яка б визначила вичерпний перелік принципів, що мають бути застосовані й захищені правом Союзу. [7, с. 72].

Значний вклад у формування системи права ЄС вносить Європейська Комісія, суб'єкт законодавчої ініціативи та інститут, що контролює виконання приписів норм права ЄС на території спільноти.

Члени Комісії призначаються терміном на п'ять років (який збігається з терміном повноважень Європарламенту); цей термін повноважень може поновлюватися. Уряди держав-членів пропонують кандидатуру особи, за умови загальної згоди та після консультації з Європарламентом, яку вони мають намір призначити Головою Комісії. Потім уряди держав-членів висувають, проконсультувавшись з кандидатом на Голову, інших осіб, яких вони мають намір призначити членами Комісії [8, с. 12].

Голова й інші члени Комісії, призначені в такий спосіб, є предметом схвалення як органу шляхом голосування Європарламенту. Схвалені ЄП, Голова й інші члени Комісії мають бути призначені за загальною згодою урядів держав-членів [9, с. 126].

Через колегіальний характер Комісії Голова має таку ж позицію, як і його колеги. Хіба що єдине розходження полягає в спеціальних обов'язках і вищій винагороді, які мають Голова та віце-голови. Через брак договірних положень їхні обов'язки є предметом власних настанов Комісії. Відповідно, Голова встановлює політичні керівні принципи діяльності Комісії; розподіляє індивідуальні повноваження комісарам; представляє Комісію; скликає її засідання; встановлює порядок денний; підписує або підтверджує дійсність протоколів і дій Комісії. Разом з Головою Ради він одержує вірчі грамоти іноземних дипломатів, тому що Союз представляє Комісія. Послідовність першості серед віце-голів залежить від часу їх призначення на посаду та їхнього віку в разі однакового стажу роботи. Віце-голова заміщає Голову за його відсутності.

Є функціональна рівність серед віце-голів, коли вони здійснюють обов'язки Голови по черзі. Члени Комісії одержують винагороду, гідну їхньої посади, а також для забезпечення себе та своєї сім'ї. Вона містить компенсацію протягом трьох років після залишення посади комісара та пенсію, призначувану за досягненням 65 років. Вони також користуються недоторканністю щодо місцевої юрисдикції, правом звільнення від імміграційних правил, свободою від валютних обмежень і звільненням від імпорту й експорту, від контролю щодо їхньої рухомої власності та транспортних засобів, звільненням від національного оподаткування [10, с. 63].

Договір про ЄС також передбачає, що членам інституцій спільноти, членам комітетів і посадовцям та іншим службовцям Союзу заборонено розголошувати конфіденційну інформацію, здобуту за виконання службових обов'язків, навіть після того, як вони припинили виконувати свої обов'язки. Без приписуваної форми урочистого зобов'язання це стало традицією, тому що його дають публічно на спеціальному засіданні Суду. Також можна робити урочисту заяву дотримуватися конфіденційності перед іншими членами Комісії на її першому засіданні або коли Голова Комісії представляє її Парламентові на новий термін повноважень.

Таким чином, система права Європейського Союзу має особливості, котрі й дають підстави стверджувати, що у ЄС існує власний правопорядок, особлива сукупність правил поведінки, унікальна за своєю природою.

Закликаю українську владу не залишати європейського шляху, оскільки він являє собою невід'ємну частину Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, заради чого і відбувалась Революція Гідності! Слава Європейській Україні!

Література:

1. Аракелян М. Р. Право Європейського Союзу : підручник / М. Р. Аракелян, М. Д. Василенко ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.". – О. : Фенікс, 2012. – 390 с.
2. Право Європейського Союзу : підручник / за ред. В. І. Муравйова. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 704 с.
3. Основи права Європейського Союзу : нормат. матеріали (із змінами, внесеними Лісабон. договором) / за заг. ред. М. В. Буроменського. – Х. : ФІНН, 2010. – 392 с.
4. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу. - К., 2001. - 154 с.
5. Великий енциклопедичний юридичний словник / ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. – К. : Юрид. думка, 2007. – 992 с.
6. Святоцкий А.Д. Право Європейського союзу: принципи та джерела. - К., 2002. - 160 с.

7. Фалалєєва Л.Г. Реформа структури і функцій Європейської комісії Євро- пейського Союзу / Л.Г. Фалалєєва // Правова держава. – К., 2013. – Вип. 9. – С. 391–395.
8. Ефіменко О.В. Служити Європі. Популярно про установи Європейського Союзу. - К., 2000. - 40 с.
9. Бережна К. В. Європейська комісія в інституційному механізмі Європейського Союзу / К. В. Бережна // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. - 2015. - Вип. 6. - С. 126-131.
10. Грай Г.С. Майбутнє України в руках молоді. Бесіди з правового виховання. - К., 2002. -381 с.

Науковий керівник: Бережна Катерина Вікторівна, професор, доктор юридичних наук, завідувач кафедри міжнародного права, історії права та політико-правових вчень юридичного факультету Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА І СУДОВОЇ ПРАКТИКИ З ПИТАНЬ ШЛЮБУ ТА СПІЛЬНОГО ПРОЖИВАННЯ СІМ'Ї ДЛЯ ВНУТРІШНІХ МІГРАНТІВ ЄС ТА МІГРАНТІВ З ТРЕТІХ КРАЇН

Прядко Альона Олегівна

студентка III курсу юридичного факультету Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара

Анотація. У цій статті розглядається право на повагу до приватного і сімейного життя, а також право на вступ до шлюбу і на створення сім'ї. Вивчаються питання, що стосуються регуляризації, а також гарантії збереження єдності сім'ї передбачені в законодавстві Європейського Союзу (далі - ЄС).

Виклад основного матеріалу. У законодавстві ЄС, а саме Хартії основних прав ЄС, визначається право на вступ до шлюбу і право на створення сім'ї (ст. 9), а також право на повагу до сімейного життя (ст. 7). Крім того, Хартія захищає права дитини (ст. 24), зокрема, право підтримувати контакти з обома батьками (ст. 24 [1]).

Відносно міграції перший крок по сприянню вільного пересування осіб, було здійснено понад 40 років тому (Регламент Європейської економічної спільноти (далі - ЄЕС) No 1612/68 [2]). Так цей акт визначав прямо виражене право європейського працівника-мігранта на те, щоб його або її супроводжували не тільки дружина (чоловік) і їх діти, які не досягли 21 року, а й діти у віці 21 рік і старше, і родичі по висхідній лінії, що

знаходяться на утриманні. Зараз в цей список включені зареєстровані партнери, і необхідно сприяти допуску і санкціонуванню перебування інших членів сім'ї. Громадянство членів сім'ї було - і залишається - несуттєвим для реалізації цього права. Оскільки в більшості випадків національна імміграційна політика спрямована на обмеження пересування громадян третіх країн, то більшість судових розглядів в ЄС стосується прав членів сімей – громадян третіх країн, а не самих громадян ЄС.

Для Суду Європейського Союзу (далі - СЄС) питання полягають в наступному: чи можуть обмеження на міграцію сімей діяти для громадян ЄС як стримуючий фактор в здійсненні їх прав на вільне пересування або перешкоджати користуванню громадянством ЄС? Парадоксально, але в багатьох державах-членах ЄС громадяни ЄС, які здійснюють своє право на вільне пересування, користуються набагато ширшими правами на возз'єднання сім'ї, ніж власні громадяни цих держав. Возз'єднання сім'ї для громадян ЄС, що не скористалися правом на вільне пересування, регулюється національним законодавством, яке в деяких державах- членах ЄС залишається більш обмежуючим.

Однак, біженцям вже давно надані особливі пільги по возз'єднанню сім'ї в європейських державах, засновані на неможливості повернення в країну походження для продовження сімейного життя. В цьому сенсі особливі положення для біженців містяться в розділі V Директиви про право на возз'єднання сім'ї [3].

Для законодавства ЄС очевидна поширеність фіктивних шлюбів в імміграційних цілях привела до прийняття на загальноєвропейському рівні Резолюції Ради 97 / С 382 / 01 [4]. Цей документ відображав занепокоєння європейських держав з приводу шлюбів з розрахунку і містив перелік факторів, які могли давати підставу вважати, що шлюб є шлюбом за розрахунком. Законодавство про вільне пересування осіб в цілому замовчує про можливість видачі імміграційного дозволу нареченому (нареченій), надаючи перевагу тому щоб висвітлювати питання врегулювання статусу або возз'єднання сім'ї.

Врегулювання правового статусу членів сім'ї здійснюється, коли поручитель (спонсор), який постійно проживає в країні, хоче врегулювати - як член сім'ї - становище іншого члена сім'ї, що вже перебуває на території цієї країни на будь- якій іншій підставі, ніж сімейні зв'язки.

У законодавстві ЄС правила, викладені в Директиві про вільне пересування (2004 / 38 / ЕС) [5], застосовуються до громадян третіх країн, які є членами сімей громадян ЄС, однак по відношенню до громадян ЄС директива застосовується тільки в разі, якщо відповідна особа скористалися правом на вільне пересування. Що стосується умов до громадян ЄС, встановлених в директиві, то їм відповідають такі члени сім'ї, як чоловік і жінка, діти, які не досягли віку 21 років, діти старше 21

років, але знаходяться на утриманні (ст. 2 [5]), і «інші члени сім'ї» (ст. 3 [5]). СЄС дав уточнення щодо «інших членів сім'ї».

Громадяни третіх країн - члени сімей громадян ЄС, але тільки за умови, що вони скористалися правом на вільне пересування) часто знаходяться в привілейованому положенні в порівнянні з громадянами третіх країн, які є членами сімей громадян відповідних країн, оскільки їх статус регулюється виключно національними законодавствами. Право громадян третіх країн - членів сімей на в'їзд і проживання існує незалежно від того, коли і як така особа в'їхала в приймаючу країну. Воно поширюється і на осіб, які в'їхали в країну з порушенням законодавства.

Приклад. У справі MRAH [6] СЄС вирішив, що буде незаконно відмовляти в проханні, якщо громадяни третіх країн, які перебувають у шлюбі з громадянами ЄС, в'їхали в країну незаконно після закінчення терміну дії їх віз.

Згодом СЄС розширив сферу застосування прав і свобод, що впливають з договорів ЄС, до громадян ЄС, надаючи - за певних умов похідні права членам їх сімей - громадян третіх країн.

Приклад. Справа Карпентер [7] стосувалося громадянки третьої країни – дружини громадянина Сполученого Королівства, бізнес якого полягав в наданні послуг за винагороду в інших державах-членах ЄС. Він з успіхом висунув наступний аргумент: якщо його дружині не дозволять проживати з ним в Сполученому Королівстві і дивитися за дітьми, поки він у від'їзді, це обмежить його в здійсненні його права на свободу надання послуг на всій території ЄС. У цьому випадку Суд послався на свободу надання послуг, передбачену ст. 56 Договору про функціонування Європейського Союзу (далі - ДФЕС) [8], для визнання сімейних прав за громадянином ЄС, який ніколи не проживав за кордоном, але займався міжнародною економічною діяльністю.

СЄС визнав, що в певних обставинах права на проживання можуть бути безпосередньо прив'язані до статусу громадян Європейського Союзу згідно зі ст. 20 ДФЕС і застосовуватися у випадках, коли громадянин ЄС не скористався правом на вільне пересування.

Приклад. У справі Руїса Замбрано [9] СЄС постановила, що громадянам третіх країн, що є батьками неповнолітніх дітей-громадян Бельгії, які перебувають на їх утриманні, має видаватися дозвіл на проживання і роботу в Бельгії з метою спільного проживання з дітьми та їх утримання. Ст. 3 Директиви про вільне пересування [5] була визнана непридатною, бо ці діти, які були громадянами Європейського Союзу, ніколи не переїжджали в іншу державу ЄС і не проживали в іншій державі-члені ЄС, крім як в країні свого національного походження. Суд прямо послався на їх статус як громадян Європейського Союзу відповідно до ст. 20 ДФЕС [8], щоб надати їх батькам-громадянам третьої країни

дозвіл на роботу і проживання в Бельгії. Відмова зробити це, як зазначив Суд, «позбавив би дітей можливості реально користуватися суттю прав, закріплених за статусом громадян Європейського Союзу», тому що їм довелося б покинути територію Європейського Союзу, щоб супроводжувати своїх батьків.

Однак це рішення стосувалося конкретних обставин справи і застосовується не у всіх випадках. Наприклад, дитина-громадянин Європейського Союзу повинен юридично, фінансово або психологічно знаходитися на утриманні громадянина третьої країни, якій відмовлено в праві на проживання, бо саме таке утримання призведе до того, що даний громадянин Європейського Союзу [10] буде зобов'язаний покинути не тільки територію держави-члена, громадянином якого він є, а й взагалі територію Європейського Союзу.

Ст. 2 Директиви про вільне пересування [5] в категорію «члени сім'ї» включає «зареєстрованих партнерів», якщо таке партнерство визнається національним законодавством приймаючої держави-члена ЄС. У певних обставинах незареєстрованому партнеру також може бути надано право приєднатися до громадянина ЄС або до осілого мігранту.

Приклад. У справі «Держава Нідерланди проти Енн-Флоренс Рід» [11] СЄС ухвалив, що оскільки нідерландське законодавство дозволяє постійним партнерам громадян Нідерландів проживати з ними в Нідерландах, то таку ж пільгу можна надати пані Рід, що перебувала в постійних відносинах з працівником із Сполученого Королівства, який користувався в Нідерландах договірними правами. Як постановив Суд, дозвіл на проживання осіб що не перебувають в шлюбі може сприяти інтеграції в приймаючій державі і таким чином сприяти забезпеченню вільного пересування працівників. Відмова в такому дозволі є дискримінацією.

Висновок. Таким чином законодавство ЄС є доволі демократичним і лояльним у питаннях сімейного та приватного життя внутрішніх мігрантів Союзу та мігрантів з третіх країн. Щороку воно стає більш гнучким і надає широкі права мігрантам для вступу в шлюб, створення сім'ї та возз'єднання сімей на території держав-членів ЄС. Висновки, що зазначаються європейськими судовими органами, обґрунтовують права внутрішніх мігрантів Союзу та мігрантів з інших країн на приватне та сімейне життя, що нерозривно пов'язано із спільним проживанням та веденням спільного господарства членів сім'ї. Більше того, Директива про вільне пересування пропонує враховувати не тільки родинні зв'язки, а й економічну та моральну залежність членів родини один від одного. Також поважними причинами для надання пільг по спільному проживанню визначаються не тільки законно зареєстрований шлюб, а й партнерські

відносини між громадянами, що на нашу думку повинно сприяти зменшенню фіктивних шлюбів на території ЄС.

Література:

1. Хартія основних свобод. Європейський союз. – 7 грудня 2000 р. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.refworld.org.ru/docid/52e647374.html>
2. Регламент європейської економічної спільноти No 1612/68. Європейська економічна спільнота. - 15 жовтня 1968 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:31968R1612>
3. Директива про право на возз'єднання сім'ї 2003/86/ЄС. Рада Європейського Союзу - 22 вересня 2003 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32003L0086>
4. Резолюція Ради Європейського Союзу про заходи, що вживаються по боротьбі зі шлюбами по розрахунку. Рада Європейського Союзу - 4 грудня 1997 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:31997Y1216\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:31997Y1216(01))
5. Директива про вільне пересування 2004/38/ЄС. Європейський парламент. - 29 квітня 2004 р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32004L0038>
6. Справа MRAX. СЄС, С-459/99 [2002] ECR I-06591, «Рух проти расизму, антисемітизму і ксенофобії ASBL (MRAX) проти держави Бельгія», 25 липня 2002 р п. 80. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=61999CJ0459&lang1=en&type=NOT&ancre=>
7. Справа Карпентер. СЄС, С-60/00 [2002] ECR I-06279, справу «Мері Карпентер проти Державного секретаря Міністерства внутрішніх справ», 11 липня 2002 р пп. 36-46 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62000CJ0060&lang1=en&type=NOT&ancre=>
8. Договір про функціонування Європейського Союзу . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eulaw.ru/treaties/tfeu>
9. Справа Замбрано. СЄС, С-34/09, [2011] ECR I-01177, справу «Руїс Замбрано проти Національного управління зайнятості Бельгії», 8 березня 2011 р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62009CJ0034&lang1=en&type=NOT&ancre=>
10. Справа О і S. СЄС, справи «О. і S. проти Імміграційної служби Фінляндії» і «Імміграційна служба Фінляндії проти L.», об'єднані справи С-356/11 і С-357/11, 6 грудня 2012, п. 56. [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62011CJ0356&lang1=en&type=NOT&ancre=>

11. Справа Енн-Флоренс Рід. ССС, С-59/85 [1986] ECR I-01283, справу «Держава Нідерланди проти Енн-Флоренс Рід», 17 квітня 1986 р пп. 28-30. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=61985CJ0059&lang1=en&type=NOT&ancre=>

12. Справочник по европейскому законодательству об убежище границах и миграции. Агентство Европейского Союза по основным правам. – с. 330 – 2014 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_asylum_RUS.pdf

Науковий керівник: Бережна Катерина Вікторівна, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного права, історії права та політико—правових вчень юридичного факультету Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

**ДОПИТ ЯК ОСНОВНА СКЛАДОВА
СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ**

Бардигула Олег Русланович

*студент магістр Навчально-наукового інституту права та психології
НУ «Львівська політехніка»*

Кушніт Володимир Петрович

*доцент кафедри кримінального права і процесу Навчально-наукового
інституту права та психології НУ «Львівська політехніка»*

Сучасні умови боротьби із злочинністю вимагають чіткого дотримання законності і справедливості розслідування. Допит є невід'ємною частиною цього процесу, за його допомогою одержується і перевіряється значна кількість інформації та доказів кримінального провадження.

За даними окремих вчених, а саме : Ю. Аленіна, Р. Белкіна, В. Весельського, С. Давиденка, В. Галагана, В. Коновалової, В. Кузьмичова - допити займають понад 60-80 % загального часу провадження слідчих дій [1. с. 75].

У Кримінальному процесуальному кодексі України 2012 року ст. 224 передбачає процедуру допиту [2], проте чіткого визначення поняття допиту немає. З процесуальної точки зору допит - це слідча (розшукова) дія, що проводиться з метою збирання доказів шляхом отримання зафіксованих у словесній формі в протоколі й іншими передбаченими законом способами показань допитаної особи про відомі їй обставини кримінального правопорушення, або такі обставини, що мають чи можуть мати значення для кримінального провадження. За загальним правилом допит проводять за місцем проведення досудового розслідування в службовому кабінеті слідчого, прокурора або в іншому службовому приміщенні правоохоронного органу за місцем кримінального провадження, де можуть бути створені належні умови для вільного спілкування з допитуваним але місце та умови проведення допиту також може залежати як від особи (наприклад, малолітня, хвора, психологічний стан особи), так і від особливостей справи (наприклад, запобігання заходів безпеки, забезпечення конфіденційності тощо) [3. с 592].

Важливу роль посідає приміщення в якому безпосередньо проводиться допит. Проте, для результативного проведення допиту, слід

вжити певну низку підготовчих заходів, серед яких найбільш важливу роль відіграє приміщення в якому проводиться допит. Найбільш сприятливі умови для допитуваного, світлий кабінет слідчого з приємними нейтральними тонами шпалер, а також без зайвих предметів та речей. Таким чином, буде створено невимушену обстановку, яка не відволікатиме увагу від допиту та сприятиме виникненню важливого психологічного контакту з особою. Цим аспектам в КПК України не приділена достатня увага, вони реалізуються лише як прояв методичних рекомендацій криміналістів та психологів. Але, вони також мають своє значення, а тому існує необхідність відображення цих аспектів в КПК України.

Тривалість проведення допиту враховуючи пріоритет забезпечення саме прав і свобод людини в кримінальному процесі, повинна залежати від осіб, які допитуються, їх вікових, психологічних та фізіологічних особливостей, а не від інтересів справи або того, що допитується обвинувачений. Так, Голубов А. Є. запропонував таку класифікацію часу допиту, загальної його тривалості та обов'язковій перерві 0,5-1 години: діти до 11 років (як виключення) – до 30 хвилин, але не більше 1 год. протягом доби; діти віком 11-14 років – до 45 хвилин, але не більше 2 год. протягом доби; неповнолітні віком 14-18 років – до 1,5 год., але не більше 3 год. протягом доби; повнолітні особи – до 2 годин, але не більше 6 год. протягом доби; інші особи – за показаннями лікаря або із врахуванням стану самої особи [4 с. 145].

Під час допиту особу допитуваного встановлюють шляхом ознайомлення з її документами, що посвідчують особу, а за відсутності на час допиту таких документів анкетні дані вносять до протоколу зі слів самого допитуваного, після чого роз'яснюють права та знайомлять з підставами і порядком проведення допиту, вказавши особі її процесуальний статус. До початку допиту свідка попереджають про кримінальну відповідальність за відмову давати показання і за давання завідомо неправдивих показань, а потерпілого за давання завідомо неправдивих показань, що стверджується їх власноручними підписами в протоколі до початку допиту. Допитувана особа також має право під час допиту, не відмовляючись від допиту в цілому і давання показань по суті провадження, відмовитися від відповідей на окремі запитання з приводу тих обставин, щодо надання яких є пряма заборона у законі (таємниця сповіді, лікарська таємниця, професійна таємниця захисника, таємниця нарадчої кімнати тощо) або відповіді на які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею, близькими родичами чи членами сім'ї кримінального правопорушення, не відповідати на запитання, які стосуються дій осіб, що виконують негласні слідчі (розшукові) дії, та осіб, які конфіденційно співпрацюють з органами досудового розслідування.

Якщо допитуваний не володіє або недостатньою мірою володіє мовою судочинства, і це істотно ускладнює процес спілкування, слідчий, прокурор зобов'язаний запросити для участі в слідчій дії перекладача, якому роз'яснюють мету такого запрошення та попереджають про відповідальність за завідомо неправильний переклад [5 с.110].

Узагальнюючи, варто зазначити, що вказані вище ознаки місця, умов, часу, тривалості, що наведено стосовно допиту, можна викласти в загальній нормі, яка б не тільки врахувала значні напрацювання процесуалістів, криміналістів, психологів, а й містила б відповідні гарантії прав, свобод та законних інтересів осіб, які залучаються до проведення слідчої дії.

Література:

1. Гончаров І.Д. Кримінально-процесуальне право України. Досудове слідство: Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2005. - 248 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий 13.04.2012 р. - № 4651- VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України. - К.: А. С. К., 2007. - 1056 с.
4. Голубов А. Є. Щодо регламентації часу та умов проведення допиту під час провадження дізнання та досудового слідства
5. Балинська О.М. Вербально-біхевіористський метод вирішення морально-правової конфліктної ситуації допиту / О.М. Балинська // Науковий вісник Львівського інституту внутрішніх. – 2003. – № 1.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ КРИМІНОЛОГІЇ

Воєвода І.А.

курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України

Нестерук Ю.В.

курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України

До цього часу в кримінологічній науці панує відносна перевага методології діалектичного вивчення проблем злочинності із застосування історичного, системного та комплексного підходів [1, с. 115-116]. Однак

синергетичний підхід не набув належного поширення серед науковців-кримінологів. Для створення теоретичної конструкції запобігання злочинам та формування відповідної стратегії нами пропонується зосередитися на механізмах і системах, на яких ґрунтується системна цілісність суспільства, його організаційно-структурна впорядкованість і безпосередньо пов'язана з цим, здатність суспільства як системи до самоврегулювання.

Вже протягом десятиліть соціологи і кримінологи намагаються зрозуміти і пояснити злочинність в контексті проблематики соціальної регуляції та контролю. Згідно з синергетичним підходом, кримінологічна політика вважається самовпорядкованою та самоврегульованою системою, яка перебуває у стані постійного обміну з іншими напрямками діяльності держави, із суб'єктами та об'єктами соціальної взаємодії [2, с. 25]. Таким чином, відповідно до синергетичного підходу, і злочинність, і система протидії їй – це елементи соціальної самоорганізації (саморегуляції) суспільства.

Крім того, вбачається конструктивним вивчення явища злочинності, на базі так званої загальної теорії системи. Особливість її полягає в тому, що ця теорія вивчає явища у відриві від змісту їх конкретного прояву, встановлюються формальні взаємозв'язки між різними елементами явищ, а також характер їх змін під зовнішнім та взаємним впливом. Відповідно до цієї теорії, саме взаємодія компонентів систем пояснює факти, а не результати дослідження змісту фізичних, біологічних, соціальних чи теоретичних процесів. Для загальної теорії систем об'єктом дослідження є формальний взаємозв'язок між ознаками, властивостями і проявом досліджуваних явищ.

Таким чином, ще одним перспективним напрямом методології кримінології є системний підхід, що ґрунтується на загальній теорії систем. Дослідження злочинності з її використанням пояснює закономірності існування й розвитку цього явища та дозволяє прогнозувати його тенденції.

Сучасна світова кримінологія, виділяє багато окремих наукових напрямків, таких як: кримінофамілістика, террологія, ювенологія, кримінотеологія, екокримінологія, кримінопенологія, криміносексологія та ін. Варто зазначити, що злочинність також не стоїть на місці – вона проявляється в нових якісних формах і видах: інтернет-шахрайства та інші злочини у сфері інформаційних технологій, рейдерські захоплення підприємств та організацій; удосконалюються способи легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом та ін.

Використання у кримінології широкого спектру методів дослідження дозволяє глибше бачити дійсну сутність злочинності та факторів, які її

зумовлюють, відповідно до цього ставити адекватні ситуації цілі та обирати для їх досягнення доцільні засоби швидкого вирішення проблем.

Література:

1. Кримінологія: навч. посіб. / О. М. Джужа, Є. М. Моїсєєв, В. В. Василевич та ін.; за заг. ред. О. М. Джужі. Київ: Атіка, 2003. 400 с.
2. Профілактика злочинів: підруч. / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда та ін.; за заг. ред. О. М. Джужі. Київ: Атіка, 2011. 720 с.

Науковий керівник: Старушкевич Анатолій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансових розслідувань Національного університету державної фіскальної служби України

КОНСУЛЬТАТИВНА ДОПОМОГА СПЕЦІАЛІСТА ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ

Голуб Ю.В.

курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України

Специфіка вчинення злочинів у сфері господарської діяльності передбачає використання широкого спектру тонкощів та особливостей бухгалтерського обліку, фінансово-господарських операцій, аудиту. Слідчі не завжди достатньо підготовлені в даному аспекті, тому для забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування виникає необхідність застосування спеціальних знань.

Відповідно до ст. 71 КПК України спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів.

До визначення поняття «спеціальні знання», зверталися науковці в різні часові періоди. Так, на думку З. М. Соколовського, спеціальні знання – це сукупність відомостей, отриманих в результаті професійної спеціальної підготовки, що створюють для їх власника можливість вирішення питань у будь-якій галузі [1, с. 8]. І. В. Постіка вважає, що спеціальні знання є сукупністю пізнань у певній галузі науки, техніки чи мистецтві, на сучасному рівні їх розвитку, які застосовуються з метою доказування, що здійснюється у встановленому законом порядку [2, с. 207]. О. А. Марущак пропонує під «спеціальними знаннями» розуміти знання, якими володіє спеціаліст, у конкретній науковій чи технічній

галузі, і застосування яких сприяє доказуванню, та забезпечує швидке, повне та неупереджене розслідування [3, с. 253].

Український законодавець визначає можливість залучення спеціаліста для надання консультацій та безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складання схем, відбір зразків для експертизи тощо), під час досудового розслідування та судового розгляду.

Консультативна діяльність спеціаліста в досудовому розслідуванні є однією із найбільш поширених форм його залучення.

Термін «консультація», науковцями визначається як науково обґрунтована порада, що надається фахівцем [4, с. 472].

При розслідуванні ухилення від сплати податків, для слідчого може бути доцільним отримання консультацій спеціалістів з різних сфер діяльності, що зумовлено багатоплановою діяльністю суб'єкта інтересу слідства. Безумовною перевагою отримання консультування слідчим, є можливість оперативного отримання кваліфікованої допомоги зі спеціальних питань. Однак, варто зазначити, що консультації не мають доказового значення, проте надають слідчому можливість якісної оцінки доказів [5, с. 6].

Слід відзначити особливу важливість залучення спеціаліста в рамках проведення обшуку, допиту, огляду, вилучення майна під час процесуальних дій, що проводяться за фактом ухилення від сплати податків. Ефективність використання консультативної допомоги спеціаліста слідчим значно зросте, якщо сам слідчий ознайомиться зі спеціальною літературою та криміналістичними рекомендаціями з питань майбутнього консультування. А також уважно підійде до обрання потрібного для консультування спеціаліста та ретельно оцінить надану консультативну допомогу.

Література:

1. Соколовський З. М. Проблеми використання в кримінальному судочинстві спеціальних знань при встановленні причинного зв'язку явищ: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук. Харків, 1968. 28 с.
2. Постика И. В. Судебно-исследовательская фотография как отрасль специальных криминалистических знаний. *Криминалистика и судебная экспертиза*. 1969. Вып. 6. С. 206–208.
3. Марущак О. А. Залучення спеціаліста при розслідуванні ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). *Форум права*. 2014, № 2. С. 253-257.
4. Криминалистика: учебник / под ред. Е. П. Ищенко. Москва: юрид. фирма «КОНТРАКТ», «ИНФРА-М», 2006. 748 с.

5. Сорокотягин И. Н. Использование специальных познаний в проверочной и организационной деятельности следователя: учебное пособие. Свердловск, 1989. 43 с.

Науковий керівник: Старушкевич Анатолій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансових розслідувань Національного університету державної фіскальної служби України

УЧАСТЬ ПРОКУРОРА У ПРОВЕДЕННІ ОБШУКУ – ГАРАНТІЯ ДОПУСТИМОСТІ ОТРИМАНИХ ДОКАЗІВ

*Домбай Марина Миколаївна
старший викладач кафедри фінансових розслідувань факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України*

Питання захисту прав та законних інтересів особи при проведенні обшуку, як слідчої (розшукової) дії на сьогоднішній день стоїть досить гостро в українських реаліях. Законодавець відносить обшук до слідчих (розшукових) дій, які можуть проводитися як слідчим, так і прокурором (ст. 236 КПК України). Враховуючи важливість зазначеної процесуальної дії в аспекті втручання в права осіб, щодо яких проводиться обшук, такий підхід є виправданим. Як показує вивчення практики досудового розслідування злочинів у сфері оподаткування, проведення обшуків працівниками оперативних підрозділів не завжди дає можливість зібрати доказову інформацію щодо вчиненого злочину у повному обсязі.

Вагомий внесок у дослідження повноважень прокурора у кримінальному процесі зробили такі вчені, як С. А. Альперт, Ю. М. Грошевий, О. Я. Баєв, Д. М. Бакаєва, В. Г. Гончаренко, В. Т. Нор, М. Є. Шумило, М. В. Комарова, Н. З. Рогатинська, С. О. Сорока, В. А. Стремівський, В. М. Юрчишин та інші. Але питання процесуального керівництва обшуком у кримінальному провадженні, на нашу думку, потребує додаткового розгляду.

Правовою підставою проведення обшуку, відповідно до ст. 234 КПК України, є ухвала слідчого судді. Прокурор виступає важливим учасником на етапі отримання даного документу. Для отримання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи слідчий, за погодженням з прокурором, або прокурор звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням (ч. 3 ст. 234 КПК України).

Виконання ухвали на обшук житла чи іншого володіння особи може здійснюватися особисто прокурором за його власним переконанням в необхідності його участі. З огляду на це поділяємо думку науковців, які зосереджують увагу на тому, що слідчі (розшукові) дії становлять фундамент всієї процесуальної діяльності. Так, В. Г. Гончаренко, В. Т. Нор, М. Є. Шумило та інші науковці зазначають, що процесуальне керівництво прокурора за досудовим розслідуванням полягає в тому, що він, реалізуючи свої наглядові повноваження, забезпечує виконання органами досудового розслідування вимог закону, які визначають підстави та процесуальний порядок проведення слідчих (розшукових) дій [1, с. 123].

Враховуючи, що відповідно до ч. 2 ст. 36 КПК України, прокурор підтримує державне обвинувачення в суді, він заінтересований в наявності достатньої доказової інформації, а також законності отриманих доказів. Отже, перш за все, завданням прокурора під час планування та проведення обшуку є перевірка законності проведення цієї процесуальної дії.

Крім того, важливим при проведенні обшуку є забезпечення захисту прав і свобод осіб, які є учасниками цієї слідчої (розшукової) дії. Згідно чинного КПК України, прокурор несе відповідальність за перевірку законності підстав проведення слідчої (розшукової) дії, яка обмежує конституційні права людини та громадянина (ст. 30 Конституції України).

Відповідно до останніх змін, внесених до ст. ст. 107 (Застосування технічних засобів фіксування кримінального провадження) та 236 (Виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи) КПК України, під час обшуку необхідно здійснювати безперервну відеофіксацію його перебігу та результатів. Практичне забезпечення такої відеофіксації покладається на сторону обвинувачення та полягає в залученні відповідного спеціаліста. На нашу думку, для практичної реалізації цих змін в практичних підрозділах відсутні спеціалісти та достатня кількість необхідного технічного оснащення для їх практичної реалізації.

Відповідно до змін, внесених законом № 2213-VIII від 16.11.2017 р. [2], які набрали чинності з 07.12.2017 р., на сторону обвинувачення покладається обов'язок допуску адвоката під час будь-якої стадії проведення обшуку. Варто відзначити, що окрім права безперешкодного допуску до проведення обшуку адвокат наділяється правом проведення відеофіксації ходу обшуку. Однак, як показує спілкування з практичними працівниками адвокатури щодо їх участі у обшуку, положення про безперешкодну відеофіксацію носить умовний характер, оскільки слідчий забороняє проводити відеозйомку на власній пристрій адвоката, тому що, на думку особи, яка проводить обшук, адвокатами не гарантується нерозголошення отриманої інформації. Також

варто зауважити, що працівники слідчих підрозділів акцентують увагу на недостатній забезпеченості носіями інформації для проведення відеофіксації обшуку. Залучення адвоката до проведення обшуку у випадку, коли він не є захисником, законодавець врегулює останніми змінами до КПК України, що набрали чинності з березня 2018 р. (закон України № 2247-VIII) [3].

Варто відзначити, що прокурор відіграє важливу роль при проведенні обшуку за невідкладних обставин, який допускається лише у випадках, пов'язаних з урятуванням життя людей і майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину. У даному випадку прокурор або слідчий, за погодженням з прокурором, після проведення обшуку зобов'язані невідкладно звернутися з клопотанням про проведення обшуку до слідчого судді. За таких обставин прокурор несе персональну відповідальність за законність та обґрунтованість проведення обшуку, що, в свою чергу, обумовлює важливу роль прокурора при проведенні обшуку за невідкладних обставин [4, с. 79].

Отже, процесуальне законодавство України нині кардинально змінюється в аспекті захисту особи, суспільства та держави від злочинів, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження під час проведення обшуку. Відповідно до чинного законодавства, прокурор наділений досить широким колом повноважень щодо участі його у проведенні слідчих (розшукових) дій. Аналіз проведення обшуків практичними підрозділами показує, що найчастіше прокурор «приймає» участь у підготовці до проведення обшуку тільки шляхом погодження відповідного клопотання слідчого. Проте, окрім погодження клопотання, прокурор має право приймати участь у проведенні обшуку та особисто проводити цю слідчу (розшукову) дію, яке здебільшого ним ігнорується.

Одним із ключових аспектів реформування процесуального законодавства є збільшення обсягу обов'язків сторони обвинувачення щодо забезпечення захисту прав учасників кримінального провадження, у тому числі – осіб, стосовно яких проводиться обшук. З огляду на це, на нашу думку, належне процесуальне керівництво прокурором може бути здійснено тільки шляхом особистої участі у проведенні обшуку, оскільки тільки таким чином він зможе забезпечити законність вилучення доказової інформації слідчим або співробітниками оперативних підрозділів, які діють за дорученням.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ: Юстиніан, 2012. 1224 с.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування: Закон України від 16 лист. 2017 р. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2213-19>.
3. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2147>.
4. Прокурорський нагляд у процесі оперативно-розшукової профілактики злочинів / В. О. Глушков, В. І. Васильчук та ін. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2010. № 4. С. 79-90.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВБИВСТВ НА ЗАМОВЛЕННЯ

Король Дмитро Володимирович
курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення
кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету
державної фіскальної служби України

В багатьох наукових публікаціях можна зустріти твердження, що вбивства відносяться до злочинів, розслідування яких, зазвичай, викликає певні труднощі. Головна мета нашого дослідження – виявлення особливостей елементів криміналістичної характеристики вбивств на замовлення.

Проблеми розкриття та розслідування вбивств на замовлення розглядалися у публікаціях В. І. Боярова [1], В. Я. Горбачевського [2], М. В. Костенко [3], А. О. Шульги [4] та ін.

Спираючись на вищенаведені публікації, можна стверджувати, що вбивство на замовлення є умисно скоєним вбивством за дорученням його замовника, особою яка не зацікавлена у смерті певної людини, вчинене за окрему винагороду.

Криміналістична характеристика вбивств на замовлення має певні особливості, які стосуються її окремих елементів та зв'язків між ними.

Умовно вбивства на замовлення поділяють на чотири групи (за ступенем організації таких вбивств, відомостями про особу потерпілого (жертви) та сферою його діяльності):

1) вбивства, які вчинені на побутовому ґрунті (замовник переважно член сім'ї, зазвичай виконавцем виступає раніше судима особа з кола знайомих замовника (організатора); вбивство учиняється в помешканні потерпілого з використанням холодної зброї);

2) вбивства, вчинені у сфері комерційних відносин (між замовником і виконавцем завжди є один або кілька посередників; для вбивства використовується вогнепальної зброї; злочин учиняється біля будинку, під'їзду, в машині чи в місці відпочинку: замовник і потерпілий впливові особи);

3) вбивства, у сфері функціонування організованих злочинних угруповань (характеризуються складною і продуманою схемою вчинення, в більшості випадків наявні кілька виконавців, детально і ретельно відпрацьований план замаху; замовники і виконавці досить обережні, впливові особи; місця вбивств найрізноманітніші);

4) вбивства, вчинені з політичних мотивів (вбивства пов'язані з конкуренцією, боротьбою за владу, змаганнями на виборах або професійною діяльністю; потерпілими зазвичай є судді, депутати, працівники правоохоронних органів, журналісти; використовується різноманітна зброя).

Виконавців, зазвичай, поділяють на дві групи. Перша – безробітні, яким «вже нічого втрачати»; друга – професіонали «своєї справи», які за рахунок виконання вбивств на замовлення живуть.

Отже, чим детальніше аналізуються особливості криміналістичної характеристики вбивств на замовлення, тим багатограннішим вбачається дане питання. Тому, практична продуктивність криміналістичної характеристики вбивств на замовлення зростає у тому випадку, коли для її дослідження використовувати комплексний підхід та аналіз.

Література:

1. Бояров В., Лебедюк Л. Методика розслідування вбивств на замовлення. *Вісник прокуратури*. 2003. № 5, С. 88-92
2. Горбачовський В. Я. Деякі організаційні й тактичні особливості розкриття та розслідування вбивств на замовлення. *Використання сучасних досягнень науки і практики у підвищенні ефективності боротьби зі злочинністю*. Київ. 2000. С. 77-80
3. Костенко М. В. Криміналістична характеристика вбивств на замовлення: автореф. дис. на здобут. наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Харків. 2003. 20 с.

4. Шульга А. О. Основи методики розслідування вбивств на замовлення: дис. ... канд. юрид. наук. Донецьк. 2003. 219 с.

Науковий керівник: Старушкевич Анатолій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансових розслідувань Національного університету державної фіскальної служби України

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ

Лінцов О.О.

курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України

Одним із основних елементів, що відрізняє один злочин від іншого, є спосіб, яким учиняється кримінальне правопорушення. Інформація про такий спосіб слугує основою для з'ясування деталей механізму злочинного діяння, і відповідно встановлення осіб, які вчинили злочин; виявлення факту вчинення різних злочинів однією й тією ж особою або групою злочинців. Злочинна діяльність, як вид суспільної діяльності, перебуває під впливом різноманітних об'єктивних і суб'єктивних факторів, умов. Загальновідомо, що злочинці максимально швидко пристосовуються до змін в соціальній сфері, обираючи ті чи інші способи протиправної діяльності, використовуючи при цьому прогалини в кримінальному та цивільному законодавстві, а також недоліки в організації роботи правоохоронних органів. Сучасне суспільство у протидії злочинності широко використовує кримінологічне прогнозування, з метою виявлення найбільш ймовірних прогалин розвитку злочинності в цілому [1]. Однак, важливим для розкриття і розслідування кримінальних правопорушень є і криміналістичне прогнозування, яке дозволяє передбачати способи вчинення кримінально каранних діянь, предмети посягання, поведінку суб'єкта в певній кримінальній і слідчій ситуації [2].

Можливість передбачення закладена в здатності людини до адекватного відображення ситуації, і можливості на цій базі будувати моделі майбутнього. Ця можливість знаходить своє практичне втілення в складанні різноманітних прогнозів, які, в свою чергу, виступають засобом управління процесами взагалі і основою прийняття певних рішень у сфері розслідування злочинів. Перспективними завданнями криміналістичного прогнозування є: – виявлення характеру зміни конкретної ситуації в умовах, коли на неї діють стихійні фактори; – виявлення змін ситуації в

умовах, коли на неї чиниться певна дія за умови цілей і засобів її здійснення; – визначення характеру ситуації, з якої необхідно виходити для досягнення поставленої мети; – виявлення зміни приватних цілей і засобів в процесі і після досягнення основної мети [3, с. 12].

Прогнозування способів вчинення злочинів має своїм основним завданням сприяння їх попередженню й розслідуванню. Таким чином можна зазначити, що криміналістичне прогнозування є складовою частиною криміналістики, предметом якої є закономірності, що відображають можливість використання криміналістичних засобів для попередження, запобігання та припинення кримінальних правопорушень.

Література:

1. Солопанов Ю. В. Криминологическое прогнозирование и планирование борьбы с преступностью : лекція. Москва: изд-во МВШМ МВД СССР, 1983. 38 с.; Аванесов Г. А. Криминологическое прогнозирование и планирование борьбы с преступностью: учебное пособие. Москва: НИиРИО МВШ МВД СССР, 1972. 60 с.; Аванесов Г. А. Теория и методология криминологического прогнозирования. Москва: Юрид. лит., 1972. 334 с.
2. Логвиненко Е. А. Возможности и проблемы криминалистического прогнозирования. *Актуальные проблемы противодействия преступности: материалы Международной научно-практической конференции (Южно-Уральский государственный университет, 24-25 сентября 2009 г.)*. Челябинск: ООО «Полиграф-Мастер», 2009. С. 272-277; Горшенин Л. Г. Криминалистическое прогнозирование – взгляд в будущее. *Криминалистические аспекты совершенствования доказывания при расследовании преступлений*. Труды Академии. Москва: изд-во Акад. МВД РФ, 1992. С. 17-20; Горшенин Л. Г., Чарушин Л. Н. К вопросу о предмете и задачах криминалистического прогнозирования. *Проблемы совершенствования исполнения уголовных наказаний: материалы секции научно-практической конференции «Человек: преступление и наказание»*, состоявшейся в РВШ МВД РФ 25-26 марта 1992 г. Рязань: изд-во РВШ МВД РФ, 1992. С. 119-121.
3. Журавель В. А. Проблема теорії та методології криміналістичного прогнозування / Нац. юрид. академія України. Харків: Право, 1999. 303 с.

Науковий керівник: Старушкевич Анатолій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансових розслідувань Національного університету державної фіскальної служби України

ІНСТИТУТ ПОНЯТИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Симоненко С.В.

курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України

За ч. 7 ст. 223 КПК України, слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понятих) для пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, слідчого експерименту, освідчування особи. Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії. Поняті можуть бути запрошені для участі в інших процесуальних діях, якщо слідчий, прокурор вважатиме це за доцільне.

Таким чином, можна стверджувати що за КПК України, понятій – це незаінтересована особа, яка задіюється для проведення певних процесуальних дій, і контролює факт та правильність її проведення.

В даній публікації я хотів би провести аналіз корисності використання понятних в кримінальному та адміністративному процесі.

Кодекс України про адміністративні правопорушення такого визначення, як понятій не має. Про понятних згадується у ст. 264 КУпАП, а саме: «Особистий огляд може провадитись уповноваженою на те особою однієї статі з оглядуванням і в присутності двох понятних тієї ж статі».

Якщо аналізувати кримінальний процес, можна сказати що використання інституту понятних у проведенні процесуальних дій вже застарів. Якщо брати до уваги таку слідчу дію, як обшук (ст. 234 КПК України), то він проводиться за участю двох понятних. Хочеться акцентувати увагу на тому, що по перше: при проведенні обшуку використовується відео- та звукозапис, а по друге, після останніх змін до КПК України, присутність захисника (адвоката) стала обов'язковою. А тому, на мою думку, поняті в проведенні обшуку є цілком зайвими.

За ст. 223 КПК України, слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понятих) для пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, слідчого експерименту, освідчування особи. Проте, на мою думку, участь понятних у даних процесуальних діях є необов'язковою, якщо проводиться відеофіксація процесуальної дії.

Звичайно, взагалі прибирати інститут понятних з кримінального процесу буде неправильно, адже є випадки, коли дані особи будуть єдиними свідками правильного проведення тої чи іншої процесуальної дії. Наприклад, бувають випадки, коли слідчо-оперативно група, прибувши на

обшук до володіння особи, виявляє що в приміщенні нікого не має, і за ч. 4 ст. 236 КПК України, у разі відсутності осіб у житлі чи іншому володінні копія ухвали повинна бути залишена на видному місці у житлі чи іншому володінні особи. При цьому слідчий, прокурор зобов'язаний забезпечити схоронність майна, що знаходиться у житлі чи іншому володінні особи, та неможливість доступу до нього сторонніх осіб.

Таким чином, поняті – єдині учасники процесуальної дії, які можуть посвідчити про те, що слідчий, прокурор зробили все можливе для схоронності майна та залишили копію ухвали на видному місці.

На мою думку, існує ще одна проблема залучення понятих до кримінального провадження. Не є секретом, що перед проведенням процесуальних дій органи досудового розслідування завчасно знаходять людей, що робить сам процес вже досить налагодженим для правоохоронних органів. Але, якщо понятих взяли «з вулиці», не можна відкидати людський фактор. Наприклад, вивчаючи новини, я помітив, що є багато випадків, коли поняті, під час обшуків можуть незаконно привласнити собі речі особи, у якої йде обшук.

З вище вказаного можна зробити висновок, що інститут понятих в нашій державі повинен зазнати певних змін у своєму використанні, адже в сучасних реаліях його можна вважати недостатньо дієвим методом забезпечення законності у проведенні правоохоронними органами певних процесуальних дій.

Науковий керівник: Старушкевич Анатолій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансових розслідувань Національного університету державної фіскальної служби України

ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ РОЗКРИТТЮ ТА РОЗСЛІДУВАННЮ ВІДМИВАННЯ (ЛЕГАЛІЗАЦІЇ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

*Слободянюк Павло Леонідович
суддя Шевченківського районного суду м. Києва*

Протидія легалізації злочинних коштів – це перед усім, усунення сприятливих економічних умов для існування організованої злочинності, яка прагне вкласти одержані протиправним шляхом кошти в легальні сфери економіки.

Аналіз результатів проведеного нами анкетування свідчить про те, що протидію під час розслідування економічних злочинів відчували 43,8%

опитаних працівників МВС України, з яких лише 25,5% респондентам відповідно, вдалося її подолати.

Зазначене визначає доцільність вивчення думок провідних вчених-криміналістів і практичних працівників, діяльність яких спрямована на виявлення способів протидії розслідуванню і заходів щодо її нейтралізації.

Н. С. Карпов зазначає, що вивчення протидії має здійснюватися не лише в загальному аспекті, а слід зважати на специфіку різних видів злочинів, зацікавлених категорій осіб, їх можливостей тощо [1, с. 169].

Для конструювання організаційно-правової інфраструктури протидії відмиванню грошових коштів, здобутих злочинним шляхом необхідно:

– визначити діапазон суспільно-економічних відносин, їх суб'єктний склад (перелік осіб-учасників відмивання коштів, ознаки суб'єктивної сторони відмивання) та об'єктний комплекс (перелік об'єктів посягань і родових ознак конкретних дій, що складають об'єктивну сторону відмивання), пов'язаних із процесом відмивання коштів протиправного походження;

– розробити необхідний понятійний апарат, здатний відобразити весь комплекс процедурних механізмів правової, організаційної та інформаційної інфраструктури протидії відмиванню доходів протиправного походження. Зазначений понятійний апарат повинен бути придатним для формування норм матеріального і процесуального права та відповідних організаційно-управлінських нормативно-правових актів. Розроблення такого понятійного апарату та відповідного правового забезпечення вимагає визначення та усвідомлення технологічної процедури відмивання доходів;

– розробити нормативні акти з питань організації взаємодії органів виконавчої влади у сфері боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом;

– налагодити ефективне співробітництво між державними органами, задіяними у сфері боротьби з відмиванням коштів, у тому числі на міжнародному рівні для надання допомоги щодо збирання доказів.

З метою вирішення практичних питань покращання взаємодії національних і міжнародних правоохоронних органів у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю, органам Національної поліції України необхідно активізувати роботу з Міжнародною поліцейською асоціацією, що дозволить здійснювати робочі контакти, а також отримувати практичну допомогу на території країни-члена асоціації рядовим оперативним працівникам і слідчим безпосередньо в процесі роботи за конкретними матеріалами та кримінальними провадженнями. В комплексі заходів щодо створення інфраструктури взаємодії з питань боротьби з міжнародною злочинністю у згаданій сфері важливим, на наш погляд, є укладання договорів про правову допомогу в кримінальних

провадження та міжурядових угод про співробітництво у боротьбі зі злочинністю. Такі угоди укладені не з усіма країнами, з якими Україна підтримує інтенсивні зовнішньоекономічні зв'язки. А саме критерій інтенсивності економічних зв'язків повинен, на нашу думку, враховуватися при виборі країн для першочергового укладання угод про співробітництво;

– внести зміни і доповнення до КК України, КПК України, адміністративного законодавства та низки інших нормативно-правових актів, що регулюють фінансово-господарський документообіг з метою приведення їх у відповідність з міжнародними стандартами в розглядуваній сфері.

В ході дослідження, нами виділена низка причин і умов, що ускладнюють виявлення легалізації злочинних доходів:

– гострий дефіцит кваліфікованого кадрового апарату правоохоронних органів для боротьби з цими злочинами;

– відсутність спеціалізованих підрозділів в підрозділах боротьби з організованою злочинністю;

– низька ефективність проведення оперативно-технічних заходів;

– складність оперативного проникнення в злочинні формування;

– перешкоди в проведенні оперативно-розшукових заходів і слідчих (розшукових) дій за кордоном;

– високий ступінь конспірації кримінальної діяльності;

– значна кількість учасників злочинних груп, що спеціалізуються на даному злочині;

– поверхнева законність здійснюваних операцій з легалізації злочинних доходів;

– відсутність ефективного критерію оцінки діяльності оперативних підрозділів Національної поліції, що призводить до збільшення кількості нереальних показників;

– відсутність методичного забезпечення процесів виявлення та розслідування даних злочинів. Це лише частина проблем, які суттєво стримують прогрес у розслідуванні фактів легалізації злочинних доходів.

Однією з проблем, яка ускладнює, а в деяких випадках виключає виявлення правоохоронними органами потоків «брудних» грошей (майна), є протидія з боку комерційних банків й інших комерційних структур, які не надають правоохоронним органам необхідної інформації про рух грошових коштів і проведення фінансових операцій.

Це ускладнює роботу правоохоронних органів щодо забезпечення відшкодування спричиненої злочином матеріальної шкоди. Оскільки для накладення арешту на банківський рахунок необхідно пройти декілька інстанцій, втрачається час і виходить так, що на момент накладення арешту на рахунок кошти, які мають сумнівне походження вже переведені

на інший рахунок чи зняті готівкою. Проблема полягає в тому, що посадові особи банків не несуть реальної відповідальності за вказані дії.

Злочинна діяльність, пов'язана з легалізацією кримінальних доходів, характеризується тим, що до реалізації злочинних схем залучаються працівники банків, юридичних компаній, корумповані службовці органів влади й управління [2, с. 134]. Тому боротьба з легалізацією доходів, здобутих злочинним шляхом потребує відповідного підвищення професійної кваліфікації працівників оперативних підрозділів, включаючи отримання спеціальних знань у галузі банківських й інших фінансових механізмів.

Приклади подібних безвихідних ситуацій із одного боку, і взаємодії та мобільності злочинних формувань – з іншого, можна навести стосовно майже всієї інфраструктури взаємовідносин, пов'язаних із запобіганням, виявленням і розкриттям фактів відмивання злочинних доходів, коли:

- організаційній, бюрократичній роз'єднаності міждержавних правоохоронних органів протистоїть не обмежена процесуально-правовою процедурою організаційна мобільність злочинних формувань;

- слабкій матеріально-технічній базі правоохоронних органів протиставляються всі сучасні досягнення науково-технічного прогресу, що використовуються організованими злочинними формуваннями;

- обмеженим фінансовим ресурсам правоохоронців протидіють великомасштабні надприбутки злочинних угруповань;

- процесуально-правовим бар'єрам, комерційній, банківській таємниці, що перешкоджають своєчасному обміну інформацією з приводу незаконних фінансово-господарських операцій, протиставляються нічим не обмежені, завуальовані псевдолегальні грошові трансакції електронною поштою, телеграфом у будь-який регіон країни чи світу;

- недостатнім знанням технологій фінансово-господарських інструментів співробітниками правоохоронних органів злочинні формування протиставляють висококваліфікованих банківських й інших фахівців, залучених підкупом чи шантажем [3, с. 434].

Оцінюючи вищесказане, можна дійти висновку, що лише в разі об'єднання можливостей підрозділів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю і корупцією, з іншими державними органами можна в найкоротший термін досягти позитивних результатів у боротьбі з проявами відмивання грошових коштів.

Література:

1. Карпов Н. С. Протидія розслідуванню. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*: наук.-теорет. журнал. 2006. № 3. С. 161-170.

2. Боротьба з відмиванням коштів: правовий, організаційний та практичний аспекти / С. Г. Гуржій, О. Л. Копиленко, Я. В. Янушевич та ін.; за ред. М. Я. Азарова. Київ: Парламент. вид-во, 2005. 216 с.

3. Попович В. М. Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки: моногр. Ірпінь: Акад. держ. податк. служби України, 2001. 546 с.

АРЕШТ МАЙНА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПРО ЗЛОЧИН, ПЕРЕДБАЧЕНИЙ СТ. 209 КК УКРАЇНИ

Смалюк Тарас Васильович

прокурор відділу представництва інтересів громадянина або держави в суді та при виконанні судових рішень прокуратури Волинської області

Для притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ст. 209 КК України, необхідно довести, що вона вчинила хоча б одну з таких дій, що передували легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: фінансової операції чи правочину з коштами або іншим майном, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів; дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження таких коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їх форми (перетворення); набуття, володіння або використання коштів чи іншого майна, одержаних внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів.

До осіб, визнаних винними у вчиненні легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, може бути призначено таке додаткове покарання, як конфіскація майна. Отже, відповідно до ч. 5 ст. 170 КПК України, на майно підозрюваного у вчиненні цього злочину повинен бути накладений арешт.

Згідно зі ст. 171 КПК України, з клопотанням про арешт майна до слідчого судді має право звернутися прокурор, слідчий за погодженням з прокурором. У ньому повинно бути зазначено: 1) підстави і мету відповідно до положень ст. 170 КПК України та відповідне обґрунтування необхідності арешту майна; 2) перелік і види майна, що належить арештувати; 3) документи, які підтверджують право власності на майно, що належить арештувати або конкретні факти і докази, що свідчать про володіння, користування чи розпорядження підозрюваним таким майном.

До цього клопотання мають бути додані: витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого воно подається; оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими слідчий, прокурор обґрунтовує доводи клопотання (ч. 6 ст. 132, абз. 2 ч. 2 ст. 171 КПК України).

У ст. 171 КПК України не визначено, коли саме слідчий, прокурор має звернутися до слідчого судді з клопотанням про арешт майна, яке тимчасово не вилучалось. Очевидно, що це потрібно зробити тоді, коли виникне його обов'язок забезпечити можливу конфіскацію майна. Такий обов'язок виникає, коли особі здійснено повідомлення про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ст. 209 КК України.

При вирішенні питання про арешт майна слідчий суддя відповідно до ч. 2 ст. 173 КПК України повинен враховувати: правову підставу для арешту майна; наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою злочину, передбаченого ст. 209 КК України; розумність та співрозмірність обмеження права власності завданням кримінального провадження; наслідки арешту майна для підозрюваного.

У разі задоволення клопотання слідчий суддя має постановити ухвалу, в якій згідно з ч. 5 ст. 173 КПК України зазначає: перелік майна, на яке накладено арешт; підстави застосування арешту майна; перелік тимчасово вилученого майна, яке підлягає поверненню особі, у разі прийняття такого рішення; заборону, обмеження розпоряджатися або користуватися майном у разі її передбачення та вказівку на таке майно; порядок виконання ухвали із зазначенням способу інформування заінтересованих осіб.

У ч. 4 ст. 170 КПК України вказано, що у випадку, передбаченому п. 2 ч. 2 цієї статті, арешт накладається на майно підозрюваного за наявності достатніх підстав вважати, що воно підлягатиме спеціальній конфіскації у випадках, визначених КК України.

Спеціальна конфіскація застосовується у разі, якщо гроші, цінності та інше майно: одержані внаслідок вчинення злочину та/або є доходами від такого майна; призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення злочину, фінансування та/або матеріального забезпечення злочину або винагороди за його вчинення; були предметом злочину, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), а в разі, коли його не встановлено, переходять у власність держави; були підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення злочину, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), який не знав і не міг знати про їх незаконне використання (п.п. 1-4 ч. 1 ст. 96-2 КК України).

Зі змісту ч. 1 ст. 96-1 КК України випливає, що спеціальна конфіскація застосовується й у разі вчинення злочину, передбаченого ст. 209 цього Кодексу. Тому під час проведення досудового розслідування слідчий, за погодженням з прокурором, повинен звернутися до слідчого судді з клопотанням про арешт майна, що підлягає спеціальній конфіскації.

У кримінальному провадженні про легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, також може накладатися попередній арешт на майно або кошти на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах. До такого висновку можна дійти, аналізуючи ч. 5 ст. 216, абз. 1 ч. 9 ст. 170 КПК України.

Відповідно до ч. 5 ст. 216 КПК України, детективи Національного антикорупційного бюро України здійснюють досудове розслідування злочину, передбаченого 209 КК України, якщо наявна хоча б одна із таких умов:

1) злочин вчинено: Президентом України, повноваження якого припинено, народним депутатом України, Прем'єр-міністром України, членом Кабінету Міністрів України, першим заступником та заступником міністра, членом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Головою Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Головою Фонду державного майна України, його першим заступником та заступником, членом Центральної виборчої комісії, Головою Національного банку України, його першим заступником та заступником, членом Ради Національного банку України, Секретарем Ради національної безпеки і оборони України, його першим заступником та заступником, Постійним Представником Президента України в Автономній Республіці Крим, його першим заступником та заступником, радником та помічником Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України; державним службовцем, посада якого належить до категорії «А»; депутатом Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатом обласної ради, міської ради міст Києва та Севастополя, посадовою особою місцевого самоврядування, посаду якого віднесено до першої та другої категорії посад; суддею, суддею Конституційного Суду України, присяжним (під час виконання ним обов'язків у суді), Головою, заступником Голови, членом, інспектором Вищої ради правосуддя, Головою, заступником Голови, членом, інспектором Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; прокурорами органів прокуратури,

зазначеними у п.п. 1-4, 5-11 ч. 1 ст. 15 Закону України «Про прокуратуру»; особою вищого начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, органів та підрозділів цивільного захисту, вищого складу Національної поліції, посадовою особою митної служби, якій присвоєно спеціальне звання державного радника податкової та митної справи III рангу і вище, посадовою особою органів державної податкової служби, якій присвоєно спеціальне звання державного радника податкової та митної справи III рангу і вище; військовослужбовцем вищого офіцерського складу Збройних Сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту, Національної гвардії України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України; керівником суб'єкта великого підприємства, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків; 2) розмір предмета злочину або завданої ним шкоди в п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на час вчинення злочину (якщо злочин вчинено службовою особою державного органу, правоохоронного органу, військового формування, органу місцевого самоврядування, суб'єкта господарювання, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків).

У абз. 1 ч. 9 ст. 170 КПК України зазначено, що у невідкладних випадках і виключно з метою збереження речових доказів або забезпечення можливої конфіскації чи спеціальної конфіскації майна у кримінальному провадженні щодо тяжкого чи особливо тяжкого злочину за рішенням Директора Національного антикорупційного бюро України (або його заступника), погодженого прокурором, може бути накладено попередній арешт на майно або кошти на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах. Такі заходи застосовуються строком до 48 годин. Невідкладно після прийняття такого рішення, але не пізніше ніж протягом 24 годин, прокурор звертається до слідчого судді із клопотанням про арешт майна.

Злочин, що передбачений ч. 1 ст. 209 КК України є тяжким, а ч.ч. 2, 3 цієї статті – особливо тяжким. Саме під час досудового розслідування цього злочину Директор Національного антикорупційного бюро України (або його заступник) уповноважений прийняти рішення, за погодженням з прокурором, про накладення попереднього арешту на майно або кошти на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах.

ПРАВО ЗАСУДЖЕНИХ НА ОСОБИСТУ БЕЗПЕКУ. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Таран Ляля Костянтинівна

студентка 6 групи 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Події останніх років в установах виконання покарань України, наявна чимала кількість звернень з пропозиціями, заявами та скаргами, які надходять до адміністрації органів і установ виконання покарань, вищестоящих їх органів, до Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, Європейського суду з прав людини та фактів, оприлюднених у засобах масової інформації щодо насильства, приниження людської честі та гідності, корупційних злочинів в установах та органах виконання покарання, свідчення порушень прав, свобод і законних інтересів засуджених, дозволяють зробити висновок, що рівень забезпечення правової захищеності та гарантії особистої безпеки засуджених потребує суттєвого контролю з боку державних і недержавних інституцій.

У чинному кримінально-виконавчому законодавстві України права, законні інтереси засуджених на правову захищеність та особисту безпеку закріплюється шляхом:

— встановлення у нормативно-правових актах правового статусу засуджених;

— нормативне закріплення прав, законних інтересів і обов'язків засуджених.

— регламентація права засуджених на особисту безпеку.

Основною перевагою чинного Кримінально Виконавчого Кодексу України(далі КВК України) є наявність у ньому широкого спектру норм, які на рівні закону закріплюють конкретні права і обов'язки засуджених.

Право засуджених на особисту безпеку займає особливе місце в системі прав, законних інтересів та свобод цієї категорії громадян та іноземців, осіб без громадянства. Більшість міжнародних правових актів (Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Декларація про захист від катувань та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поведження і покарань, Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарань, Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод, Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поведженню і покаранню, Мінімальні стандарти поведження з в'язнями, Європейські в'язничні правила, Звід принципів захисту всіх осіб, затриманих чи

ув'язнених у будь-якій формі та інші), визначаючи основні права, законні інтереси та свободи людини, вказують на необхідність забезпечення безпеки засуджених в умовах позбавлення волі, закріплюють основні права, законні інтереси та свободи особи, які позитивно впливають на її безпеку.

Право засуджених на особисту безпеку визначається Конституцією України, законами України, а також КВК України, виходячи із порядку і умов виконання та відбування конкретного виду покарання. Отже, обмеження засуджених у правах та обов'язках можуть бути встановлені:

- міжнародно-правовими актами;
- безпосередньо законами України;
- КВК України - в залежності від виду призначеного покарання;
- вироком суду.

Стаття 27 Конституції України (далі КУ) проголошує невід'ємне право на життя: «Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань».

Крім того частина 1 стаття 28 КУ регламентує право кожної особи на повагу його гідності: «Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню».

Стаття 29 КУ проголошує право особи на особисту недоторканість, яке за своєю суттю, є гарантією того, що особа повинна бути захищена від будь-якого незаконного обмеження чи втручання, яке не має підстав, встановлених чинним законодавством України.

Кримінально-виконавче право, як зазначає Романов М.В., що його правовідносини складаються у площині обмеження права на особисту недоторканість, все ж таки передбачає можливість захисту особи. Йдеться про право на особисту безпеку засудженого[1, с. 170].

Стаття 10 КВК України визначає, що засуджені мають право на особисту безпеку, сутність цього права полягає в тому, що у разі виникнення небезпеки життю і здоров'ю засуджених, які відбувають покарання у виді арешту, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або позбавлення волі, вони мають право звернутися із заявою до будь-якої посадової особи органу чи установи виконання покарань з проханням про забезпечення особистої безпеки. В таких випадках відповідна посадова особа зобов'язана вжити невідкладних заходів щодо забезпечення особистої безпеки засудженого.

З точки зору Романова М.В., це положення ґрунтується на принципах кримінально-виконавчого законодавства поваги до прав і свобод людини і взаємної відповідальності держави і засудженого.

Держава, беручи на себе функцію примусу і покарання осіб, визнаних винними у вчиненні кримінального правопорушення, зобов'язується здійснювати такий примус відповідально, безпечно і з повагою до прав особи. Тобто йдеться про формат діяльності спеціально уповноважених органів держави, орієнтований на створення дійсно безпечних умов відбування покарання. Причому безпечність повинна бути багатовекторною. Вона повинна забезпечувати безпеку засудженого як обмеженої в правах особи, безпеку персоналу органів і установ виконання покарань як осіб, що піддаються підвищеному ризику агресивних проявів з боку окремих засуджених та ризику доволі суттєвої професійної деформації. Крім того, забезпечення безпеки має вектор захисту суспільства від суспільно небезпечних засуджених[1, с. 170].

У зв'язку з тим, що засуджені повністю чи частково ізольовані від суспільства і знаходяться під охороною та наглядом відповідальних за це працівників органів та установ кримінально-виконавчої системи, не мають можливості самостійно забезпечити свою особисту безпеку (при арешті, триманні в дисциплінарному батальйоні, позбавленні волі) чи ці можливості досить звуженні (при обмеженні волі), тому на законодавчому рівні закріплене їх суб'єктивне право на особисту безпеку, яке гарантується посадовими особами цих органів.

Небезпека життю і здоров'ю засуджених може виникнути у зв'язку з різною сукупністю умов, обставин та факторів, що створюють можливу (передбачену для населення шкоду, яка може бути здійснена лише при певних обставинах) чи явну (реальне спричинення шкоди) цю небезпеку.

Причини виникнення небезпеки засуджених може бути досить багато, у зв'язку з характером та особливостями відносин, що складаються в середині установ відбування покарань (особиста неприязнь як з боку засуджених, так і з боку працівників установ виконання покарань, конфлікт, вимоги сплати боргу, внаслідок програшу в азартні ігри, суперечності, пов'язані з кримінологічним минулим тощо, боргу за надання певних послуг, ієрархічні конфлікти в серед засуджених), але їх характер, обставини чи фактори, що спричинили будь-яку небезпеку для життя чи здоров'я особи, для реалізації нею права на особисту безпеку значення не мають, головним є факт виникнення загроза особистій безпеці засудженого.

До законодавчого закріплення права на особисту безпеку засуджених, вони часто самостійно вирішували конфлікти та загрозові ситуації, що виникали, що в подальшому мало результатом різні ексцеси, злочини, включаючи вбивства та нанесення різного ступеню тілесних ушкоджень, втечі, бунти та інші правопорушення.

Крім того загроза особистої безпеки засудженому може носити різноманітний характер : загроза вбивством, спричинення тілесних

пошкодженнь, побиття, здійснення насильницького акту задоволення статевої пристрасті неприродним шляхом, систематичного знуцання над засудженим, катування чи нелюдське або таке, що принижує честь та гідність, поводження і покарання, тощо.

Юридичною та фактичною підставою для застосування заходів особистої безпеки засудженого є реальний факт виникнення загрози його особистій безпеці.

Під погрозою, як наголошує Джужа О.М., в кримінальному праві розуміють висловлений чи виражений іншим способом намір скоїти злочин проти іншої людини. При цьому погроза може бути доведена до відома засудженого будь-яким способом : особисто чи через інших осіб, усно, письмово, за допомогою жестів, демонстрації зброї чи інших знарядь насилля тощо. Поряд зі злочинними зазіханнями на особистість засудженого, джерелами загроз особистої безпеки можуть бути також інші неправомірні дії як з боку інших засуджених, так і персоналу чи інших осіб[2].

Після підтвердження факту наявної небезпеки життю і здоров'ю засуджених, які відбувають покарання у виді арешту, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або позбавлення волі, адміністрація установи виконання покарань вживає заходів до переведення засудженого в безпечне місце, а також інших заходів (профілактичного, виховного, психологічного чи іншого характеру з метою недопущення загрози здійснення злочину чи іншого правопорушення проти особистості засудженого) до усунення небезпеки вирішує питання про місце подальшого відбування ним покарання.

Роз'яснення поняття «безпечне місце» в чинному КВК України відсутнє, з аналізу наукової літератури можна навести наступне визначення, що це спеціально обладнані для усунення небезпеки життю та здоров'я засуджених приміщення, камери штрафних ізоляторів, карцерів тощо.

Варто зазначити, що переведення засудженого в таке приміщення у зв'язку з наявними обставинам не вважається заходом стягнення, проти такого засудженого ніяких правових обмежень не передбачено, тобто він користується всіма правами, які йому належать, зокрема, правом на побачення, на придбання продуктів харчування і предметів першої необхідності, одержання посилок чи передач, проведення телефонних розмов тощо.

Юридичною та фактичною підставою для припинення перебування засудженого в безпечному місці зникнення чи ліквідація загрози його особистої безпеки.

Отже, безпека засуджених і персоналу колонії, стабільна робота установ та органів виконання покарань є одним з основних завдань, яке

повинно вирішуватися під час виконання та відбування покарання. Право засуджених на особисту безпеку необхідно розглядати, як врегульовану чинним законодавством України діяльність органів і установ виконання покарань щодо здійснення організаційно-управлінських, матеріально-технічних, силових та інших заходів, спрямованих на захист життя, здоров'я та особистого майна засуджених від протиправних посягань, створення належних для них умов відбування покарання і досягнення мети покарання.

Література:

1. Романов М. В. Право засудженого на особисту безпеку [Електронний ресурс] / Романов М. В. // Юридичний науковий електронний журнал : електрон. наук. вид. – 2014. – № 6. – С. 169–172. – Режим доступу: http://lsej.org.ua/6_2014/46.pdf.
2. Кримінально-виконавче право України: Підручник / За заг. ред. професора О.М. Джужи. – К.: Атіка, 2009.

ДО ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ З ПРОСТИТУЦІЄЮ ЯК НЕГАТИВНИМ ЯВИЩЕМ

Таран Ляля Костянтинівна

студентка 6 групи 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Провівши певні дослідження проституції, маємо можливість виокремити основні причини виникнення та існування проституції як негативного явища :

а) соціально-економічні: соціальна та економічна нерівність населення у країні, низький та незадовільний рівень життя більшої частини населення і, зокрема, молоді. Крім того наявне, нерівномірне розшарування суспільства на класи, матеріальна незабезпеченість та матеріальна нестабільність більшості жінок, у зв'язку з цим матеріальна залежність жінок чи дівчат молодого віку від інших осіб, на забезпеченні яких вони перебувають (батьків, хлопців, чоловіків). Крім того, певна обмежена кількість допустимих способів отримання високого заробітку для молодих жінок і при цьому умови праці, які не відповідають умовам оплати праці, наявність «тіньової» економіки.

б) морально-етичні: низький моральний рівень значної частини суспільства, бездуховність, психологічна слабкість до певних обставин та умов життя, зниження цінності морально-етичних норм і різке падіння моралі;

в) фізіологічні: ряд медичних причин, коли людину «тягне» до заняття проституцією:

➤ психічні відхилення, травми, отримані особою ще в глибокому дитинстві, нездорова сімейна атмосфера, в якій росла і виховувалась дитина;

➤ потреба помсти чоловікам за раніше пережиті зради, зради, це також є різновидом психічних травм, але пережитим вже у дорослому стані;

➤ всі види сексуальних збочень і порушень сексуального потягу, зокрема, підвищена потреба до занять сексом[4].

О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда та інші науковці, що досліджували профілактику злочинів зазначили наступне, повії причинами, що спонукали їх до зайняття проституцією, називають: сімейні чвари та безладдя в стосунках, аморальну поведінку родичів, нещасливе одруження та пов'язану з цим психологічну несумісність; психологічну неврівноваженість та потребу вийти з емоційної кризи; потребу мати кошти для купівлі наркотичних речовин чи придбання алкогольних напоїв, удівство та труднощі самотнього життя, можливість поправити його у такий спосіб на краще[4].

Український фонд «Благополуччя дітей» виокремили наступні причини, що впливають на мотиви та причини зайняття проституцією, зокрема починаючи з впливу на дитину:

- Відсутність інвестицій держави взагалі та кожної окремої сім'ї зокрема у систему сімейних цінностей, безвідповідальність батьків щодо виховного процесу.

- Недостатня поінформованість суспільства щодо самої проблеми.

- Недостатність профілактичних заходів в суспільстві взагалі та навчальних закладах зокрема, не виважена політика мас-медіа у наданні інформації щодо залучення дітей до проституції, порноіндустрії та торгівлі у вигляді сенсацій та залякування.

- Недосконалість нормативно-правової бази, відсутність ефективної системи координації між всіма інститутами, задіяними до протистояння залученню дітей до проституції, порноіндустрії та торгівлі дітьми[8].

Отже, основні причини заняття проституцією:

- неблагополучні сім'ї; зокрема відсутність сім'ї;
- втрата провідної ролі родини у вихованні дитини
- пристрасть до алкоголю, наркотичним і токсичним речовинам, насильство у сім'ї і т. п.;

- сексуальні домагання у дитячому віці з боку дорослих членів сім'ї, сексуальна активність індивіда, який не має матеріальної та сімейної підтримки;

- бажання стати матеріально незалежними від сім'ї;

- недостатня поінформованість у підлітковому віці про статеві стосунки;

- безконтрольність і байдужість освітянських установ і органів місцевої адміністрації до позашкільних занять дітей, підлітків і молоді [соціолог].

- неготовність вчителів/вихователів/соціальних працівників обговорювати «гострі» питання на актуальній для дитини мові

- низький матеріальний статок багатьох родин, що спричиняє втягування до проституції та порнографії;

- недосконалість законодавчих ініціатив та законодавчої бази;

- формальне ставлення до проблеми з боку органів влади та правоохоронних органів.

Можна виокремити шляхи які приводять до зайняття проституцією:

1. Молоді дівчата, які не бажають займатись освітою, самовдосконалюватись, розвивати свої здібності та бути конкурентноспроможною на ринку праці задля високооплачуваної престижної роботи знаходять більш легкі шляхи:

- Їдуть за кордон в пошуках легкої, але більш дохідної роботи (няні, прибиральниці, фасувальники, різноробочі та інші роботи з надання послуг).

- Влаштовуються у різні модельні та шлюбні агентства, звісно це може бути й справжнє агентство, що має на меті здійснення відповідної діяльності, але поміж тим дівчатам може пропонуватись здійснення «різних додаткових послуг» за винагородження чи неофіційні преміальні, зазвичай ці послуги містять у собі інтимний характер.

2. Українські дівчата та жінки з сіл та містечок, де зазвичай бракує потрібної інформації (особливо в момент прийняття рішення про нове місце роботи), мешканці тих регіонів, де бракує роботи, під примусом на зайняття або шляхом залякування починають займатись проституцією.

На підтвердження даної думки ми маємо результати анонімного опитування, яке провели співробітники Благодійного фонду «Розвиток», вони опитали 100 дівчат у віці від 16 до 22 років, в процесі якого було висловлено кілька стійких думок:

- 100% дівчат чітко усвідомлюють, що таке проституція

- 98% дівчат проти проституції

- 2% дівчат відповіли, що вони «погоджуються легально займатися проституцією»

- 36% дівчат вважають, що «якщо раптом дівчина, виїжджаючи за кордон, стає повією, то вона з самого початку їде туди з цією метою»

- 7% дівчат відповіли так: «чому б і ні, адже ми живемо один раз і є маса прикладів, коли дівчата добре влаштовували своє життя»[7].

Наслідками зайняття проституцією є:

1. збільшення носіїв та поширення венеричних захворювань та ВІЛ -інфекції, СНІДу, у зв'язку з тим можуть представляти значну загрозу для багатьох членів суспільства, особливо молоді;

2. втрата здоров'я, не можуть бути повноцінними матерями і відповідно не можуть народжувати в остаточному підсумку повноцінних, здорових дітей;

3. створенні порнофільмів, які негативно впливають на виховання та психологічний стан дітей та підлітків;

4. поширення пияцтво, алкоголізм, наркоманія, токсикоманія;

5. «падіння» жінки та зневага її суспільством, вимушених торгувати собою;

6. аморальності в суспільстві;

7. проституція неминуче призводить до втрати справжніх природних, біологічних та психологічних людських якостей, деградації особистості і моральної патології;

8. проституція тісно пов'язана зі злочинним світом, проституція тісно пов'язана з такими злочинними діями, як крадіжки, розповсюдження порнографії і наркотиків, утримання будинків розпусти, звідництво, залучення до проституції неповнолітніх, хуліганство, зараження венеричними захворюваннями і СНІДом;

9. збільшення тенденції залучення неповнолітніх;

10. проституція є паразитичною формою, яка виражається передусім в ухиленні від праці, тобто формою, що створює своєрідний альтернативний спосіб життя, який не передбачає як основну норму трудовий процес.

В боротьбі з цим негативним явищем є декілька напрямків:

a) соціальної роботи і заборона і повне викоренення проституції за допомогою правових і адміністративних заходів;

b) обмеження поширення проституції;

c) боротьба з проституцією шляхом систематичного виховання і освіти;

d) виробити нові підходи щодо сексуального виховання підростаючого покоління;

e) проводити медичними працівниками чи представниками служб молоді профілактичну роботу з дітьми, батьками, молоддю;

f) потрібно запровадити курс в освітніх закладах «Сексуальна культура та здоров'я»;

g) формування єдиної комплексної системи забезпечення захисту моральних засад і утвердження здорового способу життя у сферах інформаційної діяльності, освіти та культури.

Проституція як негативне явище вимагає детального вивчення та вирішення, її поширення негативно впливає на суспільство та його життя. Варто й потрібно наголосити та визнати, що жінки, які змушені продавати власне тіло, потребують на допомогу суспільства, в тому числі психологів та соціальних працівників, оскільки вийти з нормальним психологічним станом з даного роду занять і повернутися до нормального способу життя доволі важко. Саме повернення до суспільно-корисного життя повій є одним із завдань працівників соціальної сфери. Крім того потрібні сучасні програми допомоги сім'ї, материнству, дитинству, відповідна законодавча база.

Основними напрямками державної політики у даній сфері є:

1) визначення правових засад соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю;

2) розроблення та реалізація загальнодержавних, регіональних програм соціальної підтримки сімей, дітей та молоді, соціального становлення молоді та інших програм стосовно сімей, дітей та молоді; організація та здійснення соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, надання їм соціальних послуг;

3) здійснення менеджменту в соціальній роботі з сім'ями, дітьми та молоддю;

4) забезпечення дотримання мінімальних соціальних стандартів здійснення соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю;

5) створення сприятливих умов для функціонування і зміцнення сім'ї; сприяння відповідальному ставленню батьків до створення умов, необхідних для всебічного розвитку та виховання дітей; розвиток різних форм сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

6) утвердження здорового способу життя в сімейному, дитячому та молодіжному середовищі; здійснення соціально-профілактичної роботи, реабілітаційних заходів щодо відновлення соціальних функцій, психологічного і фізичного стану дітей та молоді, які зазнали жорстокості та насильства, залучалися до найгірших форм дитячої праці, соціальна підтримка ВІЛ-інфікованих дітей, молоді та членів їхніх сімей; інтеграція в суспільство дітей та молоді з функціональними обмеженнями;

7) сприяння громадським організаціям, іншим об'єднанням громадян, фізичним особам у реалізації ними власних соціально значущих ініціатив і проектів у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю в порядку, визначеному законодавством;

8) розвиток та підтримка волонтерського руху у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю; здійснення кадрового, науково-методичного, фінансового, матеріально-технічного, інформаційного забезпечення соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю;

9) встановлення та зміцнення зв'язків з соціальними службами за кордоном, інтеграція в міжнародну систему соціальної роботи [1, с. 6].

Отже, ефективними шляхами боротьби є саме комплексні заходи щодо попередження втягнення неповнолітніх до проституції, здійснювані злагоджено у взаємодії органів освіти, охорони здоров'я, поліції, зокрема здійснення комплексу соціально-економічних, моральних, соціально-психологічних, правових заходів на подолання втягнення та займання в проституцію.

Література:

1. Бугера О. Роль засобів масової інформації як одного з чинників профілактики протиправної поведінки неповнолітніх / О. Бугера // Право України. – 2005. – № 4. – С. 94–95.
2. Варивода В. Адміністративно-правова протидія проституції: вирішення проблеми / В. Варивода, С. Константінов // Право України. – 2005. – № 7. – С. 61–64.
3. Васильченко Л. В. Кримінологічна характеристика проституції та її профілактика / Л. В. Васильченко // Безпека життєдіяльності. – 2006. – № 6. – С. 30–32.
4. Профілактика злочинів: підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда та ін.; За заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужи.- К.: Атіка, 2011 – 720 с. Електронний ресурс, режим доступу: [<http://pidruchniki.com/1698030349689/pravo/prostitutsiya#363>].
5. Надьон О. В. Проституція: соціальний аспект та кримінальний аналіз / О. В. Надьон // Право і безпека. – 2005. – № 4. – С. 92–98.
6. Соціологія девіантної поведінки: Навчальний посібник. - Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. - 244 с.
7. Електронний ресурс (Закарпатський інформаційно-діловий портал «Mukachevo.net»), режим доступу: [<http://www.mukachevo.net/ua/news/view/66358>].
8. Електронний ресурс (інформаційний портал Український фонд «Благополуччя дітей»)режим доступу: [<http://childfund.org.ua/irc/statistic/view/582/6>].

ОКРЕМІ ЕЛЕМЕНТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КИШЕНЬКОВИХ КРАДІЖОК

Шерстов Микита Юрійович

курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України

В останні роки в Україні часто проводяться масштабні міжнародні заходи за участю великої кількості іноземних громадян. На таких заходах непоодинокими стали випадки вчинення кишенькових крадіжок.

Раніше проблеми попередження, розкриття та розслідування кишенькових крадіжок досліджували у своїх публікаціях В. І. Бобир [1], А. І. Гуров [2], М. О. Єфіменко, С. В. Сухов, А. А. Тирських [3], Л. В. Кокорева [4], Ю. Д. Федоров [5].

Крадіжка є злочином проти власності особи і являє собою таємне викрадення чужого майна (ст. 185 КК України). Звідси випливає, що одним з найважливіших завдань працівників оперативних підрозділів та слідчих Національної поліції є швидке розкриття таких злочинів та встановлення причин і умов, що сприяють їх вчиненню.

Одним з елементів криміналістичної характеристики кишенькової крадіжки є *місце* вчинення протиправних дій. Основним і постійним місцем «роботи» кишенькових злодіїв залишається громадський транспорт, також великі торгові центри, ринки, інші місця масового скупчення людей.

Щодо *часу* вчинення, то більшість таких крадіжок здійснюється у так званий «час пік».

Кишенькові крадіжки за *способом* вчинення поділяють на три великі групи – прості, складні та із застосуванням допоміжних засобів. Простими вважаються ті крадіжки, які вчинені без розстібання (гудзиків, заціпок) сумки чи одягу. Вони застосовуються тоді, коли власник поклав гаманець до сумки зверху або до задньої кишені штанів.

Складні способи вчинення кишенькових крадіжок застосовуються тоді, коли потрібно одяг чи сумку розстібати (розрізати). Для полегшення подібної операції злодії, зазвичай, використовують одного або декількох напарників. При цьому кишенькові злодії, в якості допоміжних засобів часто використовують лезо, загострену монету, скальпель чи касету від одноразового станка для гоління.

В умовах сьогодення, коли вину кишенькового злодія довести в основному можна лише тоді, коли, в момент вчинення крадіжки він буде схоплений за руку (що не завжди вдається), варто вирішити питання про встановлення у громадському транспорті та місцях значного скупчення

камер відеоспостереження. Також слід розраховувати маршрути патрулювання таким чином, щоб полегшити процедуру звернення постраждалих громадян до правоохоронних органів.

Література:

1. Бобырь В. И. Предупреждение карманных краж органами внутренних дел: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Киев. 1991. 23 с.
2. Гуров А. И. Криминологическая характеристика карманных краж: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 1979. 24 с.
3. Єфименко М. О., Сухов С. В., Тирских А. А. Проблемы борьбы с карманными кражами: лекция. Москва: ВНИИ МВД России, 2010. 28 с.
4. Кокорева Л. В. Методика расследования карманных краж, совершенных в общественном транспорте: монография. Москва: Юрлитинформ, 2013. 208 с.
5. Федоров Ю. Д. Расследование карманных краж. Ташкент: Ташкент. ВШ МВД СРСР. 1978. 34 с.

Науковий керівник: Старушкевич Анатолій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансових розслідувань Національного університету державної фіскальної служби України

**ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ТАЄМНИЦІ СПОВІДІ В ПРИВАТНОМУ
ПРАВІ**

Боровський Денис Анатолійович

здобувач, Національна академія Служби безпеки України

Становлення інституту таємниць у приватному праві в Україні має віковічну історію, де з глибини віків до сьогодення дійшло чимало історичних фактів, що мають підтвердження в документах та літописах. Це дає нам можливість прослідкувати через призму віків за історією формування права, правових звичаїв та становлення сучасної правової системи в сфері приватноправових таємниць. Окрім відомих нам історичних фактів, існує також і величезна кількість «білих плям», прогалин або суперечностей, що не знайшли підтвердженнь в документах або археологічних знахідках. Ми можемо уявити, нехай і теоретично, що приватноправові таємниці вже існували за часів Скіфського царства, але маємо підтвердження їх існування в більш пізніх періодах історичного розвитку інституту приватного права. Можливо, саме це створює проблеми в історичних дослідженнях деяких видів таємниць. Невелика кількість історичних та науково-теоретичних досліджень приватноправових таємниць призводить до неврегульованості правового статусу та відсутності правового регулювання певних аспектів таємниць приватноправового характеру.

Для того, щоб обґрунтувати ті чи інші позиції ми звертаємося до аналізу наукової літератури. Толочко П. у своїй праці «Київська Русь» детально описує хрещення Русі у 988 році, будівництво перших церков та запровадження єпископій в ряді удільних центрів. Так, у 988 році на Перуновому горбі було побудовано церкву святого Василя, в 989 – 996 роках – монументальну кам'яну Десятинну церкву. На її будівництво та утримання князь Володимир Святославович виділив десяту частину данини та оброків зі своїх доменіальних володінь [1, с. 381-383]. Це дозволяє зробити висновок, що до 18 сторіччя на території сучасної України існувала таємниця сповіді, правове регулювання якої не закріплено в історичних документах аж до появи «Духовного регламенту про право чина церковного і чернечного», що було складено Феофаном Прокоповичем у 1722 році [2]. В тому ж році за наказом царя Петра, який став першим, хто зважився порушити таємницю сповіді в боротьбі проти своїх ворогів, духівництву було поставлено обов'язок передавати владі всі

отримані на сповіді дані про навмисні лиходійства проти служби государеві та церкви.

Згодом, 2 травня того ж 1722 року вже Святіший Синод своїм указом вже роз'яснив священикам як варто виконувати царський указ: якщо хто-небудь при сповіді виголосить яке-небудь задумане ним злодійство, зраду чи бунт на государя чи проти держави, то про таку особу негайно треба повідомити владу [3].

Прослідкувавши за таємницею сповіді далі бачимо, що через три сторіччя, після Жовтневої революції 1917 року, більшовики хоч і проголосили свободу совісті, але скоріше мали на увазі під цим свободу антирелігійної пропаганди. В умовах тоталітарного режиму релігія розглядалась, як протипага до комуністичного вчення, його ідеологічним ворогом. Церква була поставлена під контроль в КДБ, дуже багато осіб, які мали духовний сан були завербованими агентами. Після відкриття відповідних архівів виявилось, що майже всі ієрархи Російської православної церкви були таємними агентами КДБ [4, с. 150]. Отже, за таких умов не могло йти мови про таємницю сповіді.

Прослідкувавши за історією найдавнішої приватноправової таємниці ми переносимося в сучасні реалії і бачимо, що, наприклад, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» не містить заборон на проведення оперативно-розшукових заходів у місці, де відбувається обряд каяття. Цілком можлива ситуація, коли у сповідальні перед великим постом буде встановлена апаратура для негласного зняття інформації та прослуховування. На превеликий жаль українському законодавцю ще не вистачило часу на врегулювання такої важливої таємниці, як таємниця сповіді. Заборона на її розголошення міститься тільки в церковних законах і відповідальність існує відповідно до релігійних правил. Священик несе обов'язок зберігати таємницю сповіді, за незбереження її він може бути покараний релігійним покаранням і аж до позбавлення сану. Міри відповідальності, що їх можна застосовувати до священнослужителя, будуть насамперед ґрунтуватися на правилах тієї чи іншої релігійної конфесії. В Українській Православній Церкві до духовних осіб застосовуються особливі покарання:

- позбавлення сану священика;
- заборона здійснювати священні обряди;
- позбавлення чернецтва;
- заборона брати участь у богослужінні;
- звільнення з посади і заборона займати церковно-адміністративні посади [5].

Завдання законодавчого регулювання виступає в забезпеченні таємниці сповіді державними заходами. Такими і є фіксація в різних

нормативних документах заборона на збір даних, надання імунітету від дачі показань в якості свідка.

Одночасно варто звернути увагу, що таємниця сповіді не проголошується як суб'єктивне право. Не існує нормативного акту, що закріпив би, що «кожний має право на таємницю сповіді». Залишається сподіватися, що найближчим часом цей вид таємниці буде забезпечено українським законодавцем на належному рівні.

Література:

1. П.Толочко Київська Русь. Київ, видавництво гуманітарної літератури «Абрис», 1996., 359 с.
2. Православная Энциклопедия. «Духовный регламент». URL: <http://www.pravenc.ru/text/180687.html>
3. С.Чорна Українська церква і московські міфи. Дзеркало тижня, 09.09.2017. URL: <http://www.golos.com.ua/article/293355>
4. Митрополит Калліст (УЕР)_Православна Церква. Дух і літера, 2009. URL: <https://books.google.com.ua/books>
5. Веремієнко О. Таємниця сповіді, Інформаційний портал Харківської правозахисної групи «Права людини в Україні». 2003. URL: <http://khp.org/index.php?id=1070548715>

Науковий керівник: Іванов Юрій Анатолійович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ

Боровський Денис Анатолійович
здобувач, Національна академія Служби безпеки України

В наш час в світі євроінтеграційного процесу все більшої актуальності набувають, не тільки через політичну ситуацію в країні, а й через призму суспільних процесів, бажання громадян отримати належну їм правову допомогу, закріплену Конституцією, тому і вимагають цього у адвокатів. На цьому місці постають сучасні невирішені проблеми, пов'язані із забезпеченням та захистом адвокатської таємниці.

Однією з таких проблем є дискусійне питання щодо випадків можливого розголошення адвокатської таємниці, у випадках, встановлених законодавством. Таким чином у частині 4 статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зазначено, що в разі пред'явлення вимог клієнтом до адвоката у зв'язку з адвокатською

діяльністю адвокат звільняється від обов'язку збереження адвокатської таємниці в межах, необхідних для захисту його прав та інтересів. В такому разі суд або орган, якій здійснює дисциплінарне провадження стосовно адвоката, інші органи або посадові особи, які розглядають вимоги клієнта до адвоката або яким стало відомо про пред'явлення таких вимог, зобов'язані вжити заходів щодо унеможливлення доступу сторонніх осіб до адвокатської таємниці та її розголошення [1].

Ще однією доволі важливою є проблема, яка відноситься до практики адвоката в кримінальних правопорушеннях. А точніше – це проблема конфіденційності зустрічі адвоката та клієнта, якщо останній є затриманим чи заарештованим. В таких випадках навряд може йти мова про збереження адвокатської таємниці в повному обсязі, адже вже стало відомо і про сам факт звернення і про його обставини, і навіть про суть такого звернення, враховуючи умови в яких адвокат зустрічається зі своїм клієнтом.

Право захисника мати конфіденційне побачення з підзахисним без обмеження їх кількості та тривалості є абсолютним. Таке право не може обмежуватися, побачення не може не надаватися. Однак у дійсності, тривалість побачення з обвинуваченим в СІЗО обмежується робочим часом працівників цієї установи. Крім того, відповідно до Правил тримання осіб, узятих під варту, і засуджених у слідчих ізоляторах, ув'язнений має право на побачення із захисником тільки у вільний від виконання слідчих дій час. У вихідні та світкові дні взагалі практично не можливо зустрітися у СІЗО з підзахисним [2].

В цілому процес побудови законодавства щодо захисту як адвокатської, так і багатьох інших таємниць у приватному праві не є остаточно завершеним, адже існують численні колізії та прогалини, невідповідності нормативно-правових актив.

Для вирішення проблем недостатньо тільки теоретичних розробок та аналізів, необхідним є і об'єднання досвіду практиків, які кожного дня зіштовхуються із перешкодами та проблемами, які пов'язані із недосконалістю теоретичної бази інституту таємниць в приватному праві.

Тільки поєднання цих двох елементів – теорії та практики – підтягне за собою вирішення нагальних проблем та вдосконалення сучасного інституту таємниці в приватному праві.

Література:

1. Забровський В.В. Гечка К.В. Проблеми правового захисту адвокатської таємниці та шляхи їх вдосконалення. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/3000/1/Zaborovskyi%2C>

2. Хабібулін В. Конфіденційність побачень адвоката з підзахисним.
URL: <https://blog.ubr.ua/pravo/konfdencinst-pobachen-advokata-z-pdzahisnim-2443>

Науковий керівник: Іванов Юрій Анатолійович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін

МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

*Павловський Станіслав Юрійович
студент Національної академії Служби безпеки України,
Інститут інформаційної безпеки*

В сучасному світі інформація стала тією рушійною силою, яка може як забезпечити процвітання в державах, так і дестабілізувати їх політичну ситуацію.

Досвід новітньої історії світу визначив очевидність: інформація може стати джерелом політичної та соціальної загроз.

Цим викликана необхідність державно-правового та громадського регулювання інформаційними потоками, зокрема, діяльністю засобів масової інформації. Саме з цього приводу президент України П. Порошенко провів зустріч з членами Національної Ради з питань телебачення та радіомовлення, де наголосив, що Нацрада має зайняти жорстку позицію у галузі інформаційної безпеки, оскільки проти України постала «надзвичайно добре розроблена пропагандистська машина». «Населення Донбасу потребує правдивої інформації про Україну», – підкреслив Президент [1, с.7].

Враховуючи зазначене вище, сьогодні як ніколи існує потреба у виробленні чіткого механізму протидії загрозам, що посягають на національні інтереси України в інформаційній сфері.

Як зазначає Р. Р. Марутян, найсуттєвішою загрозою національній безпеці України в інформаційній сфері є здійснення іноземними державами негативного інформаційно-психологічного впливу на суспільну свідомість громадян України та світову громадськість через проведення інформаційних акцій та кампаній, спеціальних інформаційних операцій. Це відбувається через систематичне поширення тенденційної, неповної або упередженої інформації про Україну та політичні процеси, що відбуваються на її теренах. Усе це впливає на зовнішню та внутрішню політику нашої держави, знижує її міжнародний імідж, має політичне та економічне підґрунтя. Метою таких інформаційних операцій є забезпечення власних національних інтересів інших держав [2].

Як протидія масштабним негативним інформаційно-психологічним впливам, операціям та війнам, важливими кроками з боку владних органів України мають бути:

- 1) інтеграція України до світового та регіонального європейського інформаційного простору;
- 2) інтеграція у міжнародні інформаційні та інформаційно-телекомунікаційні системи та організації;
- 3) створення власної національної моделі інформаційного простору та забезпечення розвитку інформаційного суспільства;
- 4) модернізації усієї системи інформаційної безпеки держави та формування й реалізація ефективної інформаційної політики;
- 5) удосконалення законодавства з питань інформаційної безпеки, узгодження національного законодавства з міжнародними стандартами та дієве правове регулювання інформаційних процесів;
- 6) розвиток національної інформаційної інфраструктури;
- 7) підвищення конкурентоспроможності вітчизняної інформаційної продукції та інформаційних послуг;
- 8) впровадження сучасних інформаційно-комунікативних технологій у процеси державного управління;

Варто зазначити, що з метою захисту національного інформаційного простору, створення ефективної системи забезпечення інформаційної безпеки, з боку української влади здійснюються певні заходи. Зокрема, 14 січня 2015 року Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову, згідно з якою створено Міністерство інформаційної політики України, пріоритетними завданнями якого є протидія інформаційній агресії з боку Російської федерації; розроблення ефективної стратегії інформаційної політики держави та Концепції інформаційної безпеки України; узгодженість та координація функціонування і діяльності органів державної влади і інформаційній сфері [3].

З метою протидії негативним впливам інформаційної пропаганди та інформаційних війн, задля нейтралізації та упередження реальних та потенційних загроз в інформаційному просторі України, Рада національної безпеки і оборони України ухвалила рішення «Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України». У документі зазначено, що РНБО, враховуючи необхідність вдосконалення нормативно-правового забезпечення та запобігання й нейтралізації потенційних і реальних загроз національній безпеці в інформаційній сфері, вирішила: розробити і внести на розгляд Верховної Ради України законопроекти про внесення змін до деяких законів України щодо протидії інформаційній агресії іноземних держав, передбачивши, зокрема, визначення механізму протидії негативному інформаційно-психологічному впливу, зокрема

заборону ретрансляції телевізійних каналів; посилити контроль за додержанням законодавства з питань інформаційно-психологічної та кібернетичної безпеки; ужити заходів щодо забезпечення поширення у світі об'єктивних відомостей про суспільно-політичну ситуацію в Україні, зокрема, через створення відповідного медіахолдингу для підготовки якісного конкурентоздатного інформаційного продукту; розробити порядок аналізу інформаційних матеріалів іноземних ЗМІ, що мають представництва в Україні, з метою впровадження дієвого механізму акредитації журналістів; ужити заходів до активізації міжнародного співробітництва з питань протидії негативним інформаційно-психологічним впливам та кібернетичній злочинності [3].

Інституціональний механізм протидії загрозам інформаційної безпеки – це ієрархічна сукупність органів різних гілок влади та різних рівнів, які в межах своєї компетенції вирішують конкретні завдання з формування та реалізації політики інформаційної безпеки.

Таким чином, для захисту національних інтересів та національної безпеки в інформаційній сфері має створюватись і існувати чіткий механізм протидії таким загрозам. Насамперед, має бути прийнято відповідні нормативно-правові акти, які б чітко врегульовували дане питання. Крім того, всі органи державної влади при виконанні покладених на них функцій мають беззаперечно здійснювати всі можливі заходи для забезпечення інформаційної безпеки нашої держави.

На нашу думку, необхідно створити Національну програму інформаційної безпеки, куди має входить:

- освітня діяльність, що полягає в створенні навчальних курсів при школах та вищих навчальних закладів, де б навчали правам та обов'язкам громадян в інформаційній сфері;
- створення державного органу контрпропаганди для спеціальних операцій у сфері інформації;
- поширення інформації про Україну за кордоном, шляхом створення відповідних телевізійних каналів;
- а також введення адміністративної відповідальності за користування російськими інтернет ресурсами.

Література:

1. Нашинець-Наумова А. Ю. Інформаційна безпека: питання правового регулювання: монографія / А. Ю. Нашинець-Наумова // . – Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 168 с.
2. Марутян Р. Р. Рекомендації щодо вдосконалення політики забезпечення інформаційної безпеки України / Р. Р. Марутян // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dsaua.org/index>.

3. Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України» від 28 квітня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon5.rada.gov.ua/laws/show/n0004525-14>.

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Павловський Станіслав Юрійович
студент Національної академії Служби безпеки України, Інститут
інформаційної безпеки

Відповідно до статті 1 Закону України «Про Службу безпеки України», Служба безпеки України - державний правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України [1].

Державну безпеку потрібно розглядати як стан захищеності, при якому державні органи та інші організації різних форм власності, стало функціонують. Інформаційна безпека є складовою державної безпеки, тому виходячи з визначення наведеного в Законі, можемо зробити висновок, що Служба безпеки України забезпечує інформаційну безпеку держави.

Відповідно до Закону України «Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України» для забезпечення виконання покладених на Службу безпеки України завдань у Центральному управлінні Служби безпеки України та підпорядкованих йому органах відповідно до закону створюються і діють функціональний підрозділ контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки [2].

Згідно з пояснювальною запискою, цим законопроектом пропонується, на розгляд Верховної Ради, створити «підрозділ контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки, що у свою чергу має сприяти концентрації сил та засобів, оптимізації управлінської діяльності у вирішенні завдань із захисту законних інтересів держави і прав громадян в інформаційній сфері від розвідувально-підривної діяльності іноземних спецслужб, протиправних посягань організацій, груп та осіб.»

У відповідності до статті 10 Закону України «Про Службу безпеки України» - Центральне управління Служби безпеки України відповідає за стан державної безпеки, координує і контролює діяльність інших органів Служби безпеки України. До його складу входять апарат Голови Служби безпеки України та функціональні підрозділи: контррозвідки, військової

контррозвідки, контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки, захисту національної державності, боротьби з корупцією і організованою злочинною діяльністю, інформаційно-аналітичний, оперативно-технічний, оперативного документування, слідчий, зв'язку, по роботі з особовим складом, адміністративно-господарський, фінансовий, військово-медичний та інші згідно з організаційною структурою Служби безпеки України [1].

Тож до органів Служби безпеки України які забезпечують інформаційну безпеку держави можна віднести: Центральне управління Служби безпеки України, підрозділ контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки. Ці органи безпосередньо здійснюють захист та забезпечення інформаційної безпеки України.

Також до органів, призначенням яких є забезпечення інформаційної безпеки потрібно віднести: підрозділ контррозвідки, військової контррозвідки, інформаційно-аналітичний підрозділ, оперативно технічний.

Також потрібно зауважити, що функції які були покладені на органи Служби безпеки у сфері забезпечення інформаційної безпеки були передані новоствореному органу Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України. Вказаний орган не є підрозділом Служби безпеки України, він є правонаступником ліквідованого Департаменту спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки України, та виконує функції суміжні з повноваженнями органів Служби безпеки України в інформаційній сфері.

Тому при створенні нормативно-правової бази для регламентації повноважень підрозділу контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки був створений висновок Головного науково-експертного управління. У вказаному висновку містились зауваження, щодо недостатнього визначення повноважень підрозділу, а саме зі змісту законопроекту неможливо чітко визначити види правопорушень, для протидії яким створюється вказаний підрозділ, права і обов'язки співробітників Служби безпеки України, що мають протидіяти цим правопорушенням, а також ряд інших питань.

На наш погляд, така законодавча невизначеність щодо сфери діяльності підрозділу Служби безпеки України, який пропонується створити, не повною мірою узгоджується з вимогами частини другої статті 19 Конституції України, відповідно до якої органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [3].

На підставі викладеного вважаємо, що законопроект потребує чіткого законодавчого визначення загроз у сфері інформаційній безпеки, для протидії яким створюється новий підрозділ Служби безпеки України, та у зв'язку з цим уточнення переліку завдань, прав та обов'язків Служби безпеки України шляхом внесення змін до законів України «Про основи національної безпеки України» (щодо уточнення загроз національній безпеці в інформаційній сфері, яким має протидіяти новий підрозділ) та «Про Службу безпеки України» (до статей 2, 24, 25 – щодо доповнення завдань, обов'язків та прав Служби безпеки України у сфері забезпечення інформаційної безпеки) [1].

Підсумовуючи викладене вище, можемо сказати, на теперішній час існує колізія у розмежуванні повноважень підрозділу контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки та Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації. Законодавець створив підрозділ органу Служби безпеки України, функції якого притаманні іншому органу забезпечення безпеки інформації. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації створена на виконання прийнятого 23 лютого 2006 року Закону України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» на базі ліквідованого Департаменту спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки України. Тобто Державна служба спеціального зв'язку сформована з ліквідованого органу Служби безпеки України.

На нашу думку це прямо суперечить принципу поділу державної влади, що закріплений в статті 6 Конституції України. Головним принципом поділу влади є розподіл функцій і повноважень (компетенцій) між державними органами відповідно до вимог поділу праці [1]. Тож виникає нагальне питання у вирішенні поставленої проблеми, яка полягає у однакових повноваженнях цих двох державних органів. Шляхом для вирішення цього питання, на нашу думку, є прийняття окремого нормативно-правового акту, який чітко розмежовував би повноваження підрозділу контррозвідувального захисту національних інтересів у сфері інформаційної безпеки та Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України. Кардинальним шляхом вирішення даного питання є ліквідація одного органу та передача іншому всіх повноважень щодо захисту національних інтересів в інформаційній сфері, але такий підхід є малообґрунтованим в час «інформаційної війни», однією із учасниць якої є наша держава.

Література:

1. Закон України «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 за ред. Від 28.12.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>
2. Закон України «Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України» від 20.10.2005 № 3014-IV за ред. від 26.04.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show>
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР за ред. Від 30.09.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

Панченко Ірина Миколаївна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри економіки та морського права Херсонської державної морської академії

Кожен товар чи послуга, що існує на світовому ринку, включають в себе елемент інтелектуальної власності й відповідні права. Не є секретом, що результати інтелектуальної діяльності, якими ми щодня користуємося і без яких у ХХІ столітті важко уявити своє життя, приносять чималі статки своїм винахідникам.

У розвинутих країнах вже давно збагнули, що ще зі шкільних років дитина має зрозуміти, що результати інтелектуальної власності – це джерело заробітку. На превеликий жаль українські реалії зовсім інші. Зокрема, у школах та вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ) у молоді як правило відсутній такий предмет, як «Право інтелектуальної власності». У ВНЗ якщо така дисципліна і викладається, то виключно в рамках підготовки магістрів, а сам курс є невеликим за обсягом. Якщо ж казати про студентів, які вирішили зупинитися на здобутті освітнього ступеню бакалавр, то скоріше за все, хоч якесь, навіть базове уявлення про право інтелектуальної власності у таких учнів взагалі буде відсутнім. На нашу думку побідна практика є докорінно неправильною.

На наш погляд, навчальна дисципліна «Право інтелектуальної власності» має стати обов'язковою до вивчення абсолютно в усіх ВНЗ. Студентам ще з першого курсу мають пояснюватися базові принципи зі створення, набуття, охорони та захисту права інтелектуальної власності, а головне, молодь має бути обізнаною у питаннях комерціалізації результатів своєї інтелектуальної діяльності. Бачення особою економічного потенціалу в результатах своєї інтелектуальної діяльності

стає можливим виключно за умови впровадження в навчальний процес дисциплін, що будуть надавати студентам необхідні знання, зокрема, з інтелектуальної власності.

Минулого року за сприяння Всесвітньої організації інтелектуальної власності в Україні обговорювалось питання щодо впровадження Типового положення про політику в сфері інтелектуальної власності для університетів та науково-дослідних установ (далі – Положення).

Дане Положення стосується питань права власності, охорони і комерційного використання інтелектуальної власності, яка створювалася дослідниками під час виконання своїх службових обов'язків або здійснення діяльності в університеті. У документі викладаються встановлені навчальним закладом правила співпраці з промисловими та комерційними організаціями і визначаються принципи розподілу економічної вигоди, отриманої в результаті комерціалізації інтелектуальної власності.

Провідні ВНЗ світу (Оксфордський університет, Кембриджський університет, університет Глазго, Королівський коледж у Лондоні тощо) вже давно успішно користуються Типовими положеннями в сфері інтелектуальної діяльності. До прикладу серед українських вишів автором не було знайдено жодного, який би користувався даним Положенням.

В контексті даного питання, у якості позитивного кроку, можна назвати формування Кабінетом міністрів України Ради з питань інтелектуальної власності. Відповідну постанову ухвалено на засіданні уряду 7 лютого 2018 року.

Даний орган буде діяти як тимчасовий консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів України та здійснюватиме координацію процесів щодо функціонування і розвитку системи правової охорони інтелектуальної власності та визначатиме в цілому державну політику у сфері інтелектуальної власності в Україні. Враховуючи той факт, що до складу ради ввійдуть заступник Міністра освіти і науки та віце-президент громадської організації «Спілка ректорів вищих навчальних закладів України», можна сподіватися, що питання недостатньої уваги до вивчення дисциплін з права інтелектуальної власності у ВНЗ все ж будуть підняті та вирішені.

Підсумовуючи усе сказане можна дійти висновку, що освіта в сфері інтелектуальної власності вимагає до себе особливої уваги. Студентам ще з перших курсів мають надаватися базові уявлення про право інтелектуальної власності, а головне, пояснюватися основні принципи комерціалізації результатів своєї інтелектуальної діяльності. Не дивлячись на те, що в Україні обговорювалось питання щодо впровадження Типового положення про політику в сфері інтелектуальної власності для університетів та науково-дослідних установ, на сьогоднішній день дане

Положення все ще не застосовується в українських ВНЗ. На противагу вітчизняному досвіту, провідні ВНЗ світу вже давно успішно користуються Типовими положеннями в сфері інтелектуальної діяльності. Враховуючи, що інтелектуальна власність є важливим механізмом поширення створюваних навчальними закладами знань для використання в різних галузях економіки та виступає основоположним рушієм економічного розвитку держави, дисципліна «Право інтелектуальної власності» має стати обов'язковою для вивчення абсолютно в усіх ВНЗ.

**ПРАВА ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД -
ДЖЕРЕЛО МІСЬКОГО ПРАВА УКРАЇНИ XVIII СТОЛІТТЯ**

Вовк Олександр Йосипович

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри історії права та держави Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м.Київ

Заплановане проведення реформи місцевого самоврядування супроводжується постійним виникненням нових об'єктивних проблем, які доцільно розв'язувати на основі глибокого знання законодавчої спадщини, що безперервно збагачувалася на всіх етапах формування правової системи України. До складових цієї спадщини безперечно відноситься таке правове явище як звід законів «Права за якими судиться малоросійський народ» 1743 р., що займає специфічне місце серед історико-правових джерел українського міського права періоду Гетьманщини др. пол. XVII – XVIII століть.

Міське право за гетьмансько-козацької доби представляло собою сукупність норм, якою регулювалися суспільні відносини між різними верствами міського населення з питань функціонування системи самоврядування. Автор роботи в принципі погоджується з точкою зору науковців, що поняття «міське право» в даний досліджуваний період застосовувалося принаймні у трьох значеннях: природне право громади на самоврядування, основою якого є свобода громадян, право на самоврядування, з власним судочинством, право участі в управлінні торговельними і ремісничими об'єднаннями, право на фортифікаційні споруди, а також право на прийняття власних статутів; право як сукупність актів органів міського самоврядування, звичаєве право, яке сформувалося в умовах міста; право на здобуття міського громадянства, тобто правовий зв'язок між міщанами та міською громадою [1, 104]. Міське право Гетьманщини як комплексне можна вважати підгалуззю козацького державного права, яке включало норми судово-адміністративного, фінансового, військового, земельного, торгового та інших інститутів права.

Автор роботи притримується наукової концепції багатоаспектності поняття «джерело права», що воно не є сталим, а враховує зміни, які відбуваються одночасно з розвитком суспільних відносин [2, с. 62]. В даній роботі автор розглядає «Права за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. (*від авт.*, надалі як варіант «Права») як історичне документальне джерело, що є носієм інформації правового характеру, яка

виникла в процесі розвитку міського самоврядування періоду Гетьманської України. Значення нормативних актів для істориків права полягає в тому, що саме вони становлять основу всіх правових норм [3, с. 358]. В такому сенсі це актове джерело цінне тим, що воно відображає історичну дійсність в юридичних нормах, аналіз яких дає можливість робити висновок про політичний та економічний стан українського суспільства, розвиток соціальних процесів, культури, моралі, приватних відносин взагалі та міського самоврядування й судочинства в тогочасних українських містах зокрема.

Загальновідомо, що даний збірник нормативних актів був підготовлений в процесі урядової кодифікації українського права протягом 1728-1743 років під офіційною назвою «Права по котрым судится малороссійській народъ высочайшимъ всепресветлейшія державнейшія великія государыни імператрици Елисаветъ Петровны самодержици всероссійскія ея імператорского священнейшаго величества повеленіємъ из трех книгъ, а именно Статута Литовского, Зерцала Сацонского и приложенных при томъ другихъ правъ, також де из книги Порядокъ по переводе из польского латинского языков на россійській діалектъ в едину книгу сведенныя в Глухове лета от ржства Христова 1743.» [4, с. 4] на тогочасній канцелярській мові. До складу кодифікаційної комісії протягом 15 років у різні часи входило 70 осіб серед яких були представники від міст: київський лавник Яків Величковський, писар ніжинського магістрату Григорій Кониський (Конецький), київський бургомістр Нечай, чернігівський бургомістр Степан Россовський, київський бургомістр (згодом райця) Федір Силич, київський бургомістр (регент ратуші, регент магістрату) Олександр Філевич [4, с. XLIX], які очевидно в силу своєї ерудиції та професійної практики займалися упорядкуванням й вдосконаленням норм міського права та приведенням їх у новому зводі до певної внутрішньої узгодженості.

Норми права, які стосувалися правового становища міських мешканців (міщан), їх відповідальності за порушення договорів та за скоєння злочинів як і всіх інших громадян, були розміщені у всіх 30 главах «Прав за якими судиться малоросійський народ». Але найбільший інтерес для дослідження міського права представляє собою Глава 26 «О магистрате или уряде гродскомъ упривиліюванихъ и другихъ меншихъ городовъ, о судахъ градськихъ и о другихъ должностяхъ» [4, с. 452]. За своєю структурою вказана глава складається з шести артикулів, поділених на окремі за нумерацією тридцять чотири пункти, що вміщували в собі наступні основні положення: про вибори до магістрату та його склад у містах з привілейним правом самоврядування; про вибори урядників до ратуші та її склад в непривілейних містах; про допоміжний склад

урядників у магістратах та ратушах; про склад магістратського («градського») суду та про організацію судочинства; про судові книги; про апеляції; про скарги на в'їтів та інших урядників; відповідальність за порушення імунітету войта та інших міських урядників; відповідальність за порушення порядку в судовому засіданні; права й обов'язки войта та інших магістратських урядників в міському самоврядуванні; про дотримання стандартних вимірів ваги та довжини; про встановлення ціни на хліб; про організацію міських розваг; про належний порядок в шинках; про міські прибутки та витрати; про контроль над міськими цехами; про господарський порядок в містах містами (утримання в належному стані мостів, вулиць, дворів тощо); про протипожежну безпеку. Автор погоджується з твердженням М. Василенка, що в дечому норми «Прав», йдуть далі життя, тому щоб встановити правдивий стан речей треба обов'язково їх перевіряти архівним матеріалом [5, с. 373].

Вочевидь, що укладачами «Прав» стосовно порядку організації міського самоврядування насамперед був запозичений досвід Києва та Чернігова, бо саме з цих стародавніх українських міст запрошувалися до кодифікаційної комісії професійні урядники, які мали навички проведення виборів в магістрати та ратуші. Насамперед встановлювалося особливі вимоги до осіб, що обиралися на головні посади міста, а саме: походити зі знатних міщан; постійно проживати у місті; мати такі моральні якості як совісність, розсудливість, добронравність; мали освіту; бути законородженими; розбиратися в праві; за віком не молодші 25 та не старше 70 років; мали середній матеріальний достаток. Не допускалися до виборів на міські посади лихварі, перелюбодії, іновірці (нехристияни) та іноземці тощо.

В «Правах» встановлювалося, що в магістратських містах головними виборними членами повинні бути - войт, бургомістри, райці та лавники, а ратушних містах тільки войт та три бургомістри. До штату рядових урядовців у магістратських та ратушних містах відносились: писар, межових (земельних) справ комісар або межовик та підмежовик, городничий, один або два возних, які також обиралися. Всі вище означені члени та урядовці повинні були приносити присягу на вірність на зразок судейської. Начальником та головним суддею привілейних (*від авт.* з магдебурзьким правом самоврядування) та непривілейних (державних) міст був войт, який своїм прикладом повинен був направляти роботу бургомістрів, райців, лавників та інших міських урядовців.

За новими положеннями до магістратського суду повинен входити войт та не менше п'яти вказаних вище персон (бургомістри, райці та лавники), а до ратушного не менше трьох персон саме для вирішення чолобитних і кримінальних справ, які б виносили рішення та вироки тільки згідно артикулів даних «Прав». Судові засідання повинні були

проходити щоденно крім святкових та урочистих днів, а термінові та невідкладні справи дозволялося розглядати навіть у ці дні, протягом шести годин: з семи годин ранку до першого часу пополудні. За неналежну поведінку магістратських персон у приміщенні ратуші під час судових засідань вони підлягали покаранням у вигляді термінового випровадження з суду, штрафу та арешту, а за неодноразові неподобства позбавлялися своєї посади. Значимість членів магістратів та ратуш закріплювалась їх посиленою правовою охороною. За скоєння злочинів проти суддів та суду винні підлягали суровим покаранням відповідно артикулів Глави сьомої «О судахъ, судіяхъ и другихъ персонахъ к суду надлежащихъ, и о содержаніи правного порядка в делахъ судебныхъ» [4, с. 80], яка потребує особливої характеристики.

Варто зазначити, що «Права за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. вміщують в собі величезну інформацію про вітчизняний державний лад, суспільний устрій, судочинство, місцевого самоврядування тощо, які ще досі до кінця в повній мірі не досліджені. Отже для виявлення особливостей генезису українського міського права «Права» поряд з іншими історичними документальними джерелами права, вимагають подальшого наукового аналізу, особливо у царині їх використання в полкових, сотенних, магістратських судово-адміністративних органах Гетьманщини.

Література:

1. Кіселичник В. Львівське міське право: поняття, джерела, періодизація та зміст / В. Кіселичник // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – Львів, 2004. – Вип. 39. – С. 102-110.
2. Пархоменко Н.М. Джерела права: проблеми теорії та методології. Монографія / Н.М. Пархоменко – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. – 336 с.
3. Історичне джерелознавство. / Я.С. Калакура, І.Н. Войцехівська, С.В. Павленко та ін. – К.: Видавництво «Либідь», 2002. – 488 с.
4. «Права за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. / Відповідальний редактор Ю.С. Шемшученко. – К.: АТ «Книга», 1997. – 547 с.
5. Василенко М.П. Вибрані твори у трьох томах: Том 2, Юридичні праці / М. П. Василенко // Упорядники: І.Б. Усенко (кер. колективу) Т.І. Бондарук, А.Ю. Іванова, Є.В. Ромінський. Від. ред. Ю.С. Шемшученко, І.Б. Усенко. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2006. – 560 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА СТРУКТУРА СПЕЦВІДДІЛУ «ВІНЕТА» ІМПЕРСЬКОГО МІНІСТЕРСТВА НАРОДНОЇ ПРОСВІТИ І ПРОПАГАНДИ НА ТЕРИТОРІЇ РАЙХСКОМІСАРІАТУ «УКРАЇНА»

Долгорученко Катерина Олегівна

*старший викладач кафедри теорії та історії держави і права
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

Паливода Вероніка Віталіївна

курсант, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Постановка проблеми. У сучасних політичних реаліях український інформаційний віртуальний простір є мало захищеним. Існує реальна загроза у встановленні тоталітарних фізичних методів так званого безпекового контролю – від цензури до репресій. Ось чому так важливо знати та розуміти сутність організаційних процесів становлення тоталітарного пропагандистського комплексу, адже він є основним інструментом злочинного маніпулювання.

Організація пропагандистської кампанії на східних окупованих територіях стала предметом спеціальних досліджень як зарубіжних науковців (Р. Герцштейна, В. Віппермана, А. Юденкова, А. Окорокова), так і вітчизняних (роботи М. Михайлюк, О. Салати, О. Яшан та ін.).

Метою даної статті є характеристика організаційно-правової структури спецвідділу «Вінета» Імперського міністерства народної просвіти і пропаганди на території Райхскомісаріату «Україна».

Виклад основного матеріалу. Перед самим нападом на Радянський Союз у Міністерстві народної просвіти і пропаганди Райху був організований «генеральний реферат Східний простір» (Generalreferat Ostraum) на чолі з доктором Е. Таубертом. Ще з 1931 року Е. Тауберт працював у головному управлінні НСДАП, займаючись розробкою пропагандистської риторики партії. У вищих нацистських колах він став відомий під прізвиськом «Доктор Анти» за свою нетерпимість до євреїв. У міністерстві Й. Геббельса з 1933 року по 1945 рік займав посаду «експерта з питань ворожого арійцям світогляду», тобто більшовизму, іудаїзму, масонства та демократії. Апогеєм його кар'єри став цикл створених ним сценаріїв до фільмів «Вічний жид» та «Тріумф волі» [1, с.117].

У кінці 1941 року «генеральний реферат Східний простір» (Generalreferat Ostraum) було реорганізовано у Східний відділ «Abteilung Ost». Відтепер, основною ідеологічною лінією діяльності даної структури стає формування так званого об'єднаного слов'янсько-німецького фронту для боротьби з більшовизмом та «жидомасонством» [2, с.51].

У перші роки німецько-радянської війни (до 1942 року) Східний відділ займався аналітичною обробкою отриманих матеріалів із СРСР (книг, грамплатівок, фотографій, фільмів, досьє на політичних діячів, радянських газет, журналів та ін.) й виготовленням, вже адаптованих до народів СРСР, пронацистських матеріалів. Його пріоритетним завданням було створення ефективної риторики, методів та форм реалізації пропаганди у друкованих засобах, зокрема у періодичній пресі. Планувались підготовка військових кореспондентів, агітаторів та журналістів для роботи серед окупованого цивільного населення.

Відповідно до директив Міністерства народної освіти і пропаганди Райху, з перших днів окупації України нацисти вербували агентів з місцевих жителів для подальшого спеціального навчання у пропагандистських школах Східного відділу. Після проходження підготовки та спеціальної перевірки агенти направлялись на подальшу службу до «Вінети».

Спецвідділ Імперського міністерства народної освіти і пропаганди «Вінета» (Dienststelle Vineta Propagandadienst Ostraume.V.) формально був зареєстрований як технічний відділ пропаганди та перекладу з мов народів СРСР. Де-факто ж, це була багатофункціональна спеціальна організація. До її компетенції входило: відбір та підготовка пропагандистів для роботи зі слов'янськими народами, виготовлення друкованих засобів пропаганди для розповсюдження та передруку в цивільних зонах окупації, збір інформації про настрої місцевого населення, а також розвідувальна діяльність. Звичайно, спецвідділ займався і суто технічними питаннями – перекладом на слов'янські мови та адаптацією нацистських пропагандистських матеріалів, написанням статей для газет, виготовленням листівок тощо. У червні 1942 року спектр діяльності спецслужби був значно розширений - створені 12 секторів із різних напрямків пропагандистської роботи, зокрема з активної пропаганди, перекладацької діяльності, журналістики, прослуховування та ін. У середині 1942 року спецслужба розпочала активне здійснення радіопропаганди на теренах СРСР [5, арк.12].

Система територіального управління пропагандистською мережею «Вінети» була централізованою. Тобто, існував єдиний управлінський центр, що базувався у Берліні. Перевагами такої централізованої системи були: концентрація усієї інформації про стан пропагандистської мережі в одному вузлі управління; цілісна видимість побудови та діяльності сітки; мінімальна довжина циклу управління; пряма координація вузлових пропагандистських центрів; відносна самостійність та самодостатність центрів.

На окупованій українській території такими найбільшими самодостатніми центрами діяльності «Вінети» були генеральні округи

«Київ» та «Дніпропетровськ». Установчі вказівки агенти «Вінети» отримували не з м. Рівне – столиці Райхскомісаріату «Україна», а безпосередньо з Берліну. Ключовими пропагандистськими осередками спецслужби «Вінети» у Райхскомісаріаті були: Київ, Дніпропетровськ, Дніпродзержинськ, Кривий Ріг, Нікополь [5, с.4]. Чисельність співробітників «Вінети» у найбільших центрах становила: Києві – 115 чоловік, Дніпропетровську та Кривому Розі - 138 чоловік [3, с.2].

На території Райхскомісаріату «Україна» спецвідділ «Вінета» почав повноцінно функціонувати з травня-червня 1942 року. На чолі управління стояли Айсвальд (сектор української кореспонденції), Геннер (сектор брошурування), Еддігер (цензурний сектор) [4, с.3]. Проте взаємодія з цивільними пропагандистськими органами здійснювалась через український персонал, адже нацисти чітко керувались принципами «національної політики відсторонення» на окупованих територіях.

Пріоритетними напрямками роботи київського та дніпропетровського спецвідділів «Вінета» стали координація та контроль проведення пропагандистських кампаній в окупаційній пресі, налагодження радіопропаганди. З метою оперативного інформування населення у ряді віддалених від центральної округи міст, «вінетівцями» було організовано читальні, обладнано дошки з газетами та плакатами. Саме у публічних місцях читання газет агенти мали змогу збирати інформацію про настрій місцевого населення, про якість сприйняття пропаганди, про кількісні показники ефективності проведення тієї чи іншої пропагандистської акції.

Структура спецвідділу на території Райхскомісаріату «Україна» була типовою з широким бюрократичним апаратом. Розглянемо організацію апарату спецвідділу на прикладі дніпропетровської «Вінети». Було сформовано 11 спецвідділів, які займались забезпеченням ефективної пропагандистської діяльності та взаємодії агентів з будь-якими адміністративними органами чи структурами пропагандистського комплексу Райху. Зокрема, відділ кадрів (очолював майор Штунде); відділ активної пропаганди (очолював білоемігрант Маттефель); відділ радіопропаганди та прослуховування (цим відділом безпосередньо керували Хельман та д-р Хумпф); відділ матеріального забезпечення (очолював німець Менке); технічний відділ «Вінети», або відділ канцелярії (очолював мешканець Дніпропетровська А. Соколов). Також існували цензурний відділ преси, відділ театральної пропаганди; відділ координації пропагандистів націоналістичних груп (членів ОУН та РОА), відділ СД (служба безпеки) та 2-й відділ абверу (відділ розвідки) [3, с.22]. Очільники зазначених відділів на даний момент не встановлені.

Періодом найінтенсивнішої та найефективнішої діяльності спецвідділу «Вінета» на території окупованої України були кінець 1942-

початок 1944 років. У цей період спецслужбу очолював доктор Г. Хумпф. Бюджет спецвідділу досяг 5 мільйонів райхсмарок, а штат нараховував близько 400 німецьких співробітників та 1,5 тисячі агентів з числа жителів окупованих територій [8, с.201].

У 1943 році, після наступальної операції радянських військ на р. Одер, розпочалась евакуація співробітників спецвідділу «Вінети» з радянських територій, зокрема Райхскомісаріату «Україна». Протягом травня-липня 1943 року українська та російська групи були таємно вивезені та перебазовані в Альпи [3, 48]. Що стосується подальшої долі агентів спецвідділу генеральних округів «Київ» та «Дніпропетровськ», то їх усіх, таємно та в організованому порядку, було евакуйовано на Вінниччину до м. Нова-Українка. Тут із співробітників була сформована бойова рота пропагандистів на чолі з Ф. фон Кляузем. Так, узимку 1944 року українська рота була передислокована у Німеччину [6, с.49]. Слід зазначити, що до кінця війни геббельсівський апарат і безпосередньо спецвідділ «Вінета» залишився активно діючими. Остаточно спецвідділ «Вінета» втратив будь-який вплив на ситуацію тільки з падінням нацистського режиму.

Висновки. Отже, встановлено, що характерними рисами організації спеціального апарату пропаганди Імперського міністерства народної освіти і пропаганди на східних окупованих територіях були централізованість, системність та уніфікованість. Звідси, структура спецвідділу «Вінета» базувалась на таких взаємопов'язаних і взаємообумовлених елементах: територіальна централізація розміщення спецвідділів (взаємозв'язок розташування відділів спецслужби у Берліні та на території Райхскомісаріату «Україна»); уніфікованість службових обов'язків, функцій та компетенцій, прав та повноважень кожного структурного елемента спецвідділу; системність управлінських взаємозв'язків спецвідділу у структурі міністерства освіти і пропаганди Райху. Таким чином, апарат спецвідділу «Вінети» був вдалим поєднанням нацистських відомчих структур та місцевих окупаційних пропагандистських органів, що діяли в єдиній системі управління та контролю. Така специфіка організації пропагандистського спецвідділу і зумовила ефективність її роботи на території Райхскомісаріату «Україна».

Література:

1. Кормилицына Е. Йозеф Геббельс. Особенности нацистского пиара / Елена Кормилицына. – М., 2011. – 248 с.;
2. Огороков А. Особый фронт. Немецкая пропаганда на Восточном фронте в годы Второй мировой войны / Александр Огороков. – М., 2007. – 275 с.;
3. ЦДАВО України. – Ф.КМФ-8. – Оп.2. – Спр.149. – Арк.135;

4. ДДА СБУ. – Літерна справа № 13. – Т.1. – Арк.122;
5. ДДА СБУ. – Літерна справа № 22. – Т.4. – Арк.48;
6. Жуков Д. Антисемитская пропаганда на оккупированных территориях РСФСР, 1941 – 1944 гг. / Д.Жуков, И.Ковтун. – Ростов н/Д: Феникс, 2015. – 283 с.;
7. ДДА СБУ. - Контрольно-спостережна справа №27866. – арк..68.
8. Кеворкян К. Опасная книга: феномен нацистской пропаганды / Константин Кеворкян. – Х., 2009. – 507 с.

СТАНОВЛЕННЯ УНР

Синичків Юрій Васильович

магістр, Мелітопольський Державний Педагогічний Університет

ім. Б. Хмельницького

Розвиток та становлення Української Народної Республіки (УНР) тісно пов'язаний з суспільно-політичною діяльністю української громадсько-політичної організації – «Центральна Рада». У вітчизняній історіографії зафіксовано, що Українську Центральну Раду утворено в ніч з 3 на 4 березня, а 4 березня 1917 р. вона офіційно заявила про своє утворення, обравши головою М. Грушевського, заступниками – Володимира Винниченка та Сергія Єфремова. У період своєї державотворчої діяльності (4 березня 1917р. – 29 квітня 1918 р.). Центральна Рада (ЦР) перетнула три етапи становлення:

1. 4 березня – 10 червня 1917 р. – національно-політичний блок партій та організацій;
2. 19 червня – 7 листопада 1917 р. – формування на базі ЦР представницького, національного органу влади в Україні;
3. 7 листопада 1917 р. – 29 квітня 1918 р. перетворення ЦР на вищий державний законодавчий орган влади парламентського типу.

В даному дослідницькому творі стисло описано перші два етапи розвитку ЦР, з коротким описом самих основних моментів становлення державності на теренах України у 1917 році.

Перш ніж хоча б стисло сказати про процеси, що тут мали місце, необхідно зауважити, що до 1917 року території, де українське населення становило етнічну більшість, перебували під владою Австро-Угорської (Східна Галичина, Північна Буковина та Закарпаття) та Російської імперій. І, отже, політичний та соціальний розвиток різних районів України мав цілий ряд історично зумовлених особливостей, що в подальшому вплинуло на становлення державності Українських земель. Ситуація на той час виглядала таким чином – після зречення влади царем Миколою II (2 березня 1917р.) у всіх владних органах господарювали старі, царські чиновники на пару з поставленими особами від новоствореного Тимчасового Уряду, тоді ще на чолі з Г. Львовим. Паралельно владу отримала Петроградська рада робітничих і солдатських депутатів (створена 27-го лютого 1917 р.), котра також намагалась поставити своїх людей на очільництво місцевого самоврядування. В Україну звістка про падіння царату та переворот 27-го лютого, добралась 3 березня, тому коли приходили представники Тимчасового Уряду, на місцях самоврядування,

чиновники були розгублені. За березень в Україні створилось понад 170 робітничих та солдатських рад, дещо пізніше створюються ради селянських депутатів. Окрім того створювались нові громадсько-політичні організації, котрі в більшості своїй не мали чіткої національної єдності. В цьому контексті ЦР виступала простою громадсько-політичною організацією, котра фактично не мала на той час реального впливу. Свою владу вона отримала лише з довірою, до неї, українського населення, Києва а потім і всієї України, отримала цю довіру де-факто через агітаційну політику та заклики до населення, наприклад: «перша відозва центральної ради «До Українського народу! Народе Український! » [2. с. 38-39], а також після проведення протестів, мітингів, громадсько-політичних акцій. Після масової агітації, а також внутрішнього форматування організації, члени Центральної Ради зуміли скликати всенародні зїзди, першими, з яких стали – Всеукраїнський національний конгрес (6-8 квітня 1917р.), де перебували делегати від більшості українських політичних партій та організацій; Перший Всеукраїнський військовий з'їзд (18-20 травня), на цих двох з'їздах було легімітизовано Центральну Раду [4]. В подальшому були проведені Другий Всеукраїнський військовий з'їзд (5-10 червня); Перший Всеукраїнський селянський з'їзд (22-24 червня); Всеукраїнський робітничий з'їзд (11 липня); на котрих ЦР отримала подальшу підтримку та довіру значної частини населення, через висланих на ці зїзди представників. Українська Центральна Рада (УЦР) ставила собі за мету відродити національну державність в форматі автономії України у складі Росії, котра б була союзом рівноправних автономних держав. Ідея державної незалежності у той час ще не мала підтримки в ЦР.

Перші реально вагомими кроками Центральної Ради були зроблені в травні 1917 р., коли відбувся Перший Всеукраїнський військовий з'їзд, який зажадав від Тимчасового уряду надання Україні автономії і створення української національної армії. Разом з тим вже на з'їзді найвпливовіші політичні партії УЦР – УСДРП і УПСР – допустили серйозну помилку, виступивши проти створення постійної національної армії. Їм вдалося провести на з'їзді свою резолюцію, в котрій проголошувалася необхідність заміни постійної армії народною міліцією. Це рішення стало помилкою, оскільки в умовах війни і боротьби тільки регулярна, національна армія могла стати опорою для державності та гарантом від зовнішньої загрози [3]. Результатом даної вимоги, стала відмова Тимчасового Уряду, у задоволенні питання національної автономії, після чого УЦР видала так званий «І перший універсал» – нормативно-правовий акт, котрий регламентував проголошення автономії України [2, с. 101-105]. Важливу роль в реалізації універсалу та легітимізації Центральної Ради відіграла підтримка, його положень,

земськими з'їздами по всій Україні. Так наприклад, 17 червня відбувся Київський національний губернський з'їзд, де було понад 200 делегатів, котрий прийняв постанову визнати Центральну Раду єдиним вищим органом крайової державної влади та здійснення будь-яких зносин державних і громадських інституцій з Тимчасовим урядом лише через Центральну Раду. Подібні рішення ухвалили також Полтавське губернське земство та багато повітових земських й селянських зборів, зборів військових гарнізонів по всій Україні [4, с. 7-8].

Із розширенням функцій Центральної Ради виникла необхідність створення й виконавчого органу. Ним став Генеральний секретаріат, що перебрав на себе виконавчі функції як Центральної Ради, так і її Комітету (Мала рада) – комітет ради, створений в результаті перевантаженості роботою ЦР, котра на той час налічувала шість сотень чоловік. Створення 15 червня 1917р. Генерального секретаріату знаменувало початок розмежування і владних функцій. Він поступово перетворювався на справжній уряд, який постійно удосконалював свою діяльність. Через день, після його утвердження, у складі самої ради виник ще один орган - так звана «Мала рада» із 40 осіб, на яку було покладено вирішення найважливіших справ між пленумами «Великої» ради.

Спостерігаючи за тим, як Україна набуває атрибутів державності, Тимчасовий уряд здійснював спроби порозумітися з УЦР, за для збереження своєї влади та миру на цій території, оскільки та стала легітимним представником більшої частини населення тодішньої України. Під час переговорів було досягнуто компроміс: Тимчасовий уряд дає згоду на визнання Генерального Секретаріату крайовим органом влади, а в свою чергу Центральна Рада відмовляється від самочинного встановлення автономії України до скликання Установчих зборів. Дані положення були закріплені «II Універсалом Центральної Ради», оголошеним 3 липня 1917 р. [2, с. 164-168]. Того ж дня Центральна Рада подала на затвердження Тимчасового уряду проект «Статуту вищого управління України», котрий за словами Грушевського, мав стати «першою конституцією» України. Надалі УЦР послідовно виконала домовленості, проте Тимчасовий уряд відмовився затвердити схвалений УЦР Статут Генерального секретаріату, а замість нього 4 серпня 1917 р. у Петрограді голова Тимчасового уряду О. Керенський затвердив «Тимчасову інструкцію Генеральному секретаріатові Тимчасового уряду на Україні», повноваження Генерального секретаріату було обмежено [2, с. 213-214]. Надалі внутрішня атмосфера в Центральній Раді почала загострюватись, оди за одним подавали у відставку її керівники (Грушевський та Винниченко) та весь склад Генерального Секретаріату. Ситуацію спромігся змінити Дмитро Дорошенко, котрий організував новий склад секретаріату, і лише 3-го вересня секретаріат приступив до

практичної роботи. В жовтні 1917 р., Мала Рада, на перекір Тимчасовому Уряду, прийняла постанову про скликання Українських Установчих Зборів, котрі як найвищий законодавчий орган мали б виявити волю українського народу до створення своєї держави. 25 жовтня, до Києва надійшли перші відомості про більшовицькі заколоти в Петрограді, боячись втратити всі свої здобутки УЦР дала відповідну реакцію на ці події, 18 жовтня видала відозву генерального секретаря міжнаціональних справ «до свідомого громадянства України», із закликом до зберігання миру та відродження Української держави. 25 жовтня було створено крайовий комітет охорони революції в Україні, котрий наступного дня видає постанову про те що його влада діє по всій країні, та закликає місцеве самоврядування до боротьби з повстаннями. Отже, Центральна Рада фактично була визнана вищим органом влади на Україні усіма найвпливовішими політичними силами. Центральна Рада не була вороже налаштована до більшовиків, навпаки, та зайняла по відношенню до них тактику дружнього нейтралітету, в свою чергу більшовики України теж тримали нейтралітет, оскільки не мали достатньо сил для наступу.

Уряд ЦР 3 листопада 1917 р. через ультиматум підпорядкував собі всі державні й адміністративні органи і фактично оголосив себе єдиною та вищою виконавчою владою в Україні: «Всім установам, інституціям, урядовим особам наказується всі накази та доручення Генерального секретаріату виконувати точно і швидко». Це означало, що колишні державні службовці Тимчасового уряду оголошувалися держслужбовцями Генерального секретаріату. З проголошенням Української Народної Республіки в Україні була створена система центральних органів виконавчої влади. Такого статусу набули українські секретарства. Після падіння Тимчасового уряду процес їхньої організації значно пришвидшився. Згідно з рішенням Генерального секретаріату, урядовим службовцям, за винятком генеральних секретарів, заборонялося одночасно бути і членами Центральної Ради [1]. Після повалення Тимчасового уряду 7 листопада 1917 р. Центральна Рада прийняла «III Універсал», акти проголошував утворення автономної Української Народної Республіки (УНР) в складі єдиної Російської Республіки. Встановлювалися кордони нового державного утворення, визначалися найголовніші політичні принципи його функціонування. До них належали: забезпечення свободи слова, друку, совісті, зборів, спілок, страйків. Звіщалося також про запровадження восьми годинного робочого дня, "національно-персональної" автономії для національних меншостей, про створення нової судової системи, про скасування карі на смерть та про амністію для всіх політичних в'язнів. В сфері земельних відносин оголошувалося про скасування приватної власності на поміщицькі, удільні, монастирські,

кабінетні, церковні та інші землі нетрудових господарств і про передачу їх земельним комітетам, котрі обирались народом.

Таким чином, початковий період формування української державності завершився.

Література:

1. Кондратюк С. В. Державотворча діяльність української Центральної Ради. *Науковий вісник Чернівецького університету: Правознавство*. Ч.: 2011. Вип. 578. С. 22 – 28
2. Українська Центральна Рада : документи і матеріали: У 2 т. / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. – К. : Наук. думка, 1996 . – Т. 1 : 4 березня – 9 грудня 1917 р. / упоряд. В. Ф. Верстюк [та ін.]. 589 с.
3. Шаповалов С.Ю. Державотворча діяльність Центральної Ради зі встановлення цивільного і військового апарату після повалення самодержавства (березень – грудень 1917). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Львів: 2009. № 652 с. 173-181
4. Мищак І. Н. Правові засади проголошення й утворення автономії України влітку 1917 року. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України: Право*. К.: 2015. Вип. 5. с. 5-9

РАДЯНСЬКІ ПАРАМІЛІТАРНІ ФОРМУВАННЯ У БОРОТБІ З УКРАЇНСЬКИМ ВИЗВОЛЬНИМ РУХОМ: ІНТЕРПРЕТАЦІЇ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ІСТОРИКІВ

Ухач Василь Зіновійович

кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

З початком, особливо 2000-х років помітні спроби здійснити історіографічний аналіз окремих питань збройного протистояння українського націоналістичного підпілля, УПА з радянським карально-репресивним режимом на території західноукраїнських земель у післявоєнний період.

У кагорті науковців слід виокремити дослідження Д. Веденєєва, І. Галайчука, С. Демидова, В. Ільницького, А. Кентія, О. Лисенка, Ю. Кульгавець, О. Ленартовича, А. Малка, І. Мищака, О. Сухого, Ю. Сороку, І. Цепенду, В. Ухача [13].

Метою наукової розвідки є проаналізувати висвітлення сучасними вітчизняними істориками боротьби радянських парамілітарних формувань з збройним націоналістичним підпіллям та повстанськими відділами.

У цілому вітчизняні дослідники в оцінці боротьби ОУН(б) і УПА з радянськими карально-силовими органами виокремлюють наступні узагальнення. По-перше, суб'єкти національно-визвольного руху виступали для сталінського режиму потужним дестабілізуючим чинником [5, с. 39], суттєво перешкоджаючи здійсненню форсованих соціалістичних перетворень та відволікали суттєві людські, матеріальні та військові ресурси. Оголосивши українському самостійницькому рухові відкриту війну, тоталітарний режим застосував цілий комплекс військово-політичних, правових, економічних, соціальних та ідеологічних заходів [5, с. 39]. Використаний силовими структурами маховик карального інструментарію лавиноподібно захопив місцеве населення, яке опинилося в лещатах своєрідного заручництва у смертельному протистоянні обох сторін. По-друге, прагнучи радянлізувати західноукраїнські землі тоталітарний режим цілковито ігнорував (і це незважаючи на «досвід» першої радянизації у 1939 – середині 1941 років – В.У.) багатовіковий специфічний історично сформований життєвий уклад населення західноукраїнського регіону [2, с. 212], усталені місцеві звичаї та традиції [3, с. 230]. Концептуальними видаються міркування дослідниці Ю. Кульгавець, яка у власному історико-правовому дослідженні особливостей діяльності органів внутрішніх справ у західних областях проти збройного підпілля, об'єктивно наголошує, що в радянській державі (на базі марксистсько-ленінської теорії) «було створено жорстокий механізм організації суспільства за ознакою класової приналежності з позицій «свій-чужий». Причому класова належність стала прямо впливати на правове становище індивіда і ступінь кримінального покарання обвинуваченого. Украй заполітизоване суспільство породжувало і заполітизоване право, відмінною рисою якого був класовий підхід до визначення принципів і видів системи покарань» [8, с. 12]. По-третє, з другої половини 1940-х років сталінський режим оголосив націоналістичному підпіллю та повстанським відділам широкомасштабну війну [6, с. 140], використовуючи різні форми і методи боротьби [3, с. 230]. Зокрема використовувалися регулярні частини Червоної армії, збройні загони НКВС, спецслужби, так звані «яструбки» [6, с. 140], а з 1946-1947 років більш «витонченіші» методи боротьби: спецзасоби [1, с. 241-249], агентурно-бойові групи [9, с. 76-84], компрометації перед підпіллям окремих членів, створення легендованих проводів.

Прикметною особливістю останнього десятиріччя є помітне зростання наукового зацікавлення істориків до функціонування радянських парамілітарних формувань у їх боротьбі з повстанським відділами, запіллям. Діяльності винищувальних батальйонів та груп охорони громадського порядку присвятили спеціальні дослідження історики О. Безносюк, М. Галів, В. Ільницький, Х. Кульгавець, С.

Макарчук, В. Сергійчук, Г. Стародубець, Р. Шляхтич [4]. Оцінюючи їхню діяльність та роль у боротьбі із структурами українського національно-визвольного руху історики доходять наступних узагальнень.

По-перше, сталінський режим ініціював створення парамілітарних формувань з мешканців Західної України з метою розколу та підриву з середини повстанського запілля [10, с. 176], що зрештою не було ноу-хау в арсеналі засобів ворогів української державності [12, с. 2].

По-друге, винищувальні батальйони та групи самоохорони були унормовані як спеціальні воєнізовані підрозділи з підпорядкуванням органам внутрішніх справ [7, с. 381] і відігравали роль допомоги карально-силовим структурам радянського режиму у налагодженні їх повноцінної діяльності в західноукраїнському регіоні [7, с. 38] та були допоміжною збройною силою комуністичної влади у боротьбі з самостійницьким рухом [10, с. 176].

По-третє, далеко не завжди з ідеологічних переконань, члени парамілітарних формувань фактично були втягнуті в братовбивчу війну [7, с. 381] і водночас були уже звичним для тоталітарного режиму ідеологічно-пропагандивним кроком, що мав показати як власній людині, так і світовій громадськості «активну» участь місцевих жителів у боротьбі проти «українсько-німецьких націоналістів», «звести боротьбу ОУН(б) і УПА до протистояння з кримінальними бандами» [14, с. 20] довести ідеологічну спорідненість українських націоналістів з німецькими нацистами [15, с. 94]. Історики наголошують як на силових (особливо на піку антирадянської збройної боротьби – 1944 – перш. пол. 1945 рр.) так і на добровільних методах залучення до лав парамілітарних формувань. Головним чином їх учасниками було місцеве населення та поляки (особливо в 1944 р.) в місцях їх компактного проживання [10, с. 176-177]. Як зазначає Г. Стародубець, попри намагання комуністичної влади надати парамілітарним формуванням «українського» обличчя, місцеве населення все ж розглядало їх як один із системи репресивних інструментів сталінського режиму, а отже – «чужих» [11, с. 73]. В цілому, історики об'єктивно наголошують, що комуністична влада і використана нею для боротьби у українським національно-визвольним рухом, система заходів репресивної системи в більшості випадків суперечила чинному міжнародному праву та морально-етичним засадам.

У контексті спротиву системним заходам радянської влади і її карально-силових структур, вітчизняні історики суголосні в тому, що в умовах непримиренного, жорстокого протистояння ОУН(б) та УПА зуміли провести не тільки структурну, але й ідейно-політичну реорганізацію з врахуванням реалій визвольної боротьби [3, с. 230], що було одним із ключових факторів у подальшій майже десятирічній нерівній боротьбі з комуністичним режимом.

Таким чином, в сучасній українській історіографії усталилася позиція, за якою масовий характер непримиренного збройного протиборства карально-силових структур радянської влади з суб'єктами українського національно-визвольного руху з використанням практично необмеженого арсеналу форм і методів взаємопоборювання був спричинений складним переплетінням глибинних причин: небажанням політичного істеблішменту СРСР розглянути питання про надання реального суверенітету суб'єктам федерації; форсованими методами проведення системи заходів «другої» радянизації, що протирічило впродовж століть сформованим духовно-культурним, політичним, соціально-економічним особливостям життєвого укладу населення регіону; прагненням сталінського керівництва якнайшвидше зарепрезентувати в очах світової громадськості привабливу картинку масової підтримки населенням західноукраїнських земель модернізаційних змін, а отже і переваг соціалістичного укладу життя; формування військово-політичного біполярного післявоєнного світу.

Література:

1. Антонюк Я. М. Застосування спецпрепаратів і оперативної техніки НКВС-НКДБ-МВС-МДБ в антиповстанських операціях на Волині (1944-1954 рр.) // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки. Серія. Історичні науки. – 2009. - № 13 – С. 241-249.
2. Веденєєв Д. В. Організація, тактика й методи дій радянських оперативно-військових сил у протиборстві з національно-визвольним рухом в Західній Україні (1945-1950-ті рр.) // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки. – Острог: Національний університет «Острозька академія», 2010. – Вип. 16. – С. 212.
3. Ільницький В. І. Боротьба радянської репресивно-каральної системи проти українського визвольного руху в Дрогобицькій області в 1948-1949 рр. // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки. Серія: Історичні науки. – 2009. - № 13. – С. 230.
4. Ільницький В. Створення та діяльність у західних областях УРСР радянських парамілітарних формувань (1944-1954 рр.) // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 2011. - № 2(37). – С. 47-82; Кульгавець Х. Ю. Винищувальні батальйони та групи охорони громадського порядку у боротьбі із націоналістичним підпіллям у західних областях УРСР (1944-1950 рр.) // Форум права. – 2009. - № 3. – С. 373-381 та ін.
5. Зубченко С. П. Заходи боротьби радянської влади з опозиційними національними рухами на звільнених від окупації територіях (1944-1945 рр.) // Гілея: науковий вісник. Зб. наук. праць. – 2015. – Вип. 103(12). – С. 36-40.

6. Зброжко О. М. Каральні акції комуністичного режиму проти підпільно-повстанського руху ОУН та УПА на західноукраїнських землях другої половини 1940-х років // Гілея: науковий вісник. Зб. наук. праць. – 2012. – Вип. 59(4). – С. 140.
7. Кульгавець Х. Ю. Винищувальні батальйони та групи охорони громадського порядку у боротьбі із націоналістичним підпіллям у західних областях УРСР (1944-1950 рр.) // Форум права. – 2009. - № 3. – С. 381.
8. Кульгавець Х. Ю. Діяльність органів внутрішніх справ у західних областях Української РСР проти збройного підпілля в 1944-1950 рр.: історико-правове дослідження: автореф. дис... к.ю.н. / Х. Ю. Кульгавець; Національний університет «Львівська політехніка». – Львів, 2012. – С. 15-16.
9. Патриляк І. Діяльність агентурно-бойової групи «Форт» як приклад боротьби радянських органів держбезпеки зі збройним підпіллям ОУН у повоєнний час // Воєнно-історичний меридіан. Електронний науковий журнал. – 2014. – № 2(4). – С. 76-84.
10. Стародубець Г. Радянські парамілітарні формування у боротьбі з оунівським підпіллям у західних областях України // Наукові записки національного університету «Острозька академія». Історичні науки. – Острог: Національний університет «Острозька академія», 2010. – Вип. 16. – С. 176.
11. Стародубець Г. Винищувальні батальйони у західних областях України в 1944-1946 рр.: «свої» чи «чужі»? // Новітня доба. – 2013. – Вип. 1. – С. 73.
12. Сергійчук В. Самі себе звоювали. Діяльність винищувальних батальйонів проти українського національно-визвольного руху. – Київ: Українська видавнича спілка, 2003. – С. 2.
13. Ухач В. З. «Велика блокада»: карально-силові заходи радянського тоталітарного режиму проти суб'єктів українського національно-визвольного руху (сучасна українська історіографія) / URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=2332; його ж. Боротьба Української повстанської армії за Самостійну Українську державу / URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=2296; Державотворча діяльність УПА: інституційний та джерелознавчий аспекти / URL: http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1782%3A280218-18&catid=203%3A1-0218&Itemid=252&lang=en та ін.
14. Шляхтич Р. Парамілітарні формування у боротьбі проти ОУН(б) та УПА у повоєнний час на території Західної України // Історія в школі: науково-методичний журнал для вчителів. – 2009. - № 5/6. – С. 20.
15. Шайкан В.О. Засоби боротьби радянської влади проти ОУН на завершальному етапі Великої вітчизняної війни // Наукові праці істор.

КОНГРЕС УКРАЇНСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ ОДЕЩИНИ В ПРОЦЕСІ ВІДСТОЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНОМОВНОГО НАСЕЛЕННЯ

Яковлев Игорь Васильевич

асистент кафедри історії та етнографії України Одеський національний політехнічний університет

В процесі становлення української державності українське суспільство неодноразово було свідком посягань на національне надбання українського народу, в першу чергу це спроби русифікації українського населення та маніпуляція з історичними фактами направлена на дискредитацію національних героїв України та виставлення в позитивному світлі проросійських громадсько-політичних діячів. Впродовж останніх двадцяти двох років члени Конгресу української інтелігенції Одещини разом зі своїм незмінним головою професором Г.І. Гончаруком неодноразово приймали активну громадсько-політичну діяльність направлену на відстоювання національних прав та інтересів українського народу.

В кінці дев'яностих років минулого сторіччя на тлі поступового заповнення всього інформаційного простору України російськомовною продукцією, виникла загроза втратити головний скарб української нації, а саме, її мову. На другій конференції Одеського обласного відділення Конгресу української інтелігенції було обговорено та прийнято рішення про направлення звернення до президента України Л. Кучми та голови Верховної Ради України О. Ткаченку. До основних положень даного звернення можна віднести такі рекомендації: забезпечити функціонування державної мови на всіх рівнях державних структур; закладати в бюджеті певну суму на розвиток державної мови; забезпечити по регіонах кількість шкіл і дитячих садків з українською мовою навчання; запровадити україномовну вищу та професійно-технічну освіту; Українське військо має послуговуватися виключно українською мовою; звернути особливу увагу на розвиток книговидання, періодики та інших засобів масової інформації. Дане звернення несло в собі ноту протесту одеських інтелігентів які були обурені діяльністю окремих депутатів Верховної Ради України які при обговоренні вилучили із проекту «Закону про загальну середню освіту», прийнятого в першому читанні, статтю сьому

про обов'язкове вивчення державної української мови в усіх закладах середньої освіти[1].

Схожа ситуація з натиском на мовний простір, сколихнула інтелігенцію у 2006 році коли виникли чергові спроби розширити права та свободи російськомовного населення за рахунок ущемлення в правах етнічного населення. Що могло б статися при зрівняні статусів двох мов, або хоча б надані російській мові статусу регіональної. Деякі проросійсько налаштовані представники української влади на протязі багатьох років намагались на законному рівні закріпити за російською мовою нові права та привілеї. Так з кінця 1999 року громадянам України було дозволено вивчати мови національних меншин, проте на практиці вийшло, що мова однієї національної меншини зайняла практично весь інформаційний простір країни. При 27% показчику російськомовного населення в Одеській області, більша частина учнів середніх шкіл навчалася саме на російській. Ще гіршою була ситуація в сфері вищої освіти, практично неможливо було отримати вищу освіту в Одеській області на державній мові. Конгрес української інтелігенції Одещини в своєму зверненні до депутатів Одеської обласної ради висловив свій рішучий протест проти спроби узаконити стан російської мови під виглядом регіональної, положення даного звернення було прийнято одногосно всіма членами Ради Одеської обласної організації Конгресу української інтелігенції 15 червня 2006 року[2].

Крім того саме Конгрес української інтелігенції доклав чимало зусиль задля відстоювання історичної справедливості в питаннях пов'язаних з історією міста. Саме на тлі мовного протистояння українського та російського народів, прихильники російського імперіалізму намагались переконати суспільство в доцільності розширення прав російськомовного населення опираючись на псевдоісторичну інформацію, в якій представники російсько престолу виступали як беззаперечні засновники Одеси. На що члени Конгресу української інтелігенції Одещини дали змістовну відповідь посилаючись на історичні факти про майже шестисотрічний термін існування міста. Спори з даного питання продовжуватимуться аж до травня 2015 року, коли на першій Всеукраїнській науковій конференції присвяченій 600-річчю міста Одеса «Кочубіїв-Хаджибей-Одеса» у присутності представників місцевої влади, було на науковому рівні обгрунтовано недоцільність називати дату перейменування міста роком його заснування[3].

На той момент, представникам культурної та наукової еліти Одещини, вдалось привернути достатньо уваги української спільноти, та частково відстояти позиції українського культурного надбання. Проте наступ на Український інформаційний простір не припинявся ні на мить і

це врешті решт призвело до збільшення впливу російськомовного населення та агресивних дій Російської Федерації направлених на анексію території України.

Література:

1. Закон України Про загальну середню освіту (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 28, ст.230)
2. Звернення ради Одеської обласної організації Конгресу української інтелігенції. 21 червня 2006 року. – Одеса. – 1с.
3. Матеріали першої Всеукраїнської наукової конференції присвяченої 600-річчю міста Одеса «Кочубіїв-Хаджибей-Одеса». Одеса: Політехперіодика, 2015. – 174 с.

РАСОВА СЕГРЕГАЦІЯ В США В СЕРЕДИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Конончук Юрій Васильович
аспірант, факультет історичної освіти
НПУ імені М.П. Драгоманова

Упродовж двох століть одну із ключових позицій у суспільно-політичному розвитку Сполучених Штатів Америки займали расова сегрегація і політико-соціальна дискримінація.

Расизм був однією з характеристик суспільства США протягом всієї історії країни. Раціональні упередження були одними із ключових аспектів розвитку американських законів, в основному легалізуючи панування білих американців над іншими [4].

На офіційному рівні расова сегрегація почала існувати з прийняття в 1865 р. 13-ої поправки до американської конституції, яка забороняє рабство. Її перші ознаки: окремі школи (для білих і темношкірих), спеціальні військові підрозділи для афроамериканців тощо [1].

Припинила ж своє офіційне існування сегрегація бл. 50 років тому. Різниця сегрегація де-юре і де-факто. Законодавчо расова сегрегація скасована, проте існує думка, що деякі її прояви зустрічаються і сьогодні. У багатьох частинах країни американці, що належать до різних рас, не сусіди: вони відвідують різні школи, роблять покупки в різних магазинах і не завжди мають доступ до одних і тих же послуг [2].

Одним із найяскравіших проявів дискримінації темношкірого населення Штатів була сегрегація в громадському транспорті. За законами міста Монтгомері в Алабамі, чорношкірі громадяни не повинні були займати в автобусах перші чотири ряди сидінь, вони призначалися «тільки для білих». Якщо всі місця «тільки для білих» були зайняті, то чорношкірі, що сиділи у транспорті, повинні були поступитися білим пасажиром своїм місцем [3].

У 1955 р. представники руху за громадянські права почали бойкот автобусних ліній в Монтгомері, вимагаючи скасування дискримінаційних законів. Мартін Лютер Кінг у своїх роботах описував прояви сегрегації в громадському транспорті південних штатів в 1955 р. [1].

Серед водіїв автобусів не було темношкірих. У соціумі, хоча деякі білі водії були ввічливими, занадто багато з них дозволяли собі образи і лайки по відношенню до афроамериканців. Цілком природно було почути в автобусі, як вони кричали чорношкірим американцям: «Чорні корови», «ніггери», «чорні мавпи». Нерідко темношкірі платили за проїзд біля входу, а потім були змушені зійти, щоб знову сісти в автобус із заднього

майданчику, і дуже часто автобус відходив до того, як темношкірий пасажир підходив до задніх дверей, відбираючи його плату за проїзд [3].

Афроамериканців примушували стояти, хоча в автобусі були вільні місця «тільки для білих». Навіть якщо в автобусі не було білих пасажирів, а темношкірих набивалося багато їм не дозволялося сідати на місця перших чотирьох рядів. Але і це було ще не все. Якщо всі місця, призначені для білих, вже були ними зайняті, а в автобус увійшли нові білі пасажери, чорношкірі, які сидять на нерезервованих місцях, що знаходяться позаду місць, призначених для білих, повинні були встати і поступитися їм місцем. Якщо афроамериканець відмовлявся це зробити, його заарештовували. У більшості випадків чорношкірі підпорядковувалися цим правилам без заперечення, хоча час від часу зустрічалися такі, які відмовлялися підкорятися цьому приниженню [3].

Чорношкірі не допускалися до участі у виборах. Діяли закони, за якими афроамериканці не могли вчитися в школах та університетах разом із білими жителями Штатів. Завдяки масовим протестам в 1960-х рр., президент США Ліндон Б. Джонсон прийняв закон про цивільні права, який офіційно знищив сегрегацію.

Соціальна нерівність афроамериканців і білих є закономірним наслідком дискримінаційної політики, що здійснювалася в першій половині ХХ ст.. Адже скасування сегрегації в США сталася тільки в 1960-і рр., і то завдяки активному громадському руху з одного боку, і складній міжнародній ситуації з іншого. У країні, яка сьогодні намагається видавати себе за оплот світової демократії, ще кілька десятиліть тому існувало офіційно підтвержене нерівність прав представників різних рас.

Література:

1. Немного о расовой сегрегации в США / Spletnik // [електронний ресурс] // Режим доступу: <https://goo.gl/XCYiR9>
2. Почему чернокожие и белые американцы не живут вместе? Раджини ВайдьянатанБи-би-си, Вашингтон // [електронний ресурс] // Режим доступу: <https://goo.gl/RnQjkQ>
3. Расовая сегрегация в США / Учебные материалы // [електронний ресурс] // Режим доступу: <https://goo.gl/TMvnVs>
4. Racial segregation in the American South: Jim Crow Laws / Encyclopedia.com // [електронний ресурс] // Режим доступу: <https://goo.gl/ZaCgZ4>

Науковий керівник: Журба Михайло Анатолійович, доктор історичних наук, професор, академік Української академії історичних наук, старший

науковий співробітник в галузі науки і техніки, директор науково-дослідницького центру «Слов'янський Світ», завідувач кафедри історії та археології слов'ян

РЕПАТРІАЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ З ТЕРИТОРІЇ СТАНІСЛАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 1944-1946 РР.

Тарасевич Роман Михайлович

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника»

Одним із головних завдань для керівництва СРСР на завершальному етапі Другої світової війни було вирішення «польського питання». На Тегеранській конференції Й. Сталін домовився із британським прем'єр-міністром В. Черчиллем і американським президентом Ф. Д. Рузвельтом, що польсько-радянський кордон проходитиме по лінії Керзона. Водночас, щоб уникнути будь-яких спроб перегляду даного рішення в майбутньому, радянський диктатор вирішив переселити поляків, які мешкали на «східних кресах» Другої Речі Посполитої до Польщі [1, с. 240-241]. В контексті даної політики була укладена Люблінська угода між прорадянським Польським Комітетом Національного Визволення (ПКНВ) і урядом Української РСР від 9 вересня 1944 р., яка передбачала обмін населенням. Право виїзду до Польщі отримали поляки і євреї, які до 17 вересня 1939 р. мали польське громадянство. Також в угоді зазначалося, що переселення буде добровільним [2, с. 29].

Польське населення, яке мешкало на території Станіславської області загалом негативно відреагувало на репатріацію. Значна його частина сподівалася на відновлення Польщі в кордонах 1939 р. Наприклад, мешканець Станіслава Й. Яцик вважав, що США не дозволять СРСР закріпити регіон за собою, тому не слід виїжджати. Інший місцевий поляк, Б. Тімашевський із Кут, звинувачував ПКНВ у зраді польських інтересів. Жителя Заболотова І. Македонського турбувало де розселятимуть поляків, оскільки «польської території визволено дуже мало». Інша частина польської спільноти вважала за краще виїхати до Польщі, бо побоювалася можливих репресій зі сторони радянської влади, або ж виселення в глиб СРСР [3, с. 250-257].

Негативно сприйняло Люблінську угоду й польське підпілля, для якого її реалізація означала втрату своєї головної опори в західноукраїнському регіоні – місцевого польського населення. За такого розвитку подій подальша боротьба проти радянської влади ставала неможливою, а претензії на включення цих земель до Польщі – необґрунтованими. Тому одним із завдань Станіславського інспекторату

Армії Крайової (АК) була протидія виїзду поляків за допомогою агітації. Планувалось залякувати їх «важким становищем, що склалось у Польщі» і звертати увагу на те, що Польща відродиться «за сприяння Англії і Америки» у кордонах 1939 р. [4, с. 1136-1137].

Спротив переселенню намагався чинити й Польський комітет опіки (ПКО) у Станіславі. Зокрема, інформатор НКДБ «Орлик» у донесенні від 22 жовтня 1944 р. повідомляв про почуту ним розмову двох поляків. У ній йшлося, що члени даної організації «ходять по квартирах поляків і забороняють подавати заяви, кажуть, що необхідно почекати, оскільки незабаром повинні бути якісь зміни». Голова ПКО Б. Буяльський мав наступну думку щодо репатріації: «Радянський Союз хоче вигнати поляків із Західної України і Білорусії, щоб вони не мали територіальних претензій в подальшому і, використовуючи свій авторитет в міжнародній ситуації, він цього доб'ється будь-якими засобами. Але поляки не повинні виїжджати, оскільки якщо вони зараз поїдуть, то назавжди втратять ці землі. Потрібно дочекатися остаточного вирішення польського питання, яке буде прийнято після війни і тільки тоді вирішувати питання про виїзд» [3, с. 254-255].

Процес репатріації гальмувався й окремими особами, які в силу своїх посадових обов'язків, мали б йому сприяти. За даними радянських органів держбезпеки заступник польського уповноваженого по Станіславському району К. Бліхарський на запитання поляків щодо переселення давав відповіді, які стримували їх від виїзду. За ним встановили агентурне стеження [3, с. 256-261].

Станом на 15 січня 1945 р. із Станіславської області виїхали в Польщу тільки 982 особи [3, с. 356-357]. За наступний місяць кількість репатрійованих виросла до 1763 осіб. Низькі темпи переселення поляків зумовлювались наступними факторами. По-перше, польська сторона відмовлялась приймати заплановану кількість переселенців у зв'язку з тим, що від німців було звільнено незначну частину країни і не було можливості всіх розселити. По-друге, не вистачало вагонів для перевезення [3, с. 376-379].

Радянська сторона намагалась прискорити репатріацію поляків за допомогою нагнітання страху. Перший секретар ЦК КП(б)У М. Хрущов пропонував скасувати заборону на мобілізацію польського населення для роботи на промислових об'єктах у східних областях Української РСР та інших республіках СРСР [5, с. 147-148]. Крім того, радянська влада розгорнула активну боротьбу із польським підпіллям, яке прагнуло зірвати переселення поляків. Хвиля арештів зачепила також активних громадських діячів. Серед останніх опинився згаданий вище Б. Буяльський [6, с. 191]. Не уникнув арешту «як активний учасник «АК», що проводив ворожу роботу, спрямовану на зрив евакуації польського

населення» й К. Бліхарський [3, с. 400-401]. Такі методи виявились дієвими. Якщо станом на 31.03.1945 р. у Польщу із Станіславської області виїхали 9461 особа [3, с. 404-405], то за даними від 01.09.1945 р. кількість переселених зросла до 49613 осіб [3, с. 506-507].

Після підписання радянсько-польського договору від 16 серпня 1945 р., який закріплював кордон між державами по лінії Керзона стало абсолютно очевидно, що землі на схід від неї остаточно втрачені для Польщі. Невдовзі Львів відвідав віце-президент Крайової Національної Ради С. Грабський. Він заявив, що новий кордон залишиться непорушним і закликав польське населення виїжджати до Польщі, щоб заселяти нові землі, які країна отримала після Другої світової війни [1, с. 245]. До 01.09.1946 р. Станіславську область покинули 77930 поляків [3, с. 904-905]. Однак, польська спільнота на території регіону все ж збереглась. На жовтень 1946 р. її чисельність становила 8736 осіб [3, с. 914-915]. У відсотковому відношенні частка поляків у складі населення Станіславської області скоротилась із 9% у 1940 р. до 1,1% у 1946 р. [7, с. 42].

Отже, репатріація поляків у 1944-1946 рр. із західноукраїнських земель була складовою частиною політики СРСР щодо вирішення «польського питання» на свою користь і встановлення кордону по лінії Керзона. Радянські репресії проти незгідних і породжена ними атмосфера страху переконали більшість місцевих поляків у необхідності виїзду до Польщі. Наслідком репатріації стала зміна етнічного обличчя Станіславської області. Поляки перетворились тут на малочисельну національну меншину. Разом із скороченням їхньої кількості зменшувався і їхній вплив на суспільно-політичне, економічне і культурне життя регіону.

Література:

1. Мотика Г. Від волинської різанини до операції «Вісла». Польсько-український конфлікт 1943-1947 рр. / Авторизований пер. з пол. А. Павлишина, післямова д.і.н. І. Ільюшина. – К.: Дух і літера, 2013. – 360 с.
2. Drozd R., Hałagida I. Ukraińcy w Polsce 1944-1989. Walka o tożsamość (Dokumenty i materiały). – Warszawa: Burchard Edition, 1999. – 303 s.
3. Польща та Україна у тридцятих-сорокових роках ХХ століття. Невідомі документи з архівів спеціальних служб. – Т. 2: Переселення поляків та українців 1944-1946 рр. – Варшава – Київ, 2000. – 1008 с.
4. Польща та Україна у тридцятих-сорокових роках ХХ століття. Невідомі документи з архівів спеціальних служб. – Т. 4: Поляки і українці між двома тоталітарними системами 1942-1945. – Ч. 2. – Варшава – Київ, 2005. – 877-1512 с.

5. Цепенда І. Є. Українсько-польські відносини 40-50-х років ХХ століття: етнополітичний аналіз. – К., 2009. – 387 с.
6. Mazur G. Pokucie w latach drugiej wojny światowej. Położenie ludności, polityka okupantów, działalność podziemia. – Kraków, 1994. – 206 s.
7. Копчак С. І., Мойсеєнко В. І., Романюк М. Д. Етнічна структура та міграції населення українського Прикарпаття (статистико-демографічне дослідження). – Львів: Світ, 1996. – 285 с.

Науковий керівник: Комар Володимир Леонович, доктор історичних наук, професор, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

ЗМІСТ

Теорія держави і права. Філософія права

Козакевич Олеся Миколаївна ПРАВО НА ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ В КОНТЕКСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СУДОМ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....3

Міневич Олена Іванівна ОНТОЛОГІЧНИЙ ТА АНТРОПОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ РОЗУМІННЯ ПОМИЛОК У ПРАВІ.....6

Конституційне право. Конституційне процесуальне право. Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право

Буряк Ярослав Ярославович ЗАКОННІ ІНТЕРЕСИ ОСОБИ ПРИ РОЗГЛЯДІ ЗВЕРНЕНЬ ГРОМАДЯН ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....9

Гаврисюк Діана Василівна КОНТИНЕНТАЛЬНА МОДЕЛЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА.....12

Гордєєва Ольга Іллівна, Косміна Ірина Анатоліївна НОВАЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....16

Грибовська Юлія Русланівна АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ БОРОТЬБИ З ТІНЬОВОЮ ЗАЙНЯТІСТЮ В УКРАЇНІ.....20

Дубінчин Василь Васильович СИСТЕМА ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В УКРАЇНІ.....25

Жукорська Ярина, Перцак Уляна МОДЕЛІ ЦЕНТРАЛЬНИХ ВИКОНАВЧИХ ОРГАНІВ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....29

Іванов Артем Геннадійович ПРОЦЕДУРА ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТІВ В РАМКАХ ЛІГИ НАЦІЙ.....33

Ковальчук Ірина Миколаївна ПРАВОВА ПРИРОДА ІНСТИТУТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОМБУДСМЕНА.....36

Кучарська Христина Анатоліївна ПРАВО ГРОМАДЯН НА
ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ АБО БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ
ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ.....38

Митохір Наталія Володимирівна СТАТУС ПУБЛІЧНОГО
СЛУЖБОВЦЯ В УКРАЇНІ І ПОЛЬЩІ.....41

Паряк Тетяна Дмитрівна ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОГО
СУДОЧИНСТВА В РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ.....44

Федус Вікторія Ігорівна ОРГАНІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО
СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ.....47

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

Гуйван Оксана Петрівна СФЕРИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН.....50

Ковальчук Ярослав Вадимович ЗАКОНОДАВЧІ ТА ДОКТРИНАЛЬНІ
АСПЕКТИ ПРЕДМЕТУ СПІЛЬНОГО ЗАПОВІТУ ПОДРУЖЖЯ.....54

Пелих Роман Романович ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ПРАВА В
ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....58

Прядко Альона Олегівна АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО
ЗАКОНОДАВСТВА І СУДОВОЇ ПРАКТИКИ З ПИТАНЬ ШЛЮБУ ТА
СПІЛЬНОГО ПРОЖИВАННЯ СІМ'Ї ДЛЯ ВНУТРІШНІХ МІГРАНТІВ
ЄС ТА МІГРАНТІВ З ТРЕТІХ КРАЇН.....63

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

Бардигула Олег Русланович, Кушніт Володимир Петрович ДОПИТ ЯК
ОСНОВНА СКЛАДОВА СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....69

Воєвода І.А., Нестерук Ю.В. ОКРЕМІ ПИТАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ
КРИМІНОЛОГІЇ.....71

<i>Голуб Ю.В.</i> КОНСУЛЬТАТИВНА ДОПОМОГА СПЕЦІАЛІСТА ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ.....	73
<i>Домбай Марина Миколаївна</i> УЧАСТЬ ПРОКУРОРА У ПРОВЕДЕННІ ОБШУКУ – ГАРАНТІЯ ДОПУСТИМОСТІ ОТРИМАНИХ ДОКАЗІВ.....	75
<i>Король Дмитро Володимирович</i> КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВБИВСТВ НА ЗАМОВЛЕННЯ.....	78
<i>Лінцов О.О.</i> КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ.....	80
<i>Симоненко С.В.</i> ІНСТИТУТ ПОНЯТИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	82
<i>Слободянюк Павло Леонідович</i> ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ РОЗКРИТТЮ ТА РОЗСЛІДУВАННЮ ВІДМИВАННЯ (ЛЕГАЛІЗАЦІЇ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ.....	83
<i>Смалюк Тарас Васильович</i> АРЕШТ МАЙНА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПРО ЗЛОЧИН, ПЕРЕДБАЧЕНИЙ СТ. 209 КК УКРАЇНИ.....	87
<i>Таран Ляля Костянтинівна</i> ПРАВО ЗАСУДЖЕНИХ НА ОСОБИСТУ БЕЗПЕКУ. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ.....	91
<i>Таран Ляля Костянтинівна</i> ДО ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ З ПРОСТИТУЦІЄЮ ЯК НЕГАТИВНИМ ЯВИЩЕМ.....	95
<i>Шерстов Микита Юрійович</i> ОКРЕМІ ЕЛЕМЕНТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КИШЕНЬКОВИХ КРАДІЖОК.....	101
Право інтелектуальної власності та його захист. Інформаційне право. Інформаційні технології	
<i>Боровський Денис Анатолійович</i> ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ТАЄМНИЦІ СПОВІДІ В ПРИВАТНОМУ ПРАВІ.....	103
<i>Боровський Денис Анатолійович</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ.....	105

Павловський Станіслав Юрійович МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ
НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ.....107

Павловський Станіслав Юрійович СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК
СУБ'ЄКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ.....110

Панченко Ірина Миколаївна ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ У ВИЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА АКТУАЛЬНІ
ПРОБЛЕМИ.....113

Історія держави і права. Історія політичних і правових вчень

Вовк Олександр Йосипович ПРАВА ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ
МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД - ДЖЕРЕЛО МІСЬКОГО ПРАВА
УКРАЇНИ ХVІІІ СТОЛІТТЯ.....116

Долгорученко Катерина Олегівна, Паливода Вероніка Віталіївна
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА СТРУКТУРА СПЕЦВІДДІЛУ «ВІНЕТА»
ІМПЕРСЬКОГО МІНІСТЕРСТВА НАРОДНОЇ ПРОСВІТИ І
ПРОПАГАНДИ НА ТЕРИТОРІЇ РАЙХСКОМІСАРІАТУ
«УКРАЇНА».....120

Історія становлення української державності

Синичків Юрій Васильович СТАНОВЛЕННЯ УНР.....125

Ухач Василь Зіновійович РАДЯНСЬКІ ПАРАМІЛІТАРНІ ФОРМУВАННЯ
У БОРОТБІ З УКРАЇНСЬКИМ ВИЗВОЛЬНИМ РУХОМ:
ІНТЕРПРЕТАЦІЇ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ІСТОРИКІВ.....129

Яковлев Ігор Васильович КОНГРЕС УКРАЇНСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ
ОДЕЩИНИ В ПРОЦЕСІ ВІДСТОЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРАВ ТА
ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНОМОВНОГО НАСЕЛЕННЯ.....134

Історія країн світу та міжнародні відносини

Конончук Юрій Васильович РАСОВА СЕГРЕГАЦІЯ В США В СЕРЕДИНІ
XX СТОЛІТТЯ.....137

Тарасевич Роман Михайлович РЕПАТРІАЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО
НАСЕЛЕННЯ З ТЕРИТОРІЇ СТАНІСЛАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ У
1944-1946 РР.....139

Підписано до друку 23.06.2018
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 60 прим.

Громадська організація «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. +380979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99, 063 300 86 72
E-mail: tooums@ukr.net